

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SVENDBORG AMT

AARSSKRIFT

FOR

1919

NYBORG

C. SCHØNEMANN'S BOGTRYKKERI

SVENDBORG AMT

AARSSKRIFT

FOR

1919

NYBORG
C. SCHØNEMANN'S BOGTYKKERI

Redaktionsudvalg:

J. Chr. Clausen, Præst, Korinth.

Thøger Dissing, Højskoleforstander, Vejstrup.

Ernst Petersen, Skoleinspektør, Nyborg.

Fra Hovbonde til Selvejerbonde.

Skildring af en midtfynsk Bondeslægt med Træk af Egnens Historie gennem 5 Aarhundreder.

Ved Førstelærer *H. M. Henriksen*, Brangstrup.

Slægten i Kjellerupgaard og Brangstrup.

De senere Tider har næsten afskaffet de gamle Gangstier, der gik lige tværs over Markerne fra By til By. Vejene, der oprindeligt stak ind midt igennem Bymarkerne, er blevet til skæve Forbindelsesveje mellem Landsbyerne. Endnu for 30 Aar siden benyttede Fodgængere ofte den gamle Gangsti mellem Ringe og Brangstrup Byer. Ved denne Sti, der omtales 1823 af Sognets Historieskriver Pastor *Leerbech*, som meget naturskøn, laa midtvejs mellem Byerne allerede i 1437 nogle Gaarde, der hed Liungbjerge, altsaa med Nutids Skrivemaade, Lyngbjerge. I det attende Aarhundrede er Lyng blevet til Lung og Gaardene hedder da Lungbjerge. Ogsaa denne Sti er forsvundet; men Lombjerge, som det nu kaldes, ligger der — et Stykke inde paa Marken uden offentlig Vejforbindelse. Den sydligste af disse Gaarde har sit

eget Navn og hedder Kjellerupgaard, rimeligvis fordi den har ligget for sig selv ad Kjellerup til, maaske er det den Gaard, Leerbech siger, der før hans Tid har ligget i Knud-Høje Mark.

Paa Svenskekrigens Tid beboedes den af Lyche Poulsen, der fik dens Hartkorn nedskrevet fra 13 til $4\frac{1}{2}$ Td. Lyche Poulsens Søn Niels Lykkesen havde Gaarden indtil 1720. En Særegenhed ved Kjellerupgaard var, at medens Lombjergerne ellers havde Jordfællesskab med Brangstrup. (I Kirkebogen indtil 1784 Brandstrup) havde Kjellerupgaard tillige Jord sammen med Ringe Bymænd. Som et Minde fra Tiden før Jordfællesskabet hed et Stykke af Ringe Bymark, Lombjergpart, det blev ved Udstykningen frataget Gaarden til Skolejord fra Sydsognets Byer. Denne Gaard, der altsaa havde Navn efter een By og Jorder under 2 andre, blev 1720 fæstet af *Kristen Jørgensen*, hvis Søster Maren boede paa Bakkegaarden i Sønder Højrup og siden skal omtales. Kristen Jørgensen giftede sig straks med Dorthea Andersdatter fra Rynkeby Skovgaard, hvor Faderen Anders Knudsen f. 1649 † 1725, og siden Broderen Knud Andersen var Fæstere. Kristen Jørgensen og Dorthea havde to Døtre. Anna født 1721 og Maren født 1724, de blev begge to holdt over Daaben af Præstekonen. Præsten Henrik Fabers (d. e. Smeds) Farfader havde været Smed i Søllinge, der er Nabosogn til Sdr. Højrup, hvor Kristen Jørgensen vist nok var fra. Maaske der har været Slægtskab mellem ham og Faber, siden han hver Gang henvender sig i Præstegaarden. Men det var iøvrigt et godt Middel til at faa Præstegaardens gode Aand ført over paa Børnene, og det har Kristen Jørgensen altsaa ønsket. Fra Kirkebogen faar vi et godt Indtryk af den Aand, der besjælede denne Præst. Medens adskillige Præster i de Dage ofte glemmer at føre Kirke-

bogen, har Henrik Faber nemlig omfattet sin Kirkebog med stor Interesse og lagt sine Tanker frem deri i Vers, der røber stor Paavirkning fra Kingo. 1720 indledes Kirkebogen med følgende Vers:

„Et Aar har mange Dage,
 dog engang Ende faar.
 En Dag har mangel Plage,
 med Tiden dog bortgaar.
 Skal dette Aar mig give
 en Plage-Dage-Flok,
 saa skal dog Jesus blive
 min Ven og Glæde nok.“

I dette Aar endte den store nordiske Krig, man mærker Præstens Glæde derover i følgende Vers, som indleder 1721

„Forgangen Aar vi endte vel,
 og Fred vi fik med Glæde.
 Før os o Gud, at hver en Sjæl
 sit Brød i Fred ma æde!
 Forøg til Sjæl og Legem det,
 som vi i Troen bede!
 Og naar vi saa er dagemæt,
 du os til dig indlede!“

Om denne Præsts Syn paa Livet faar vi ogsaa noget at vide af de Ord, han skriver i Kirkebogen ved sine Sønners Fødsel. Ved den førstefødtes Fødselsnote har han skrevet: „Gud hjælpe hans Navn med sin Helligaand, at han som et Lysets Barn maa vandre denne Syndens for-mørkede og forvildede Verden igennem til det livsalige Lys for Gud i Himlen.“ Han er en Mand der frygter Gud og ærer sit Herskab. Anna Vind v. d. Kuhla, Boltinggaard holder Barnet, Oberst v. Pogrel til Lamme-

have staa Fadder, og Provsterne i Svindinge æres med at døbe de to næste Sønner; men ogsaa Folk med simple Navne som Rasmus Hansen fra Volstrup findes blandt Fadderne.

Ved den anden Søns Fødsel skriver han: „Gud give ham sin Aand og Naade, saaledes at gaa denne onde Verden igennem, at han maa findes ustraffelig paa vor Herres Jesu Kristi Dag!“

Efterhaanden som Krigens Ulykkesaar glemmes, bliver Præstens Syn lysere, og ved en tredie Søns Fødsel skriver han: „Gud, som skabte ham i Moders Liv og drog ham af sin Moders Liv, han give ham sin Aand og Naade i dette Liv og omsider sin Glæde og Salighed efter dette Liv. Det føre og gøre Gud for Jesu Kristi vor Frelses Saliggørelses Skyld.“ Denne Søn omkom 16 Aar gl., da han vilde ride en Hest til Vands i Ringe Sø; baade Drengen og Hesten druknede.

Saadanne Toner om Guds Styrelse og Jesu Frelse har der altsaa lydt i Kristen Jørgensens Dage, naar Bønderne samedes i Kirken til Søndag og til Fest.

Kun i 5 Aar sad Kristen Jørgensen paa Kjellerupgaard, saa døde han pludselig og blev begravet den 5. Maj 1725.

I Boltinggaards ældste Skifteprotol finder vi nedenstaaende ejendommelige Aktstykke skrevet af Oberst Bjelke Kaases Foged og Skifteforvalter, Rasmus Pedersen, paa hvis Gravsten i Ringe Kirke Herskabet siden skrev: „Han var sit Herskab en trofast Tjener“. En gammel Mand, som jeg har spurgt, sagde: „Han var en Satans Keltring“. Det følgende Stykke viser, at han ihvert Fald ikke var nogen vellærd Tjener.

„Efter som Gud den almægtigste haver Bort Kaldet den Sl. Mand af Kjellerupgaard, Navnlig Kristen Jør-

gensen, saa er Straksen efter hans Dødelige afgang holdt et lovligt Skifte I Mellem hans efterlatte Enche Dorteia Andersdatter og deres børn Ane Kristensdatter og Maren Kristensdatter. Paa herskabs Vegne Mødte Rasmus Pedersen, som Laugværge paa Enkens Side hendes Broder Knud Andersen, paa den Elste Datters Bedste, som født Værge, hendes Far-Broder Anders Jørgensen, og (som) den yngste datters værge hendes Anden farbroder og for Mynder Peder Jørgensen, Bønde i Pestrop Bø; og som da alle Ting Var Nøje efter Set Og Vorderet, kom de samtlige aaben an Rørte personer udi en Venlig Acort og Forening paa efter følgende Maade, at her Skabet (og) Moderen til Bød de tvende Børn, som begge deres Farbrødre og for Mynder Var tilfreds Med og takket til, Efter følgende Ting: Nemlig Anna Christensdatter for Sin fædrene Arvepart vorfor atten Rexsdaler fem Mark Udi levende og døde Varer, hvor i blandt er Regnet 18 Støker Sølf Knaper, en Ege Kiste Med Jern beslaget, Seks Slette daler Vorderet, et faar for en Sletdaler — Maren Christensen ligeledes udi levende og døde Varer for atten Rexdaler fem Mark, som ogsaa udi disse Aabenstaaende 18 Rexd. 5 Mark Regnes: 17 Støker Sølf Knaper ver Til 8 skl Styket, Tillige med det andet hendes Søster Bekommer, hendes Ege Kiste Vorderet for 5 Slettedaller*) 8 skl., som alt bliver bestaaende Uden Rentes erlægelse hos deres Forældre eller for Mynder, til de Vorder Efter Guds førelse forsørt. gælden, som Fantes udi denne Afdødes bo, har hans Enke Rigtig Betalt, som var 30 Sld., skriver tredive Slette daler.

---

*) 1 Sl. Daler = 4 Mark; 1 Rigsdaler = 6 Mark à 16 Skilling.

Er vi da saaledes, som Skrevet staar, udi ald Venlighed med Verandre sluttet og for Ene, saa dette af os Samtlige udi ald Venlighed Sluttet og forenet og Egenhændig bekræfter som Rette Sletninger farbrødre og for Mynder: Nafnlig Anders Jørgensen og Peder Jørgensen boende i Pederstroe; og til Vitterlighed bedet disse tfuende Mænd og til Vitterlighed med os at underskrive: Nafnl Peder Villadsen Møller og Jens Frandsen Skolle Mæster i Ringe.

Anders A. I. S. Jørgensen. Peder P. V. S. Villadsen,
Møller.

Peder P. I. S. Jørgensen. Jens I. F. S. Frandsen,
Skolle Mæster i Ringe.*)

Det ser ud som om Skolemesteren ikke kan skrive sit eget Navn, siden han ligesom Bønderne nøjes med at tegne Forbogstaverne inde imellem de af Fogden paaforte Navne. Dette er dog slet ikke Tilfældet, det er Skriveren, der har lagt det saaledes til Rette, og saa underskriver Jens Frandsen, som det da ordentligvis bør gøres. Dette var ofte Tilfældet endnu over Hundrede Aar senere; Jens Frandsen har endogsaa undertiden ført Skifteprotokollen, saa han kan helt vel skrive. Han er en af de første Lærere ved Boltinggaards Skole, som Anna Helvig v. d. Kuhla 1704 oprettede i Ringe (den nuværende Organistskole) og som den næste Frue paa Boltinggaard Anna Wind v. d. Kuhla 1737 tillagde, som det hedder, den gode Løn af 20 Rigsdaler aarlig for at holde Skole og 20 Rigsdaler for at spille Orgelet i Kirken. Man studser over Udtrykket den gode Løn, 40 Rdl.; men naar vi saa be-

*) Jeg har forsynet Stykket med Tegn, der ganske mangler i Originalen.

mærker, at der for disse Penge kunde købes 60 Faar, saa forstaar vi, at denne Løn er større end nogen Lærertiløn i 1918.

Skønt Kristen Jørgensen ligger død og kold paa Baaren, saa staar der dog, at Varerne skal blive hos *Forældrene*, til Børnene vorder forsørgede. Det forudsættes altsaa som ganske givet, at de faar en Stiffader. Det var jo ogsaa umuligt for Dorthea at udføre det Hovierarbejde, der krævedes af Herskabet paa Boltinggaard, og dertil faa Kjellerupgaard passet, det kunde en Enke med smaa Børn paa ingen Maade magte; og hvor skulde hun gaa hen, om hun blev jaget fra Gaarden, fordi hun ikke kunde svare enhver sit. Kristen Jørgensen var altsaa næppe kold, før Slægt og Venner og det høje Herskab fik travlt med at skaffe en ny Husbond til Kjellerupgaard, og 7 Uger efter flyttede Hans Iversen af Rynkebygaard ind paa Kjellerupgaard og blev trolovet med Dorthea. Før Høsten var inde fejredes Brylluppet. Hans Iversen var nu Hovbonde paa Kjellerupgaard i 21 Aar. En Datter Karen blev kort før Jul 1728 fremstillet i Kirken og holdt af Krokonen i Ringe. Hans Iversen dør 1759, men allerede i 1746 er der kommen en ung Mand paa Gaarden, idet Erik Hansen den 7. August bliver trolovet med Kristen Jørgensens og Dortheas ældste Datter, den 25 Aar gl. Anne Kristensdatter. Med Erik Hansen flytter den gamle Lycheslægt igen ind paa Kjellerupgaard, idet Erik Hansens Mormoder var den Side 4 omtalte Lyche Poulsens Datter. Hun hed Ane Lykkesdatter og blev 1690 gift med Erik Hansens Morfader, *Erik Madsen*, der boede paa en Selvejergaard i Brangstrup, som siden 1558 kun havde skiftet Ejere ved Arv og Giftemaal*). Ikke desto mindre

---

*) Mtr. Nr. 16.

var der paa Erik Madsens Tid Tegn til, at Herremanden paa Boltinggaard vilde henregne den til sit Fæstegods. Derfor gjorde Erik Madsen allerede 1720, da han endnu kun var 57 Aar gammel, Skridt til at sikre Gaarden for sin Søn, Mads Eriksen ved at give ham Skøde, og nu begyndte der en spændende Kamp mellem Herremanden og Bonden, den sidste Kamp paa denne Egn, men ingenlunde den første; mange af den Slags Kampe er nok gaaet forud, før al Egnens Jord blev Herremandens. Erik Madsen havde den middelalderlige Bondes ranke Ryg, og hans Rettigheder var ikke til Falds, det koste, hvad det vilde. Kampen begyndte med, at General Bjelke Kaas til Boltinggaard lod sin Sagfører Lorentz Pedersen møde paa Herredstinget i Gislev for at nedlægge Protest mod at Erik Madsen udstedte Skøde paa Gaarden. Erik Madsen har kunnet baade læse og skrive og var selv mødt paa Tinge og fremlagde følgende Dokumenter, der trods deres høje Ælde omhyggelig maa have været gemt derhjemme.

- 1 Kongelig Befaling fra Chr. III af 1558, at Niels Hvid maatte eje sine tvende jordegne Bondegaarde i Brangstrup med 1 Plovs Brug.
- 2 Et Tingsvidne af Herredsfoged Niels Hvid i Brangstrup af 6. Februar 1604.
- 3 Et Skøde til Niels Jensen paa samme Gaard tinglæst ved Herredstinget 1642.
- 4 Et Skøde til Niels Jensen og Hustruen Anne Jørgensdatter, tinglæst 1649.
- 5 Et Ditto til Mads Eriksen fra Lørup, som nu blev gift med Anne Jørgensdatter, tinglæst 1660.
- 6 Et Ditto fra Mads Eriksen til hans Søn Erik Madsen tinglæst 1690.

7 Et Husbondsholdsbrev af kongl. Deputation i Rytter-sessionen af 19. Juli 1695.

Erik Madsen tog efter Fremlæggelsen Originalerne til sig igen. Disse Beviser gjorde et dybt Indtryk paa Lorentz Pedersen. Han kan dog ikke frafalde Tiltalen, før han har drøftet Sagen med Bjelke Kaas, men forlanger Udsættelse til Ugedagen derpaa. Generalen har imidlertid ikke villet opgive sit Bytte, og Lorentz Pedersen har strammet sig op og paastaar, at Erik Madsen kun ejer Bygningerne. Som Bevis herfor fremføres, at Erik Madsen har modtaget Indkvartering efter Ordre fra Boltinggaard, hvortil Erik Madsen svarer: „Ja, men kun af 7—8 Td. Hartkorn“. Dette, at det ikke kunde bestrides, at noget af Gaardens Jord kunde paalægges visse Byrder fra Boltinggaard, var altsaa den Krog, Lorentz Pedersen mente at kunne hænge sig fast ved. Sagen stod paa i 17 Retsmøder, Erik Madsen mødte selv i dem alle og holdt sig stiv overfor alle Lorentz Pedersens Grunde og Henstillinger. Den 5. November 1722 fælder Herredsfogden Knud Hvid fra Lørup en Dom, der fuldstændig gaar Herskabet imod, noget saa hvidt kunde dog ikke gøres sort. Baade Gaardens Bygninger, Jord og Gadehuset var Erik Madsens Ejendom.

I det andet Retsmøde havde Lorentz Pedersen efter Samraadet med Generalen indtrængende opfordret Erik Madsen til at bøje sig, thi vel var Herremanden sikker paa at faa Ret, men det var ham meget imod at føre Proces. Tingbogen idet hele saavel som det følgende viser imidlertid noget ganske andet. Generalen tyede Gang paa Gang til Processer, ja han er saa forhippet paa Proces, at han lader denne haabløse Sag gaa baade til fynske Landsting, som er den Tids Overret, og til

Højesteret, men begge Steder bekræftes Underretsdommen, „at Erik Madsens Gaard er en ret jordeggen Bondegaard“.

Alligevel gik det haardt ud over Erik Madsen, dette var nemlig en meget kostbar Historie. Højesteretssagsføreren havde alene faaet 40 Rigsdaler, som var en god Part af Gaardens Værdi. Paa Boltinggaard er man da ogsaa klar over, at tilstrækkelig mange af den Slags Sejre snart skal gøre det af med den stædige Bonde. Generalen griber saa til det gamle Middel at forfølge ham for uforsvarlig Skovhugst.

Erik Madsen havde et Skovmaal i „Gode Skov“ ved „Gode Banke“, hvor han havde Ret til at hugge Gærdsel. En Dag kommer Erik Madsen ned i Skoven og ser til sin Forfærdelse, at en $8\frac{1}{2}$ Tomme tyk Eg er blevet hugget og de 3 Alen af Rodenden afsavet og bortført. Han skynder sig til Boltinggaard og melder, hvad han har set, men de svarer ham ligegyldigt: „Det ved vi godt“. Ikke des mindre indstævnes nu Erik Madsen for Retten og anklages for at have hugget Egen samt 42 unge Ege, saa tykke, at de kunde bruges til Kvægglove. Erik Madsen tilbyder at aflægge Ed paa sin Uskyldighed, og Synet, der afholdes i hans Gaard, finder intet Spor af Egetræet. Denne Sag skulde synes ligesaa oplagt som den forrige, men alligevel kommer Dommeren til det ejendommelige Resultat, at da den indstævnte ikke kunde paavise Gerningsmanden, var han i Henhold til en gl. kongelig Forordning pligtig at erstatte Egen med 10 Rigsdaler og betale 4 Rigsdaler i Sagsomkostninger. Det var mere end een god Hest for en 8 Tommers Eg. Intet Under, at Erik Madsen fandt baade Pris og Motivering urimelig og lod Sagen gaa til Landstinget. Angaaende de ganske unge Ege fandt Synsmændene i Erik Madsens Gaard 3—4 Stk. Egetræ, der kunde bruges

til andet end Gærdsel f. Eks. til Kvægklove, uden at det kunde ses, om de var rodhugne eller ej; og i Skoven fandt de ganske rigtig Stubbene af 42 saadanne unge rodhugne Egespir, men man havde ikke tilkaldt Erik Madsen ved dette Syn, og paa hans Forespørgsel maatte Synsmændene vedgaa, at de ikke kendte Grænserne saa nøje. Det var altsaa ikke bevist, at der var Tale om Erik Madsens Skov, hvorfor han frikendtes for denne Tiltale. Erik Madsen havde her spillet Kaas og hans Sagfører et Puds. Dette var dog kun Galgenfrist. Kaas rejste Sagen igen, men medens den stod paa, døde Erik Madsen og blev begravet den 22. Oktober 1727 64 Aar og 5 Maaveder gammel. Saa nøje anfører Præsten hans Alder, hvad der viser, at det var en Mand, der var blevet lagt Mærke til. I Kirkebogen staar han meget ofte indskrevet som Fadder indtil 1720. Men efter at Processerne er begyndt bruger man mest Sønnen Mads Eriksen. Man trækker sig lidt forsigtig tilbage overfor den, der endnu vover at trodse Magthaverne.

Da Erik Madsen er død finder Kaas og hans Hjælper, at nu er det Tid at smede. Han har i Hast Øvrighedens Bemyndigelse til at foretage Skiftet, og lader Lorentz Pedersen møde for at skifte, altsaa ikke den sædvanlige Skifteforvalter, nej det var ikke noget for Rasmus Pedersen. Der begyndes med Vurderingen, men de faar kun godt begyndt den første Dag. Næste Dag Kl. 10 skal der fortsættes. Da har Enken imidlertid faaet tilkaldt Mons. Schønnings Fuldmægtig Hans Hundholt, som protesterer imod, at Lorentz Pedersen skulde være berettiget Skifteforvalter i Enkens Bo, da han har forfulgt den Sl. Mand med talrige Processer og da de i Følge Højesteretsdommen som Selvejere var berettiget til at faa Skiftet foretaget af Øvrigheden. Lorentz Pedersen er-

klærede imidlertid paa Herskabets Vegne, at han havde Øvrighedens Bemyndigelse, og at der ihvert Fald intet kunde være til Hinder for at lade Vurderingsmændene fortsætte. Der fortsattes nu i den følgende Tid med Sterreboets Opgørelse, og hver Ugedag maatte Arvingerne møde i Retten om de 42 Ege, de bad saa mindeligt om, at Sagen nu maatte falde, da de ikke kunde staa til Regnskab for, hvad den afdøde havde gjort, og som de ikke kendte noget til. Men det kunde Herskabet ingenlunde gaa ind paa, den afdøde havde været saa processyg og besværlig en Fæster — de bruger stadig trods alt dette Udtryk — at Herskabet maatte kræve Erstatning for den Skade, han havde voldt det. Arvingerne fik i disse Uger at føle, hvor spildt den hele Kamp for deres Ret havde været, de var trods alt i Bjelke Kaases og Lorentz Pedersens Klør. De 40 Rigsdaler til Hojesterets-sagføreren var laante, og Processen om Egen vilde ogsaa koste meget. Der var kun Ruin og Herskabets Had i Udsigt, men dette var ikke ligegyldigt mere, thi Datteren Karen Eriksdatter var nu kommen ind under Boltinggaard. Hun havde været gift med nylig afdøde Hans Nielsen i en Gaard der i Byen, som nu er udflyttet og hedder *Dyrelund*. Hendes Gaard havde fra gammel Tid hørt til Hvidkilde. Og det var tydeligt nok for at faa Ram paa Familien, at Bjelke Kaas i August 1726 købte denne Gaard, medens de to andre Gaarde der i Byen blev ved at høre under Hvidkilde indtil 1740, da de til- ligemed det øvrige Hvidkildegods der paa Egnen købtes til Fjellebro. Det ærgrede da Generalen meget, at han dengang ikke havde Raad til ogsaa at købe dette Bondegods, og han drillede derfor med at forbyde de ny Hovbønder fra Bolteskov at benytte Stien over Boltinggaards Jorder til Fjellebro, hvilket førte til en Proces med Fjellebros Ejer.

Paa et Tidspunkt, da der ellers ikke solgtes Fæstegods

fra Hvidkilde, købte Kaas altsaa denne ene Gaard i Brangstrup, og Hensigten naaedes, thi for Karen Eriksdatter blev det spændte Forhold til Herskabet en daglig Plage. Saa valgte Arvingerne da at bede om Naade: Naar Herskabet vilde være dem naadig, have Godhed for dem og behandle dem godt, saa maatte Erik Madsens Gaard gaa ind under Boltinggaard. Da var Maalet naaet. Sagen var nu ikke mere indviklet, end at Rasmus Pedersen kunde møde og gøre Skiftet færdigt. Saaledes samlede Bjelke Kaas altsaa Bondegods. Ved hans Død fandtes der ingen Selvejergaarde i Ringe Sogn. Hans brave Hustru Anna Vind v. d. Kuhla har bødet paa hans Haardhændethed ved at udstyre Ringe Kirke med Stole, Orgel og Taarnur, bygget Hospitalet for den voksende Fattigdom og givet de mere og mere underkuede Bønder en vellønnet Skolemester. Paa sine gamle Dage renser Kaas sin Samvittighed ved at lade tilføre Kirkebogen en Beretning om alt, hvad han har gjort for Kirke, Skole og Hospital, og tror, at alt ogsaa Kalken og Disken er fra ham, endskønt de før hans Tid var skænket af Peder Vinding paa Lammehave, Leerbech siger spottende, at han i sin høje Alder ikke har kunnet læse den finstilede Indskrift.

Erik Madsens Enke maatte selv vælge, om hun vilde blive paa Gaarden eller tage Ophold hos sin Datter. Sønnerne har imidlertid ikke ønsket at være Hovbønder under dette Herskab. Hans Eriksen bliver Hollænder*) paa Ravnholt, Mads Eriksen og Lykke Eriksen kommer til at bo i *Kallekod* i Diernisse Sogn. Karen Eriksdatter giftede sig anden Gang med Jesper Knudsen, og nu ser vi, at Herskabet virkelig har villet været naadigt og lægge et Plaster paa Saaret, thi da deres Datter *Karen*, født 2. April 1729 skal døbes holdes hun over Daaben af

---

*) Hollænderen forestaar Mejeriet og Slagtingen.

højvelbaarne Frue Anna Vind v. d. Kuhla, der ellers ikke plejede at bære Børn i Kirke for Bønderne, og sammen med hende er alle Erik Madsens Sønner indskrevne som Faddere. At Tilbudet om denne Naade skyldtes Fruens gode Hjerte er ligesaa sikkert, som at man fra den Dag følte sig mere tryk paa „Dyrelund“.

Erik Madsens og Karen Eriksdatters Gaarde lignede nøje hinanden, de fire Længer var paa hver 18 Fag. Det smalle Stuehus var gjort rummeligere ved en Korsbygning ud i Haven, her fandtes en stor Stue, kaldet Korsstuen. Saaledes saa Erik Madsens Gaard allerede ud 1649, kun at den ene Lade da var nedfaldet og kunde opbygges for 5 Rigsdaler pr. Fag, ialt 90 Rigsdaler. Naar man paa Boltinggaard saa nøje vaagede over Hugsten i Skoven, at Bonden kunde komme i Forlegenhed, hvis der i hans Gaard fandtes Træstykker saa tykke, at de kunde bruges til Kvægløve, saa forstaar vi, at Brændselet har været knebent. Man havde derfor en „liden Vinterstue“, hvor man altsaa pakkede sig sammen om den sparsomme Kvas- og Tørveild. Det tog Tid i de Dage at faa et Svin fedet, der fandtes nemlig i „Dyrelund“ ved Hans Niensens Død 2 Galte paa 3 Aar og 4 Palte paa 2 Aar, og naar disse saa engang i et godt Oldenaar blev fede, skulde der spares paa Flæsket. Et Hundredaar senere vaagede Husmoderen paa Kjellerupgaard, der endda var et godt Madsted, nøje over, at Folkene ikke bed af Stegeflæsket, det skulde suges op. (Sml. Side 19.)

Det var altsaa Hans Niensens og Karens Eriksdatters Søn, Erik Hansen, som 1746 giftedes ind paa Kjellerupgaard. Man maa antage, at han ligesom Morfaderen har kunnet skrive, og han har vel ogsaa gaaet i Boltinggaards Skole. Hans Søn Hans Erlksen f. 1753 skriver en Haand,

der senere genkendtes hos flere af Slægten i 3. og 4. Led. Han var en Tid Sognefoged i Ringe Sogn.

Erik Hansens Halvsøster Karen Jespersen (Side 15) fik Gaarden i Brangstrup. For anden Gang knyttedes der ægteskabeligt Baand mellem disse to Gaarde, idet hendes Søn Jesper Hansen 1786 hjemførte sin Kusine Maren Eriksdatter fra Kjellerupgaard. En Datter af dem blev i Ægteskab med Gmd. Peder Pedersen i Lørup Farmoder til *Højskoleforstander Grønvald Nielsen*.

Ligesom sin Oldefader førte Jesper Hansen en interessant Strid, denne Gang med Præsten i Ryslinge. Den føromtalte Hans Nielsen og dennes Fader Niels Hansen d. 1714 er ikke de første Mænd, vi kender paa „Dyrelund“ 1437 beboedes Gaarden af David Umen og maa-ske igen 1531 af Jens Davidsen. Allerede 1438 havde Gaarden en Toft eller et Boel beliggende i det sydvestlige Hjørne af Bymarken bag ved den Bæk, som nu er Sogneskel. Sydøst for Jordstykket mellem Brangstrup og Volstrup Jorder laa et Overdrev, som de Lørup Mænd havde faaet til Kvægdrift, da det var adskilt fra Brangstrup Lillemark ved Bækken, men gik i et med Lørup Hede. Der opstod nu 1438 en Strid mellem Ryslinge og Ringe Præst om Kvægtiender af denne Jord, der benyttes af Lørup Mænd, men hørte til Ringe Sogn. Ryslingepræsten gjorde Fordring paa alt, hvad der laa bag Bækken, ogsaa David Umens Boel, som han vilde have Korntienden af. Ringe Præst vandt imidlertid Sagen, men paa Reformationstiden dukkede Striden op igen, og Herredsfogden paa Krumstrup tilkendte nu Ryslinge Præsten Tienden, hvorved det ejendommelige Sogneskel fremkom, der ved en Kile skærer Volstrup løs fra det øvrige Sogn. Saaledes stod Sagerne, da Jesper Hansen fik Tienden afløst i Ringe. Han mente, at have afløst hele Tien-

den ved sin Akkord med Ringepræsten, men alligevel kom Præsten i Ryslinge og tog Tiende in Natura. For at blive fri for dette undlod Jesper Hansen en Tid at saa Jordstykket, men derved gik han altsaa selv Glip af Kornudbyttet, og da Slægtens Tillid til Retten jo havde faaet et slemt Knæk, solgte han Jorden til Naboen paa Vesterled, (nu Vestergaard) i Stedet for at føre Sagen igennem.

Efter Bjelke Kaases Død overgik Boltinggaard til General Eicksted, der har stor Fortjeneste af Kronpris Frederiks Opdragelse, men som ganske overvurderede Boltinggaards Herligheder, saa han anvendte hele sin Formue til det pragtfulde Gravkapel i Ringe Kirkes Korsskib, hvor Herskabets Pulpitur hidtil havde været. Derved var det af Bjelke Kaas oprettede Fideikommis ruineret.

Straks efter Eicksteds Død 1801 blev det forgældede Gods bortsolgt for at redde en Fideikommiskapital. De ny Ejere vilde bare tjene Penge; de udstykkede Gaarden, de tog Ringe Kirkes kostbare Blytag og gav den et Tegtag i Stedet, og de solgte Bondegodset til Bønderne. Ogsaa det pragtfulde Kapel var nær blevet gjort i Penge af de misfornøjede Arvinger. At det ikke skete kan vi vist nok takke Pastor Leerbech for. Dette kostbare Gravminde er nu ikke alene en Pryd for Ringe Kirke, men det blev altsaa tillige Anledningen til, at Bønderne i Ringe Sogn paa et saa tidligt Tidspunkt kunde faa deres Gaarde til Købs. — 75 Aar efter Bjelke Kaases Sejr over Erik Madsen sad da dennes Efterkommere som Selvejere baade paa Gaarden i Brangstrup og paa Kjellerupgaard. Disse Gaarde havde ved Udstykningen faaet Jord i Knud-Høje Marken.

Fra 1785 var *Hans Eriksen* Mand paa Kjellerupgaard. 1790 giftede han sig med Ane Kristensdatter, hvis Fader Kristen Rasmussen var Fæster paa Nr. 7, den ene af de

Gaarde, der 1740 solgtes fra Hvidkilde til Fjellebro, Hans Formænd Lars Pedersen og i Aarhundredets Begyndelse Kristen Hansen havde haft gode Kaar under Hvidkilde, der laa saa fjernt, at de var fri for Hoveri. Kristen Rasmussen var en Søn af Rasmus Kristensen der i Byen og født 1731.*) Han er muligvis den *Kristen Rasmussen Vred* der den 26. Sept. 1751 staar offentlig Skrifte i Ringe Kirke for Hor, antagelig med den Pige der fra Byen, som Søndagen før havde staaet offentlig Skrifte efter at have født et dødfødt Barn.

Kristen Rasmussen blev gift 1764 med Katrine Nielsdatter fra Rynkeby. Han døde 1810 af Alderdom, men hans halve Ansigt var bortædt af Kræft. Saaledes staar der i Kirkebogen; men det var sikkert Lupus, som stadig holdt til i denne Gaard, saalænge hans Slægt beboede den. Han naaede at frigøre sig for Forholdet til Fjellebro, han købte nemlig Gaarden og delte den, idet han paa den yderste Jord byggede „Groven“ i Sandgraven og gav saaledes sine Sønner Niels og Rasmus hver sin Bondegaard. Nielses Slægt bor nu paa Højstrup i Ryslinge. Kristen Rasmussen havde endnu en Datter Johanne, som 1804 blev gift med Kristoffer Hansen i Pederstrup, hvor hendes Slægt lever endnu, saavel paa Birkelund og Bøgeskovgaard (en af de Side 4 omtalte Rynkeby Skovgaarde) samt paa Kildegaard i Ryslinge.

Ane Kristensdatter levede paa Kjellerupgaard til op over Midten af forrige Aarh. og var en lille mager Kone, hvis gode Ansigt den hvide Kappe klædte godt. Hun var en god Madmoder og satte en Ære i at være det. Der vankede tit en Kop Kaffe paa Kjellerupgaard, men det taalte Naboerne ikke at vide. Da en Gaardmand i Voldstrup

---

*) Hans Moder var født 1703 og døde 1790.

havde maatte bortbytte sin Gaard med et Hus i Herringe, var Folk ondskafulde nok til at sige, at det var, fordi de havde vraget de tørrede Æbler og Pærer og spist Svedsker og Rosiner. Ane brændte derfor sine Kaffeboerner om Natten, at ingen skulde lugte dem. Et Slægtled senere løb hendes Svigerdatter i Lørup rundt i alle Stuer med de dampende Bønner, der skulde brede en desinficerende Lugt. Spaniolerne, der 1808 laa indkvarteret i Ringe Kirke, og som skulde leveres Mad af Beboerne, fik ogsaa hendes Interesse for god Mad at mærke, hun kogte Kødsuppe med Boller til dem, men denne Ret forstod de ikke at spise, de drak Suppen og spillede Bold med Bollerne, idet de morede sig med at kaste dem over Kirken. (Saml. Side 16.)

Det var en mærkelig Tid, hun og Hans Eriksen gennemlevede paa Kjellerupgaard, begyndende i Armod som Generalens Trælle, sad de efter 20 Aars Forløb paa deres egen Gaard, og da Priserne under Krigen pludselig svang sig op til ukendte Højder, benyttede Hans Eriksen Lejligheden og solgte sin bedste Hest for 1500 Rigsdaler, hvormed han betalte Købesummen for Gaarden, som endnu skyldtes til Boltinggaard, og da Nedgangstiden kom — hvor mange, der ikke havde regnet at udbetale den ubetydelige Gæld, maatte gaa fra Gaarden*) — klarede Hans Eriksen sig godt, derfor kunde han altsaa takke sin kloge Forsigtighed.

Engang holdt denne Forsigtighed ham maaske dog vel meget tilbage. Det var, medens han var Sognefoged, at han en Aften hørte Skrig og Raab om Hjælp ovre fra Landevejen ved Kjellebjerg, en Høj ad Kjellerup til, som nu er omtrent forsvundet ved Grusgravning. Han og Sønnerne gik derover med en Lygte for at se, hvad det kunde være, men der var nu ganske roligt, og de

*) Saaledes den daværende Ejer af Stenlykkegaard i Kjellerup, der ikke vilde sælge Hesten.

opgav videre Undersøgelse. Da der nogle Aar efter ved Grusgravningen i Kjellebjerg fandtes et Skelet af en Mand, var Sønnen dog ikke i Tvivl om, at der virkelig hin Aften var foregaaet Drab derovre paa Marken.*) Men sligt havde man før hørt, „I Hulvejen paa gode Bænke havde en Pige engang faaet begge Hænder hugget af“. Der var uhyggeligt og usikkert paa de smalle Veje, der her paa Skraaningen var hulet dybt ind i Bakken, som det endnu ses ved Siden af Landevejen, som 1839 blev forvandlet fra en snæver Vej, hvor hvert Sogn i Amtet havde sit Stykke at vedligeholde, til en bred fast Landevej, som Postvognen rullede let hen over. Dette naaede Hans Eriksen dog ikke at faa at se, han døde 1826 i sit 73 Aar, gammel og udslidt var han blevet, og han kunde ikke længere følge med Tiden. Krigsassessor Tommerup paa Lammehave gjorde Forsøg med Brak, Roedyrkning m. m. og Hans Eriksens Sønner havde set derpaa saalænge, at de fik Lyst til at indføre Brakken. Men de kunde ikke faa Hans Eriksens Tilladelse. Han mente, at det var Galskab først at ødelægge Græsset ved at lade Jorden ligge unyttet et helt Aar for derefter at saa dyrt Græsfrø. Men da han var blevet saa skrøbelig, at han ikke længer kunde komme op i den øverste Mark, brakkede Sønnen et Stykke Jord oppe ved Skoven. Næste Aar, da Rugen her stod tyk og tæt, fik de ham op paa Vognen og kørte ham op til Rugmarken, hvor nu Hans Eriksen maatte erkende, at ogsaa dette nye var godt, thi saadan Rug havde han aldrig før set. Denne Vanskelighed ved at følge med i alt det nye var almindelig og saas ogsaa paa Kirkegaarden, hvor Proprietær Jul, Boltinggaard havde plantet Træer, dette syntes Folk ikke om, Træerne skulde ikke have Lov til at æde de døde. Efter-

*) Skelettet kan dog ogsaa være ældre og tilhøre den Kjeld, som baade Byen og Bjerget har Navn efter.

haanden som Jul plantede, ødelagde Folk Plantningen, men Jul sejrede, han plantede og hegnede, og Folk fulgte om-sider efter: Faa Steder findes der siden saa mange frodige Hasselhegn som her omkring, og da Assessor Tommerup forvandlede sin Hustrus Gravplads mellem Taarnet og Vaabenhuset til en nydelig lille Have, fulgte Folk efter ogsaa i dette, saa „de grimme Fjellerammer“ paa Kirkegaarden afløstes af smukke Grave, ogsaa Træerne paa Kirkegaarden elskedes op. Fra de Gaarde, hvor Herskesygen før drog Bønderne nedad, droges de nu fremad ved Eksemplets Magt.

Hans Eriksen og Ane Kristensdatter havde 5 Børn: Kristen, Hans, Ane Katrine, Jørgen og Henrik.

I. Den ældste Søn Kristen fik Kjellerupgaard og efterlader sig talrige Efterkommere, men efter hans Død giftede Enken sig igen, og da hun ogsaa døde gled Kjellerupgaard helt ud af Slægtens Hænder.

II. Den næste Søn, Hans, kom til at bo i Bolteskov, hvor han arvede Gaarden efter en Slægtning; der var Krøbling, hvorom der fortæltes, at han som Soldat havde forført en Pige, men ved falsk Ed fralagt sig Ansvaret, og saa var Straffen kommen over ham, saa han hverken kunde gaa eller staa paa sine Ben. Det var en af den Slags Historier, hvormed den Tids Mennesker opdrog hinanden til Troskab mod det 2. Bud. Hans Hansen var gift med Kirsten Hansen fra Sødinge („Svendborgt Amt“ 1910 Side 94).

Kjellerupgaardsslægten udmærker sig ved en stærk Ordenssans. Denne var overalt fremtrædende hos Hans Hansen, navnlig vakte hans gennemførte Renlighed i Kostalden Forundring i de Dage. Derfor var der ogsaa rigeligt med Penge i det gamle Hængeskab over Sengen. Denne Sans var især levende hos:

III. Ane Katrine. Hun var bekendt for sine fine Stuer. For at undgaa Melstøvet i Huset æltede hun Dej paa Loftet. De hvidskurede Gulve vistes frem som en Seværdighed. Der gik man ikke med Træsko. Dette billigedes ikke af Folk med mindre Ordenssans. Naboen, kaldet „Tykke Mads“ drillede hende ved at træde ud i Møddingepølen med sine Strømpesokker, inden han gik igennem Stuerne paa Skorstenssyn. Hun var gift med sin Fætter Hans Jespersen paa „Dyrelund“. Det var et mærkeligt Hang denne Slægt havde til at gifte sig ind i Familien. Det var nu tredje Gang dette skete. Første Gang var da Erik Madsens Karen blev gift med Hans Nielsen 1714. Da staar der i Kirkebogen:

„Anno 1714 den 9. Marts. da det var berammet, at Hans Nielsen og Karen Eriksdatter af Brangstrup skulde have Trolovelse. Da som de var beslægtede med hverandre, var vi undertegnede, Kristoffer Kristoffersen*) af Rynkeby og Hans Andersen af Brangstrup som forløftes Mænd og Vidner og forsikrede Sognepræsten Hr. Henning Broholm, at forbemeldte Hans Nielsen og Karen Eriksdatter var hverandre ej nærmere i Byrd og Blod paarørende, end at de maa have hinanden til Ægte saasom han er beslægtet med hende i tredje Led og hun med hannem i fjerde Led, hvilket vi herved underskrive og attestere og vil vidne hvor behøves.

C. C. S.

H. A. S.

Hans Tipoldeforældre var altsaa hendes Oldeforældre, det var lige netop saa fjernt Slægtskab, at Ægteskab imellem dem kunde tillades efter Chr. V danske Lov.

Deres Børnebørn Maren Eriksdatter fra Kjellerupgaard og Jesper Hansen „Dyrelund“ gifter sig med hinanden

*) K. K. var gift med Karens Fæster, Erik Madsens Søster.

1786 (Se Side 17) og deres Søn Hans Jespersen hjemfører nu 1830 ligesom Faderen sin Morbroders Datter fra Kjellerupgaard.

I tre Slægtled havde en Søn fra „Dyrelund“ altsaa faaet sin Brud fra Kjellerupgaard, og i Løbet af 140 Aar var Hans Jespersen den fjerde Mand i Slægten, der havde taget en Datter fra Kjellerupgaard til Hustru.*) Der var ingen uheldige Følger af alt dette Slægtskab i flere Led mellem Ægtefællerne, tværtimod, der drog en Flok dygtige Sønner ud fra dette Hjem: Teglværksejer Jørgen Hansen, Sellebjerg, Hmd. Hans Hansen, Brangstrup, Proprietær Jesper Hansen, Lumbygaard og Møller Erik Hansen, Rynkeby samt Rasmus Hansen, der fik Gaarden, hvor nu hans Datter bor. Ane Katrine sørgede med stor Sans for deres Fremtid. Da hun som ældre Kone blev Enke, giftede hun sig med en ældre barnløs Enkemand, Rasmus Nielsen, der var Gaardmand der i Byen, hvorved hendes Midler til at sørge for Børnene fordoblede. Til den ældste Søn Hans byggede hun paa en Toft et efter Datidens Forhold ualmindeligt smukt Husmandshjem. Da hun købte Rynkeby Mølle til Erik, satte den forsigtige Familie sig stærkt i Bevægelse for at snakke hende fra det, men Ane Katrine vidste, hvad hun vilde.

IV Den tredie Søn fra Kjellerupgaard, Jørgen Hansen, havde en Gaard, der laa tæt op ad Ane Katrines, som nu ogsaa er flyttet og hedder Dalslykke. Jørgen Hansen havde som Dreng mistet sit ene Øje, ved at en Kammerat i Kaadhed havde skubbet ham over i en Tjørnebusk. Som Børn undrede vi os over hans hvide Øje, og saa fik vi Historien, der manede os til Forsigtighed med den Slags Leg. Jørgen Hansens Dattersøn er *Amtraadsmedlem Lars Kristensen i Ringe*.

*) Erik Madsen 1690; Erik Hansen 1746; Jesper Hansen 1786; Hans Jespersen 1830.

V. Henrik var den yngste af Sønerne paa Kjellerupgaard. Da han blev udskrevet af Skolen i Oktober 1816, fik han sit Eksamensbevis paa stemplet Papir til 41 Skilling med Karakteren godt for Kundskaber og meget godt for Sædelighed, og angaaende hans Konfirmationsforberedelser har Beviset faaet den Paategning, at han her „har vist et rosværdigt Forhold. Hans Sygelighed har derimod for en Del forhindret hans Kundskabers Udvidelse“. Endelig attesterer Pastor Leerbeck, at han har konfirmeret ham 1817 Søndag efter Paaske og den paafølgende Søndag taget ham til Alters første Gang. Henrik Hansen har saaledes i den bedste Orden det Eksamensbevis, der giver ham Adgang til Herrens Bord hvert Foraar og Efteraar, og hver Gang, naar han er til Alters, bliver det noteret paa Beviset. Da han siden bliver gift og flytter til Lørup i Ryslinge Sogn faar Papiret Paategning om, at han er ægteviet den 15 Juli 1826, har ordentligvis været til Alters om Foraaret og anbefales til den Menighed, han nu flytter til. Pastor Sevel i Ryslinge attesterer, at han er optaget i Menigheden i Ryslinge. Saaledes er alt i den bedste Orden over for Kirken. Men det er ikke alene de Ting, der vedrører det aandelige, Pastor Leerbeck sørger for, han har ogsaa egenhændigt vaccineret Henrik Hansen og forsynet ham med en Vaccinationsattest. Det lader altsaa til, at denne alsidige Præst paa alle Omraader sørger for sine Sognebørn som en virkelig Fader for sine Børn.

En anden Autoritet, som holdt nøje Regnskab med Bøndersønnerne var jo Militæret, men dette slap Henrik dog udenom. De andre Søner paa Kjellerupgaard var blevet fri for Soldatervæsenet som Sognefogedsøn, Gammelmandssøn eller enøjet, men for Henrik havde Loven intet Hul at slippe igennem, og Sygeligheden var ovre.

Hans Eriksen forærede da Sessionsherren en Hjort, og denne sørgede for, at Henrik blev kasseret som Undermaaler, de andre Herrer gjorde vel Indvendinger, men han, der havde faaet Hjorten, slog til ham med Maalet og sagde bestemt: „Han er for lille“. Han slap saa med at staa i Forstærkningen.

Paa Grund af Sygeligheden havde Henrik lært Bødkerhaandværket, saa var han fri for at komme ud at tjene, selv om der var flere Sønner, end der var Brug for til Gaardens Drift. Nu stod han hjemme paa Kjellerupgaard i Huggehuset, da hans fjerne Slægtning Johanne Jørgensdatter fra Volstrup kom til at tjene i Lombjerge. Hun var alle Dage munter og lystig med et lyst og tillidsfuldt Syn paa Livet i gode som onde Dage, af dem, der hverken knækker sammen i Sorg eller koger over i Vrede. En Dag, da hun og Karlen kørte i Marken, løb Hestene løbsk, Vognen væltede, og da de to saa sig til, sad de paa Siddefjællen ved Siden af hinanden inde i Marken og brast i Latter. Det Sind tiltalte Henrik, her var noget, han savnede, og naar Johanne om Aftenen var ved Malkningen, listede Henrik sig over Aaen ind i Stalden til hende, og her sluttede de to Pagten for Livet. Johannes Forældre var døde, og da Broderen giftede sig, og den 18aarige Pige havde forkastet det fornuftige Giftermaal, man havde foreslaaet hende, var hun taget ud at tjene. Henrik og Johannes Bryllup stod i Johannes Hjem, som omtales i et følgende Afsnit. Det var et langt Vogntog, som den Dag rullede i de stive Færredsvogne til Ringe Kirke med Musik i Spidsen og de unge Karle som Forridere, disse skulde helst flere Gange tilbagelægge Vejen mellem Hjemmet og Kirken, medens Turen stod paa. Paa en saadan Dag kunde Hestene altsaa ikke spares. Fastelavnsridtet var ellers ophørt, fordi Mændene ikke mere vilde lægge Heste til.

Bødkeren havde et Aar sat 2 Bunde i Tønden med Katten, saa Karlene ikke kunde slaa den i Stykker, saa blev det forbi. Henrik og Johanne bosatte sig altsaa i Lørup, hvor han købte et Husmandsbrug paa 8 Tdr. Land af en gammel Bødker, hvis Forretning han nu fortsatte. Den gamle Bødker havde brugt uden videre at hente sine Materialer i Skoven og raadede Henrik til det samme, men det vilde han dog ikke indlade sig med og gjorde opmærksom paa, at det var jo at stjæle. Men sligt havde man ikke taget saa nøje i de gamle Dage, og den gamle Bødker sagde: „Aah hvad — je kéner enj Maanj, hán stjajl, te hán blev ræj*), men saa lod *je* vær“. Selv om Henrik ofte gik og var utilfreds med sine Kaar og spekulerede paa Fremtiden, saa kunde den Slags Midler dog ikke friste ham; han havde andre Jern i Ilden; foruden Husmandsbruget og Værkstedet drev han et Mjødbryggeri og var Spillemand ved Gilderne ligesom sine Brødre.

Det religiøse Liv i Ryslinge fik imidlertid den Indflydelse paa ham, at han ikke mere vilde spille, og hans Søn Hans Henriksen, der siden fik Hjemmet maatte heller ikke lære det.

Det Henrik havde mest Lyst til var et Landbrug, som det, han var vokset op ved. Engang havde han købt en Gaard i Lombjergerne for at flytte dertil, men straks var de forsigtige Slægtninge igen paa Færde og fik ham ogsaa overtalt til at blive ved den Stilling, han var fortrølig med. Saaledes kæmpede to Egenskaber her med hinanden: *en utaalmodig Fremadhigen og en forsigtig Frygt for at vove*. Han var tillige en dyb Natur, hvor Saarene gik til Bunds og vanskeligt lægtes. Naar Johanne kom med sine formildende Ord, kunde han blive ærgerlig og sige: „Ja du, om de saa . . . paa dig, saa er du lige glad“. Hendes forstaaende Ord faldt dog ikke

---

*) Rig.

forgæves, hun var Livet i Huset, skønt hun alle Dage led af Aandenød og Hoste, der ofte næsten tog Vejret fra hende. Hun havde den Sans for Jævnhed og Munterhed, der tilligemed et livfuldt Blink i Øjet var et almindeligt Præg hos hele den Gren af Slægten, hvortil hun hører og, som i Syttenhundredtallet havde hjemme paa Bakkegaarden i Sønder Højrup.

Slægten fra Bakkegaarden.

Den usle graa Bonde,

Kristen Jørgensen af Kjellerupgaard havde som nævnt Side 4 en Søster Maren Jørgens paa Bakkegaarden i Sdr. Højrup. 1710 var hendes Mand, Mads Kristensen, død. Sønnen Jens Madsen skulde have 120 Rigsdaler i Arv, og Maren giftede sig saa med Jørgen Poulsen, i dette Ægteskab havde hun Børnene Mads, Thomas, Jørgen og Anna. 1746 blev Maren Jørgens atter Enke og af Nordskovs Skifteprotokol og det Skifte, der nu holdtes efter Jørgen Poulsen, faar vi et Billede af Tiden og Bondens Kaar.

Sdr. Højrup kaldes i Skifteprotokollen Nørre Højrup, det var det nordlige Højrup i Sydfyen; at der ogsaa i Nordfyen fandtes et Højrup, regner man ikke med. Verden var mindre den Gang.

I Stuehuset paa Bakkegaarden var 8 Rum. Fra en Forstue kom man ind i den lille Stue. Saa var der Storstue, Kælder, Bryggers, Pige-kammer og Huggehus. Den lille Stue er Dagligstue og Sovekammer. Her stod langs med Vinduerne et Egebord med Korsfod, bagved dette en Fierbænk (Fyrrebænk) med Bænkehynde, over Bordet

hang en Lysekierte. Til Borddækning havde man 1 Blaargarns Serviet 3 Blaargaarns Duge og 2 Drejls Duge. Ved Væggene stod 1 Fyrrekiste og 2 Egeskrin, det ene med slet Laag. En Fyrreseng med Himmel var saa høj, at der hørte et Trappetrin til, den kunde pyntes med et blaat Vadmelsomhæng med Kappe og Frynser. I denne Seng var 2 Underdøner, 1 Olmerdugs gulstribet Overdøne, 1 Hoveddøne og 3 Hovedpuder. En Jernbilægger ragede frem i Stuen og gav lun Varme, oven paa den stod en Jernpande paa en Jernrist, og en Jernlampe kunde oplyse Kakkellovnskrogen, naar Familien grupperede sig paa de to Bagstole (Lænestole) med Hønder og 2 trebenede Stole. Var der Smaabørn, strakte de store Benene frem satte Træskoene paa Kakkellovnen, og saa red Børnene der. Væggene prydedes af Spejl, Kobberfyrfad og Kobbertragt. Under Loftet var 3 Hyldefjælle. I den ene Krog stod Flødebøtten og to Halvtønder, hvad disse sidste skal være der for, forstaar man ikke rigtigt, alt det andet ser meget tiltalende ud. I den store Stue staar et Egebord med udhugne Fødder og et langt Egebord med Laage for. Her maa vi tænke os Liget ligge udstrakt ventende paa Kisten, hvor det skal hvile sit Hoved paa en Pude stoppet med afbrygget tørret Humle. Til Brug for Gæster findes her en Himmelseng og til Brug for de fjedrede Gæster i Rugetiden er Gaasebænken. Foruden Egeskab og Kandeskab og de uundgaelige Hyldefjælle med Sibøtter, er der anbragt mange Ting, som ikke staar i Vejen her.

I Pigeammeret findes en „Fierstoveseng“ og en „Egestoveseng“, disse og et Egekar til 2 Tønder er hele Møblementet. I Karlekammeret bestaar Sengen af en Sengefjæl, idet Væggen udgør Sengens øvrige Sider. Alle Sengene er udstyrede paa samme Maade som Dag-

ligstuesengen, dog er der kun een Underdyner de e; alle forsynede med Blaagarns-Lagener, kun i Karlekammeret finder vi i Stedet for 3 *Lærredspøser!*

Til Brug ved fin Kørsel finder vi ude i Gaarden en Agekurv, 2 Agehauger, 3 Par Haarseler og 3 Haartømme-strengene med Hovedstol og Mundbid. Men de to Vogne staar i Dag med Møgfjællene. Man har 2 Plove, 2 Harver og Plovsele af Hamp, og har ikke kunnet klare sig med mindre end 10 Bæster à 2—4 Rigsdaler. Den øvrige Besætning er 3 Køer à 8 Rigsdaler, 3 Stude, 11 Aarskvier á 4 Mark, 23 Faar á 5 Mark og 2 Væddere á 3 Mark, 5 Gæs á 2 Mark, 1 Gasse á 1 Mark. Der er 20 Td. Havre á 1 Rdl. og 4 Tdr. Byg á 1 $\frac{1}{2}$ Rdl. Gaarden var altsaa ret godt udstyret baade i Stald og og Stue, men det hele var ikke meget værd i vore Penge, det blev i alt vurderet og sammenlagt 179 Rdl. Men da der til Reparation af Stuehuset burde anvendes 136 Rdl. og til Ladehuset 64 Rdl., ialt 200 Rdl., var der altsaa intet til Arvingerne. Men dertil kom, at 10 Tdr. Havre og 2 Td. Byg skulde anvendes til Sæd, at Præsten Jørgen Lang siden mødte og krævede 2 Rigsdaler i Betaling for sin Ligprædiken. Præstens Karl skyldte de 10 Sl. Daler, en anden Karl 3 Sl. Daler, Rasmus Smed i Rynkeby 5 Rdl. Herskabets Krav paa Gaarden var 1 Færredsvogn, 2 Trævogne, 2 Plove og Jernharver, 2 Færredsheste á 15 Rdl., 7 Plovheste á 6 Rdl. 4 Mark ialt 108 Rdl. 4 Mark.

Skiftets Beholdning skulde afholdes af Boet og var:

3 Ark stemplet Papir à 24 Sk.

Skrivepenge, 4 Rdl.

2 Vurderingsmænd 3 Gange á 1 Mark.

Ialt 5 Rdl. 5 Mark 8 Sk.

Alt dette blev tilsammen. . . . . 383 Rdl. 5 Mark 8 Skl.
 men da Sterreboet kun var. . . . . 179 - 0 - 15 -
 værd bliver der et Underskud paa 304 Rdl. 4 Mark 9 Skl.

Dertil kommer endda, at Børnene møder frem med Krav om 22 Rdl., som de ved Skiftet efter deres afdøde Halvbroder 1736 var tilskrevet i Arv efter denne. Det var hans Fædrearv, de skulde dele, denne paa-stod de nu, de ikke havde faaet udbetalt, og Mads Rasmussen af Pederstrup, gift med Datteren Ane Jørgensdatter gjorde endvidere Krav paa 5 Rdl., som Betaling for en 6 Aars Hest, Sønnen Jørgen Jørgensen krævede 40 Rdl., som han Tid efter anden havde udlagt i den Tid, han havde tjent sine Forældre. Det var til at blive for-tvivlet over. „Enken paastod imidlertid og sagde, at hun vidste ikke andet at være sin Søn skyldig end 9 Sl. Da-lere; thi hvert Aar er og blev han lønnet med Korn-Sæd, og forgangen Aar solgte de en Stud for 17 Sl. Dalere, hvoraf Jørgen Jørgensen i hendes egen og hendes salig Mands Nærværelse fik 16 Daler til Betaling og hun vid-ste intet mere at være Jørgen Jørgensen skyldig efter hans Faders Sigelse end 6 Rdl“. Sønnen Mads Jørgen-sen var Gaardmand i Højrup, havde faaet 14 Sl. Daler og Sengetøj. Thomas Jørgensen, der var Ladefoged paa Nordskov, havde faaet en Hest; og angaaende Sviger-sønnen Mads Rasmussen sagde hun, „at hendes salig Mand for 2 Aar siden med hendes Vilje og Samtykke tog 2 Sølvskeer med Navn J. P. S. og M. J. D. og sagde, at han vilde gaa til Mads Rasmussen dermed, at han dog kunde faa noget for sit Bæst“. Johanne havde hun givet en Fyrhimmelseng med 3 ny Dýner, 1 ny Hoveddýne og 2 smaa Puder med graat nyt Overtræk og 2 Par Lage-ner ialt 20 Sl. Daler, samt 2 Skørter = 11 Sl. Daler. „I

Brudegaver havde de faaet 40 Sl. Daler, foruden hvad hendes Mands Venner gav. Hun havde faaet Udflining med Bryllup og andet — mere end 100 Rdl“. Man undres ikke over, at Børnene havde tænkt sig, at disse Ting var Gaver fra Forældrene og ikke Arv efter den afdøde Broder. Men hvor intet er, har Kejseren sin Ret forloren Maren Jørgens, som hun kaldtes, ønskede at forestaa Gaarden, til hendes Søn Jørgen Jørgensen kunde overtage den. Jørgen og Maren havde tydeligt nok været dygtige Folk, det viser de mange Kalve, der maa være købt ind til Opdræt, saavel som de velfyldte Kister. Alligevel var det gaaet slemt tilbage siden 1710, da Boet viste et Overskud paa 300 Rdl. De to havde begyndt med at spise med Sølvskeer, men da kostede en god Hest ogsaa 16 Rdl., nu kun 4 Rdl. Hvad skulde der blive tilovers, naar der skulde holdes Karle og Piger og 10 Heste for Høveriets Skyld, medens der kun saaedes 10 Tdr. Havre og 2 Tdr. Byg i Vaaren. Foldudbyttet maa have været ringe, naar Jorden var saa sur og sen, at de Højrup Mænd i 1775 saae Havre paa fem forskellige Steder fra 5.—11. Maj og Byg ligeledes paa fem forskellige Steder fra 13.—18. Maj. Dertil kom, at den Smule Korn, der avledes, kostede 1 Rdl. pr. Td. Havre og $1\frac{1}{2}$ Rdl. pr. Td. Byg. De tre Køer kunde ikke give Penge udover Salget af nogle Stude om Aaret, og hvad forslog det til de Priser. Der var Lejlighed til at drive stor Faareavl paa Overdrevet, men 1 Faar kostede kun 5 Mark Stk. og 1726 ved Skiftet paa Kjellerupgaard endda kun 4 Mark. Hørrer kunde heller kun give smaa Indtægter, naar 1 Ⓔ heglet Hør kostede 8 Skilling, 1 Ⓔ linned bleget Garn 16 Skilling. Vi ser derfor ogsaa, at disse Bønderfolk staar i Gæld til Karlene i Byen. Disse havde saa dog bedre Kaar, de havde Kost og Klæder og Løn i „Sæd-Korn“.

Klæderne var iøvrigt ikke mange. Jørgen Poulsen efterlod sig 1 blaa ulden Vadmelsskofte, 1 Par Skindbukser, 1 Par Lærredsbukser, 1 hvid ulden Brystdug, 1 nyagtig og 1 gammel Vadmelsskjortel. De unge Karle kunde endda undvære Koften.

Maren Jørgens døde først i Aaret 1758, men da havde Jørgen Jørgensen overtaget Fæstet og var blevet gift med Mette Rasmusdatter der fra Byen, med hende havde han Børnene Maren, født 1750 og Jørgen født 1753. Ægteskabet blev kort, thi i Foraaret 1759 tog en smitsom Sygdom Mette, og Jørgen Jørgensen selv laa dødssyg, saa at Skifteretten maatte overdrage Broderen Mads Jørgensen at styre for Gaarden under hans Sygdom. Han er imidlertid kommen meget hurtigt over Sygdommen, thi Mette var død den 27. Marts, og den 26. April, altsaa knap en Maaned efter, hentede han sig en anden Kone, som var Birthe Jensdatter der fra Byen. Begge Birthes Forældre var døde, saa hun har nok glædet sig ved at faa sit eget Hjem, nogen stor Arvepart flyttede hun ikke ind med. Hendes Stiffader skulde gøre hendes Bryllup og give hende en Gris, 1 Bistade og et Sengested. Jørgen og Mette levede nu sammen paa Bakkegaarden i 21 Aar, saa døde Birthe 1780 og Jørgen Jørgensen var da, skønt kun 57 Aar, saa svagelig, at han ikke længere kunde forestaa Gaarden. Den blev ved Skiftet overdraget til Datteren Maren. I andet Ægteskab havde Jørgen Jørgensen en stor Børneflokk, Rasmus, siden Gmd. i Kværndrup, Niels, siden Husmand i Gjæstelev, Peder, Jens, Karen og Johanne. Sidstnævnte var kun 6¹/₂ Aar, og det hører med til Marens Forpligtelser som Overtager af Fæstet, at „hun skal kristeligt opdrage Johanne med Føde og Klæder og Kristendommens Lærdom“. Karen og Johanne skal dele deres Moders Tøj, og Johannes Part skal være

i Marens Væрге. Vi skal af Skiftets Opgørelse kun nævne, hvad man saaledes gemte hen paa Kistebunden i de mange Aar, der var 4 Barneluer, 3 Hætter, 2 farvede Hvergarnsfor-klæder, 1 hvidt Kramlærreds Forklæde, 1 Rødbags Klokke, 1 brunt Hvergarns Skørt med røde Baand, 1 brun Staffes og en hvid Sirtses Hue samt 1 Collemandels Bul med røde Ærmer. Det var hele hendes Arvepart, Sønerne skulde have hver en Halvkiste.

Maren blev gift med Niels Andersen, men hun var kun Husmoder paa Bakkegaarden i 3 Aar, saa døde ogsaa hun 1783. Skiftet efter hende viser, at man nu klarer sig med 6 Heste, der holdes i det hele mindre Besætning, nemlig 14 Faar mod de 23 i 1748, 9 Kreaturer mod 19 dengang, men Priserne er de samme, kun Hestene er blevet dyrere, de koster igen som 1710 henved 16 Rigsdaler. Marens efterladte Garderobe er ikke fattig, hun har haft Smag for at pynte sig. Der er 6 Skørter, graa, hvide og brune, 5 Trøjer, 3 Nattrøjer, 3 Bul, 7 Forklæder, 2 Hætter, 1 blaa og 1 Gyldenstykkets Hue og 1 Hvergarnskaabe.

Gamle Jørgen Jørgensen og den lille Johanne var nu som fremmede i deres eget Hjem, siden Maren døde. Det kunde synes underligt, at Gaarden ikke i sin Tid var bleven overdraget til Jørgen, som var den ældste Søn, men han ønskede ikke at gaa ind til de Kaar, der bødes en Fæstebonde i Bakkegaarden før 1788, han har forstaaet at smøge af sig. Med 15 Rigsdaler paa Lommen (Løn og Ventepenge) drog han ud paa Hestehandel. Han opholdt sig en Tid i Volstrup, hvor Søsteren Karen blev gift med Enkemand Jørgen Larsen.

I Trunderup.

Tæt udenfor Kværndrup $\frac{1}{2}$ Mil fra Volstrup ligger

den store Landsby, Trunderup, hvor Jørgen Jørgensen ofte kom paa sine Handelsudflugter. Midt i Byen laa Matr. 4, der nu er udflyttet, en dejlig Gaard, der vel hørte under Egeskov, men var hoverifri. Da der paa denne Gaard boede en Enke, Ane Knudsdatter, som Jørgen Jørgensen syntes godt om, forsømte han ikke Lejligheden, men friede til hende og fik Ja, skønt han havde en meget farlig Medbejler i Enkens Karl, senere Gaardmand Jens Jakobsen i Trunderup. Det ser ud til, at Jørgen Jørgensen har haft Hastværk, thi han løser Kongebrev, og med dette møder han hos Præsten i Kværndrup og bliver viet til den noget ældre Enke; saa var der ikke mere for Modstanderne at lave. De to Medbejlere blev dog alle Dage bitre Fjender. Det traf sig engang, at de skulde køre sammen til Odense, da sørgede Naboen for, at den ene kom paa Kuskesædet den anden i den bageste Agestol, ellers vilde der blevet Spektakel.

Et Udslag af dette Fjendskab var det, at Jens Jakobsen en Tid fik Jørgen Jørgensen udelukket af Bylavet i Trunderup.

Jørgen Jørgensen tog sig af Søsteren Johanne, der fik et nyt Hjem hos ham. Han tog sig af hendes Sager med stor Myndighed, og da Søsteren Karen i Volstrup døde, erklærede han, at nu skulde den 26-aarige Johanne gifte sig med den 57 Aar gl. Jørgen Larsen. Johanne vilde nødig, men J. J. erklærede: „Hun skal, som jeg kan bande, derhen til Volstrup, om jeg saa skal binde hende til min Hests Rumpe og slæbe hende derhen“. Og saa maatte Johanne bøje sig. Om hendes Hjem i Volstrup skal vi høre i det følgende. Jørgen Jørgensen blev efterhaanden rigtig velstillet, han blev ved at handle med Heste og Brænde.

I den ny Tid viste mange i Bakkegaardsslægten gode

Evner til at samle Penge. Dette gjaldt ogsaa Jørgen Jørgensens eneste Søn Hans Jørgen Jørgensen, der fik Gaarden. Hos ham finder vi ligeledes Bakkegaardsslægtens livlige Ansigt og muntre Øjekast.

Han holdt af at spille paa Violin, men maatte holde op dermed, da hans Kone, stærke Peder Pedersens Datter fra Volstrup, der var af de gudelige Forsamlingsfolk, ikke kunde lide det og brændte hans Violin en Dag, de bagte. Der maatte han bøje sig, men overfor sine Børn krævede han fuldkommen Lydighed, en af de voksne Sønner fik engang et Slag af Pisken, fordi han tillod sig at bemærke, at Kornet i en anden Mark var mere tjenligt end det, de var sat til at køre ind. Ved denne Strengthed opøvedes Sønnerne til dygtige Arbejds mennesker. Hans Evne som Opdrager ser vi ogsaa et Billede af, da Datteren skal køre Korn ind og styre Hestene mellem Hobene paa Marken, medens Hans Jørgensen kommanderer: „Ad dig“ eller „Fra dig“. Det gik ikke, for hun kunde ikke huske, hvad Ordene betød. Saa bandt han en Visk Hø paa den ene Hest og en Skarntyde (vild Kørvel) paa den anden og kommanderede „Hø om“ eller „Skarntyde om“. Det forstod hun. Hans paa een Gang muntre og haarde Sind ser vi, naar han morer sig med at drille de unge Tyre, saa de ofte blev uvane, hvorfor han saa igen straffer dem haardt.

Af den store Flok af dygtige Børn skal vi blot nævne den for sin Gavmildhed mod Ryslinge Valgmenighed bekendte Gaardejer Hans Hansen i Søllinge og Ane Hansdatter, Moder til afdøde Folketingsmand Jensen Aadal og Dyr læge P. Jensen, Kværndrup. Gaarden i Trunderup fik Sønnen Jens Kristian Hansen, som blandt andet er Fader til Landbrugsskoleforstander Rasmus Jensen Høng.

I Gaarden i Volstrup.

Volstrup By i Ringe Sogn, hvor Johanne flyttede hen, laa ikke alene fjernt fra Ringe, men en Kile af Ryslinge Sogn skærer sig ind imellem Brangstrup og Volstrup Byer, saa man maa ind igennem Nabsognet for at komme til Kirke („Svendborg Amt“ 1908, Side 41). I det foregaaende Side 17 er fortalt om den Strid, der paa Reformations-tiden førte til den mærkelige Sognegrænse.

Midt i Byen lige over for, hvor Fuglsang gaarden laa og ligger endnu den Gaard, som Johannes Brudgom Jørgen Larsen havde beboet siden 1777. Han havde fæstet Gaarden den 15. April samtidig med, at han holdt Bryllup med den forrige Fæsters Lars Jørgensens Datter, Ane Margrethe Larsdatter. Jørgen Larsen var en Søn af Lars Nielsen i Nybølle. Han betegnes i Fæstebrevet af Greven paa Fjellebro som „min Karl“. Indfæstet var 30 Rigsdaler og det aarlige Landgilde 5 Rigsdaler. Hoveridagenes Antal blev fastsat 1791 og kunde nu ikke være mere end 5 Pløjedage, 26 Spænddage og 99 $\frac{1}{2}$ Gangdage.

I Aaret 1788 blev Jørgen Larsen Enkemand med 4 Børn, Mette, Morten, Maren og Kirsten.

Ved Skiftet tilskrives der Morten 6 Stk. Sølvknapper, 1 Egekiste og 1 Hængeskab. De tre Piger skulde have hver 1 Egekiste samt til Deling et Sengested med Hvergarns Omhæng og 6 Dýner. Arven fra en Gaard er ogsaa her meget ubetydelig.

Ægteskabet med Karen fra Bakkegaarden var barnløst, men Johanne havde 3 Børn, Lars f. 20.—9.—1800, Karen f. 4.—4.—1802 og den Side 26—28 omtalte Johanne f. 15.—6.—1806, der blev gift med sin fjerne Slægtning fra Kjellerupgaard, samt en dødfødt Søn, hvorom Pastor Leerbech har indført følgende Beretning i Kirkebogen for 1808.

„Onsdag den 20. Januar blev jeg kaldet til Jørgen Larsens Hustru Johanne Jørgensdatter af Volstrup, som var i Barnsnød. Ved Undersøgelsen fandt jeg, Fosteret havde et forkert Leje, da den ene Arm og Fod kom for Fødselen. Efter Bristningen fik jeg vendt Fosteret saaledes, at det fødtes baglængs, da det var kommen til Hovedet ophørte Baaren, og blev saaledes Fosteret siddende en Time, hvilket forvoldte dets Død, efter nogen Besværlighed fødtes det døde Foster, et fuldbaaret Drengbarn. For at faa det til Live lagde jeg Barnet i varmt Vand og skubbede Underlivet, krillede i Hagen med en Fjer, børstede det under Fødderne, holdt skaarne Rødløg under Næsen og klappede det paa Rumpen, disse Midler anvendtes omtrent en Time, men forgæves. Det var Moderens fjerde Barselsseng, tilforn havde hun ikke født noget dødfødt Barn“.

Ringe Præstegaard, den 27. Juli 1808.

Karen K. I. D. Jensdatter,
Jordemoder i Egeskov.

Saaledes optræder Pastor Leerbech altsaa ogsaa som en Slags Politimester. (Sml. Side 25.) Det er paafaldende, at Jordemoderen ikke kan skrive sit Navn, men det kan hun ikke, ellers havde Præsten næppe lagt det saaledes til Rette for en enkelt Underskrift

Dette Aar købte Jørgen Larsen sin Gaard fra Fjellebro for 1500 Rigsdaler, som efterhaanden skulde afbetales. 1816 var de betalt paa 775 Rigsdaler nær, og da vurderedes Gaarden til 10,397 Rigsdaler. De 9 Aar viste altsaa stor Fremgang. Dette Aar døde Johanne, Jørgen Larsens tredie Kone, 44 Aar gammel, af Modersyge, og den 74-aarige Mand stod tilbage med de tre halvvoxne

Børn. Der blev holdt Skifte, hvorefter Lars skal have 2330 Rigsdaler, hver af Pigerne derimod 1165 Rigsdaler i Arv efter deres Moder. Der ikke mere Tale om at nøjes med nogle Sølvknapper og Kister.

Medens de to ældste af Johannes Børn var konfirmerede var den lille tiaarige Johanne uheldigere stillet og skulde ligesom i sin Tid hendes Moder opdrages af en fremmed. Det var ikke lyse Minder, hun havde fra den Husholderske, der skulde gøre hendes Moders Gerning. Denne havde selv et Pigebarn, som altid blev foretrukket for den lille Johanne, der med tør Mund maatte se paa at dette Barn fik Pandekager og andre Lækkerbidskener paa Sengen. Det var dog næsten værst for den 74 Aar gamle Jørgen Larsen, der ikke kunde holde Utøjet borte fra det lange Haar, der hang ned over hans Nakke. Den eneste, der hjalp ham lidt til Rette dermed, var den lille Johanne, hun sad tidt hos ham og pillede dem af, saa sagde han: „Du er en god Pige, at du vil hjælpe mig“. Ellers var hendes Arbejde om Foraar og Efteraar at drive Plovheste. Hun red paa det forreste Spænd, medens de fire Heste trak den store Hjulplov Fure op og Fure ned gennem den fede Muldjord. Der paadrog hun sig vistnok den Astma, som fulgte hende Livet igennem, indtil Influenzaen endte hendes Dage den 7. December 1891.

Aarets største Festlighed var, naar det var Egeskovs Marked. Da boede en af Markedets Kobbersmede hos dem, og de fik Festretten, Kartofler dypet i Smør. Saa sjældne var Kartofler i en Bondegaard endnu dengang.

1823 døde Jørgen Larsen. Ved Skiftet blev hele Gaarden omhyggelig vurderet. Børnenes Morbrødre Gmd. Rasmus Jørgensen, Kværndrup og Hmd. Niels Jørgensen, Gjæstelev var til Stede, som fødte Værger, og Morten, der nu var Husmand i Nybølle, var mødt for sig og de

andre Søkende af det første Ægteskab. Det viste sig imidlertid, at den afdøde allerede i 1811 havde sluttet Forening med disse Børn om deres Fædrearv, som han havde udbetalt dem, og hvorfor der forelaa Kvittering fra 1814 og 16. Morten havde faaet 400 Daler og en Ko, Døtrene Bryllup, Ko, Dragekiste, Sengested og Dyner. Skønt der blev givet baade Mælk, Æg, Smør og Kød i Føring af Gæsterne, kostede et Bryllup omkring 1812 dog 200 Rigsdaler. Vi træffer iøvrigt her paa et tyde-Eksempel paa Prisdaldet efter Napoleonskrigen. Kirsten faar sin Ko 1812, den er vurderet til *400 Rigsdaler*. Maren faar sin 1816, da er en Ko *60 Rigsdaler* værd, men det bliver endnu meget værre. Ved Vurderingen den 8. Marts 1823 findes der i Gaarden 6 rødryggede Køer, der vurderedes til *7—16 Rigsdaler* Stykket, 7 Heste *5—24 Rigsdaler*, 1 Vædder 2 Mark, 3 Faar a 1 Rigsdaler 2 Mark, det er omtrent de samme Priser igen som 100 Aar tidligere. Det er ude og inde det samme Syn, vi møder dengang som i Bakkegaarden henimod 100 Aar før,*) og Gaarden ser omtrent ud, som den Erik Madsens Moder 1649 flyttede ind paa i Brangstrup. (Side 16.)

Det er ikke noget Fremskridt, at der i Stedet for de stilfulde Himmelsenge kun findes opslagne Senge, Alkovesenge.

I Væggen inde i disse fandtes undertiden en mindre Ud gave af Alkoven et Skab, som kunde bruges som Gemme eller Barneseng, naar der var mange Smaabørn, som *Jørgen Hansen* i Brangstrup, nævnt Side 24, sagde: „Der lagde vi et Par af Børnene, da vi havde Huset fuldt af Rollinger“.

Der eneste Fremskridt, er vel Stueuret; men Kakkelloven er en Lerovn. I Aaret 1748 havde de dog Bi-

---

Sml. Side 30.

læggerovn i Bakkegaarden. De faa gode er Aar brugt til at betale Gaardens Købesum med og til at opspare Penge, som nu har vist sig værdiløse. Trods de nævnte lave Priser erklærede Morbrødrene, at det hele var vurderet $\frac{1}{4}$ for højt, saa at den Mødrenearv paa 4,660 Rigsdaler, som 1817 blev tilkendt Børnene, nu langt fra var til Stede. Lars Jørgensen fik da Gaarden overdraget mod at svare hver af Søstrene 400 Rigsdaler, 1 Ko, 1 Dragkiste, 1 Klædekiste, 1 Seng og gøre deres Bryllup.

Karen blev gift med Sønnen fra Nabogaarden kaldet Poul Tømmermand, de købte Gaarden Egelund i Lørup og efterlader en talrig Slægt.

Det viste sig snart, at Lars Jørgensen havde gjort en god Forretning ved at overtage Gaarden for en Pris, der, hans egen Arv iberegnet, regnedes til 2200 Rigsdaler. Søstrene ankede ogsaa i det stille over, at det var for lidt, men han svarede, at de maatte faa Gaarden, hvem af dem der vilde. Der var jo ingen, der vidste, at Priserne nu begyndte at gaa opad.

Aaret efter giftede Lars Jørgensen sig med Ane Margrethe Nørregaard, en Datter af Spækhøker Mads Rasmussen Nørregaard, der havde boet paa Hjørnet af Studiestræde og Lille Larsbjørnstræde i København. Moderen var fra Ringe. Nørregaard døde 1802, da deres lille Pige kun var $1\frac{1}{2}$ Aar gammel. Ved Skiftet var Urmager og Borger i København Niels Heidenrich Vurderingsmand. Det var ham, der kort efter arresteredes, fordi han havde stjaalet Guldhornene. Huset vurderedes til 6000 Rigsdaler. Enken Karen Nørregaard giftede sig nu med Lars Nielsen, der fortsatte Forretningen, men ved Bombardementet 1807 ødelagdes Huset og Lars Nielsen omkom. Han efterlod sig en Søn og 2 Døtre, og Moderen flyttede nu med de 4 Børn til Brangstrup, hvor hun købte et Husmandsbrug og opdrog sine Børn til Landlivet.

Ane Margrethe Nørregaards Fædrearv, som var 850 Rigsdaler, blev nu brugt til at betale Lars Jørgensens Søsters Arv, og da det unge Par baade var dygtige og gode Husholdere, steg Velstanden snart, saa de blev en af Sognets allerigeste Familier. Lars Jørgensen viste det ikke frem, han var yderst tarvelig og ligegyldig med sin Paaklædning. Han praede heller ikke af sin Velstand, men da en anden Mand i Sognet brovtede med, at han havde saa mange blanke Specier, at han kunde lægge sin Gaardsplads over med dem, kom det lune Blink frem i Lars Jørgensens Øjne, og han sagde: „Det kan jeg sku gøre, selv om jeg stiller mine paa Kant“.

Medens Præstetienden allerede ved Aarhundreskiftet ved Overenskomst med Pastor Lachendorf var afløst med Penge, blev Konge- og Kirketienden først afløst med Penge 1829 efter Overenskomst med Major Gersdorf til Boltinggaard, det blev $6\frac{1}{4}$ Skp. Rug, $6\frac{1}{4}$ Skp. Byg, $5\frac{1}{4}$ Skp. Havre efter Kapiteltakst, som Lars Jørgensen skulde svare. Naar denne Rugtiende svarer til omtrent 10 Tdr. avlet Rug, saa er Rugavlen i 1847 gaaet ganske vældigt frem, siden Tienden blev taget in Natura, thi da avlede Lars Jørgensen 60 Tdr. Rug, 4 Tdr. Hvede. Bønderne har underskrevet denne Tiendeoverenskomst blot med deres Forbogstaver imellem For- og Efternavnet, mere forlangte man endnu i 1829 ikke af en Bonde. De fleste var endnu fra Tiden før 1814 og kunde heller ikke skrive. Ved Skifterne efter Jørgen Larsen og Johanne har de næsten alle endda maattet tegne deres Forbogstaver med ført Pen. I de nærmeste Aar før 1814 blev der kun holdt Skole et Sted i Sognet, idet den gamle Degn, Marstrand, død 1813, sluttede Overenskomst med Lærer Anthon, ved Organistskolen, at denne skulde undervise alle Børnene. Da alle

efter 1814 skulde gaa i Skole, blev det en Besværlighed med den lange Vej fra Volstrup til Ringe Skole. En Del af Sydsognet blev henlagt til Herringe Skole, men Volstrup ventede i mange Aar paa at blive henlagt til en projekteret Skole paa Lørup Hede i Ryslinge Sogn 1833 fik Ryslinge imidlertid Kancelliets Medhold i at opgive denne og nøjes med een Skole midt i Sognet. Lars Jørgensen sad i mange Aar i Sogneforstanderskabet, og paa hans Foranledning indsendte nu Volstrup Bymænd 1842 en Ansøgning om en Skole for Ringe Sydsogn ved Korsvejen i Brangstrup. Trods Modandragende fra Godsejerne blev Brangstrup Skole, som Lars Jørgensens Værk, til Virkelighed 1844. Den blev døbt med Ild, idet den til Dels brændte, da den var omtrent fuldført. En Mand fra et Nabosogn skal have sat Ild paa for at skade Bygmesteren. Den var kun Skolebygning i 64 Aar, saa blev den solgt til et Husmandsbrug, medens den store ny Skolebygning blev opført overfor med en vid Udsigt over et smilende fynsk Landskab med „Bjergene“ i det fjerne. I denne Skole er nu en af Lars Jørgensens nærmeste Slægtninge Lærer.

Mads Voldstrup.

Et Soldaterliv 1847—48.

Lars Jørgensen og Grethe, som hun i daglig Tale kaldtes, havde 3 Sønner: Mads, Jørgen og Niels, hvoraf den første skulde blive berømt, som den ypperste af de tapre Landsoldater, hvis Minde staar i Frederits.

Mads Voldstrup var hans Kendingsnavn som Soldat, og med dette Navn har Martin Kok berømmet ham i sit smukke Digt:

Mads Voldstrup, hed han den brave Knøs,
hvorom jeg her skal fortælle.

En gammel Kone, som husker ham fra sine Ungpige-dage, fortæller, at han var „saadan en køn og flot Karl“.

I Sommeren 1847 blev Mads Soldat. Han var gaaet et Aar for tidlig paa Session. „Folk i Byen lo“ ad ham derfor, men han fortrød det ikke, „thi havde jeg ventet et Aar til, da var jeg nok blevet Artillerist, og det er noget nær det værste, man kan blive“. Saa rejste han 1847 til København som Infanterist. Gennem efterladte Breve og Dagbøger skal vi nu faa et Billede af, hvad den danske Bonde var blevet til 60 Aar efter Frigørelsen.

Grunden til at Mads var gaaet tidlig paa Session viser sig at være Uoverensstemmelse mellem ham og Faderen, der som Byens Førstemand var meget ude, og Mads lod da ofte de forskellige Arbejder udføre paa en Maade, som Lars Jørgensen ikke syntes om, og naar han derover blev misfornøjet og vranten, hændte det, at han sagde til Sønerne, at de godt kunde rejse, og Mads vilde da vise ham, at saaledes skulde han ikke sige, og sprang Soldat, før Kongen kaldte. Denne Uoverensstemmelse er tydet saaledes, at Mads var vidtløftig, det var altsaa langt fra Tilfældet. I Brevene til Brødrene Jørgen og Niels ser vi, hvorledes han vedbliver at raade dem. Han tænker paa Gødningen, naar han skriver. „Brug Foderet paa Møddingen og paa Broen“, og paa deres Helbred: „Tag jer i Agt ikke at slide for haardt, men hold en Mand til at tærskes for Tønden“ — „Fanden skulde staa og slide med at tærskes Sæderug, men tag en Mand

dertil, og I andre kan bruge Hestene“. „Pas paa I ikke gaar og forkøler eder, men tag Klæder paa i Tide, før end det bliver for koldt, derved bliver I friske, som er det bedste Gode, man har af alt“. „Pas paa at I faar begyndt paa Arbejdet i god Tid, at det kan gaa saa sindig“. Han følger saaledes i Tankerne hele deres daglige Færd med Gaardens Drift: „Nu er I vel færdig med at slaa Bremaen. Høet er nok kommen godt i Hus, det har jo været godt Høvejr nu længe“. Det var i de Dage, de levende Hegn plantedes: „Lad mig vide, hvordan Plantningen staar ved Æretvedhave, som vi plantede i Foraaret“. „Det fornøjer mig, at I er blevet saa tidlig færdig med Indavlingen, og saa at Rugen blev saet før Egeskovs Marked, saa var I da nok ikke af de sidste med Arbejdet i Byen“. „I Aar har I nok de fleste Hæs udenfor, som der er nogen der har der i Byen; men det har de andre nok ondt af igen, ligesom de plejer van“. „14 Tdr. Vikker! det var godt avlet, for det var jo kun 1 Td., der blev saet“. Han faar at vide, at det sidste Byghæs er kørt ind til Februar, og der er avlet 52 Tdr. Havre, og glæder sig over, hvor Hestene derfor maa se godt ud. Hestene spørger han mange Gange til: „Lad mig vide om den sorte Klodt er vokset, om den har rettet sig noget i Ryggen“. „Den gamle brune kan vel tygge over i Vinter? Hun er vel endnu som sædvanlig?“ Mor Grethe, som hans Moder kalder sig, skriver til ham 16. Juni 1847: „Vi kan snart blive færdige med at pløje Brakmarken, er du saa fornøjet dermed?“

Lars Jørgensens Halvbroder Morten, der havde været Ladefoged paa Fjellebro, var ikke længere Husmand i Nybølle. Han var nedbrudt af Drik og en hjemløs Mand, der om Sommeren gik omkring i tilfældigt Arbejde, men om Vinteren holdt til hos Lars Jørgensens. Ogsaa han, der

gik i de gammeldags Skindknæbukser og sølvknappet Vest og Kofte, optog Madses Tanker. Han skriver til sin Fader: „Nu ønsker jeg at vide, hvordan Morten har vandret om i Sommer. Nu det begynder at lakke ad Vinter, kan han nok ikke faa mere Arbejde, saa skal han have et Steds at ty hen. Men lad ham ikke vandre over til Nybølle, som du talte om sidste Vinter, at han skulde komme til, naar vi naaede Vinter igen. Det er dog aldrig saa farlig en Sag for at give ham Husly og Føde de Maa neders Tid, indtil der bliver Arbejde igen, da han saa ikke bliver længer; men lad ham saa ogsaa løbe igen. Om Vinteren er det Synd og Skam ikke at tage imod ham, nu da han er blevet gammel og svagelig. Lad ham saa ogsaa føre noget Vrøvleri, det maa I finde jer i, og det især da han er svækket baade paa Legeme og Sjæl af det meget Brændevin. Det vil aldrig fornøje mig at høre, at han skulde ligge i et Hospital i Hillerslev Sogn, og jeg vil heller aldrig give mit Minde dertil, saalænge alt staar paa den Fod, som det staar“. Denne Bøn blev hørt, Morten var der om Vinteren. Mor Grethe skriver i sin Dagbog: „Morten gik i Gaar og er endnu ikke kommen“, Siden fik han et Hjem hos Johanne og Henrik i Lørup, hvor Lars Jørgensen og Poul Tømmermand gav lidt til Hjælp til hans Underhold. Da han døde, skar deres lille Søn, min Fader Bødker Hans Henriksen, Sølvknapperne af og brugte dem til Drøsselspil, saa lidt regnedes nu de Knapper, der tidligere var et kært og næsten eneste Arvegods.

Mads Voldstrup var en god Skytte, det var den Egen-skab, der bl. a. gjorde ham til den ypperlige Soldat, den gjorde tillige, at han var meget optaget af Jagten. I Brevene til Brødrene spørger han til Vildænderne i Lunget, og til Dyrene og beder dem spare de gamle Raaer. En

af dem, som de kender, faar han at vide, har to Lam. Alle tre Brødre er haandsnilde; ligesom Jørgen og Niels siden strøg og brændte Stenene, hvoraf de ombyggede Gaarden, saaledes skæfter de selv deres Bøsser og hærder Laasene i blaa-surt Jernkali. Mor Grethe fortæller Mads om et Skyttelav i Rudme, hvor Peder Bogø fra Svendborg fik første, Niels anden og Jørgen tredie Præmie. Denne Meddelelse begejstrer Mads Voldstrup, og han skriver til „Broder Niels“ og agiterer for, at de skal lade ham købe og sende dem et Løb til en Spidsriffel, „der kan skyde udmærket paa 600 Al. eller endog paa 800 Alen og der-over, og endda pisker hurtigere i Maalet end de andre paa 100 Skridt“ det koster 14—15 Rigsdaler. „Nu mener I nok, at det er for meget for det Løb, men jeg indestaar for, at det bliver udmærket til at skyde og tillige meget smukt. Det er ikke værd at betænke sig paa at købe det. De andre store Karle i Byen skaffer dem Piber og Ure. Vis I nu, at I vil have Bøsser, som dur til noget, tilligemed at I kan gaa til et Skyttelav uden at give eder sammen med Peder Knudsens Lars eller Peder Jakobsens. Det er dog morsommere at kunne møde til et Skyttelav sammen med de fornemme Herrer fra Købstaden“. Jørgen er let at overtale, der var Hjorteskydning i Ryslinge, men han blev hjemme og skrev et Brev til Mads, for Bøssen skulde holdes frit, og deres var for tung. Han beder nu Mads sende Riffelløbet, det gør han den 5. December med Formaningom at skæfte det med Valnøddetræ og under Arbejdet være forsigtig med Ilden og omgaas Spidsriflen omhyggelig. Kuglen skal bankes godt fast 2—4 Gange. De gamle maa ikke vide det, og de faar derfor først Lejlighed til at hente den den 18. December. De er godt tilfreds med Løbet, „det er smukt“, skriver Jørgen, „og det er en kunstig Kugleform“. Naturligvis kan

det ikke i Længden skjules for de gamle. Mor Grethe skriver den 19. Marts i sin Dagbog: „Endelig er det oplyst, at Jørgen og Niels har faaet en Spidsriffel fra København, jeg blev pirren i Skallen derfor, men Manden lod til at synes godt derom, alligevel mærkede jeg nok, at han blev mogen“. Lars Jørgensen har altsaa glædet sig over Sønnernes Interesse og Snildhed, men ærgret sig over de mange Penge. Mor Grethe syntes ikke om disse Bøsser, hun frygtede for en Ulykke, og med nogen Grund, hendes yngste Søn havde som 7-aars Dreng saaret sig livsfarligt ved at lege med en Pistol, og da en Tyfus kom til, døde han. Mads er ogsaa helt klar over hvor farlig, en Bøsse er, og slutter meget ofte sine Breve til Brødrene med Formaninger til Forsigtighed: „Tag jer i Agt for ikke at komme forkert af Sted paa en eller anden Maade og allermest, at Bøsserne ikke gaar af i Utide. Tag eder ligeledes i Agt for Svømmeriet, og mest du Broder Niels, som ikke er en god Svømmer. Tænk paa det, at I ikke skal blive ulykkelige! Følges heller ud, og tag et Reb eller Raft med“. Det gjorde ogsaa et dybt Indtryk paa dem alle, at en Urmagerlærling fra Ringe kom saa ulykkeligt af Sted med en Bøsse, at han fik Armen sat af. En Ulykke glæder Mads sig over, han har læst i Flyveposten og faar af Brevene at vide, at Ringe Kro er brændt: „Den kan nu komme til at ligne de andre Steder“, der ligeledes 4 Aar før var brændte. „De kunde da heller ikke være bekendt at lade den gamle Brakke ligge ret længe, saadan som den var. Nu traf det sig saa heldigt, at de fik stukket en Brand til den“.

Saaledes følger han Livet derhjemme. Det hænder jo fremdeles, ser vi af Grethes Dagbog, at Mandens Humør staar mindre højt: „Guds Vejr er graat og trist, Mandens ligeledes“. „I Dag brygger vi Gammeltøl, graat Vejr baade

paa Guds og Mandens Himmel“. „Manden er bøs“, „Manden er mops“. Grethe er et Hjemmemenneske, der sjældnen kom uden for Gaarden, endog Barselvisitter lader hun sin mangeaarige tro Pige Dorthea aflægge. Kun da de er bedt til Begravelse i Kværndrup, er hun med. Hun er for kritisk og indesluttet til at pleje Venskaber. Der er heller ingen Selskaber, men Slægtninge aflægger smaa Visitter, hvor Saltmadsfadet kommer frem. Mads vil gerne glæde hende, og da hendes Øjne ikke mere er saa gode, og hun holder meget af at læse, køber han og sender hende et Par Hornbriller, som hun snart værner sig til at bruge. De tænker meget paa Mads, Lars Jørgensen skriver til ham: „Du maa ikke tro, vi har glemt dig, fordi du er fraværende, naar det er en varm Dag, taler vi om, hvorledes mon Mads kommer ud af det og bliver slukket med det ny Øl, I har derovre“. De sender ham Penge og Fødevarer, den 25. Juli faar han 2 Halvottinger Smør, et Stykke Flæsk og Kød samt 1 Ost. Mads maa bede dem om ikke at sende mere, da han har nok. Penge bruger han ikke mange af. Han skriver med Selvfølelse: „I mener, jeg er i Trang for Penge, men det er jeg ikke endnu; jeg kan bruge Penge her i København ligesom hjemme. Hvor Nødvendigheden kræver det, der sparer jeg ikke, det vilde være daarligt, om jeg vilde spare paa Pengene og drikke Vand, som mange gør; for derved svækker man sit Helbred, paadrager sig en eller anden Sygdom og kommer paa Hospitalet, hvor man ikke kan vente at komme sig saa snart, fordi der ikke bliver gjort noget ved en af Betydenhed, men maa ligge paa Mellemkost; og kan Naturen hjælpe sig selv, saa er det godt“. „Jeg kan nok leve ordentligt for 1 Mark daglig“. Hans Sparsomhed mærkes paa følgende Notits i hans Dagbog: „Jeg spillede Kort og tabte 18 Skilling, som var nok

paa en Gang“. Han gaar ikke i Byen, han regner ikke Fornøjelserne paa Frederiksberg: „Den Gang jeg havde været her en Dags Tid, kunde jeg finde omkring i det meste af Byen“. „Her i København er mange Forlystelsessteder, som de fleste Soldater skal ind til om Søndagen. Jeg gaar ikke ud, det kan ikke mere mig noget at se paa disse Gymnaster og Gøglere, som der er saa mange af, jeg bliver hjemme og skøtter mig selv. For dem, der skal meget ud om Søndagen til Frederiksberg, gaar der altid mange Penge, og saa maa mange leve simpelt bag efter“. „I Førstningen, jeg var her i København, vilde Kristen (en gl. Soldat) lede mig omkring til alle de Forlystelsessteder, han vidste, som ud paa Frederiksberg og Tivoli. Men at trække mig omkring med sig paa sine Spadsereture, dertil er han ikke gammel nok. Da han ikke kunde faa mig med sig i Førstningen, saa er jeg nu fri for hans Anmodninger“. „Her i København er ikke anderledes for mig end som i en af Købstæderne hjemme“.

Han har dog været til Hestevæddeløb paa Nørre Fælled, „hvor der var saa mange Mennesker som paa Egeskovs Hestemarked“. Han har været til de nordiske Naturforskeres Fest i Tivoli, „hvor der var saa mange Læmper i alle Kulører, at hele Haven lignede et Ildhav, der var tillige afbrændt et stort Fyrværkeri“. Han beskriver nøje Jernbanen til Roskilde og er forbavset over det lange Tog, der fører Passagererne til Festen fra Roskilde. Paa Kaffehuset i St. Kongensgade kommer han for at se Bladene. „En Kop Kaffe koster her kun 4 Skilling, som er billigt“. Skønt han faar alle Fødevarerne hjemme fra interesserer Priserne ham: „Smør koster 3 Mark, røget Flæsk 28 Skilling Pundet, naar det købes hos Spækhøkeren“. Han har en Moster boende i Gothersgade 132, der tilbringer han Juleaften. „I tror nok, jeg levede

ved Kommisbrød den Aften, men vi fik ligesaa god Juleaftensnadver, som vi kunde faaet hjemme“.

Naar vi læser Mads Voldstrups Breve, skulde vi tro, der intet havde været i Vejen med hans Helbred: „Jeg er ved godt Helbred“, hedder det af og til. Men ser vi i hans Dagbog, lægger vi straks Mærke til, at det ikke er saa helt godt. Han tier blot med det, for ikke at gøre dem ængstelige derhjemme, naar der er noget i Vejen. Han nænner ikke at gøre dem bedrøvede. I Dagbogen staar:

„Den 21. Oktober blev jeg meget syg; men Gud hjalp mig pludselig om Natten, saa jeg var rask om Morgen“.

„Den 24. Oktober var jeg paa Vagt i Stokhuset, nu er jeg Gud ske Lov fuldstændig frisk igen“.

„Den 29. Oktober var jeg paa Vagt paa Rosenborg, det var temmeligt koldt den Nat. Desuagtet var jeg frisk om Morgen, men derfor kan jeg takke Gud“.

„Mandag den 9. November var jeg paa Vagt i Rosenborg. Om Natten fik jeg pludselig saa ondt i det højre Knæ, saa jeg næsten ikke kunde gaa ind til Vagten. Gud hjalp mig, saa det blev bedre om Morgen“.

„Den 19. Dec. var jeg paa Vagt i Rosenborg, om Natten blev jeg meget daarlig i Maven og havde saadan en Klemmelse for Hjertet, det var frygtelige Smerter til Kl. 12 om Natten, da jeg kom af Post, saa hjalp Gud mig, at jeg kom mig igen“.

„Den 21. Dec. havde jeg en Slags Krampe i Maven, som har staaet siden, jeg var paa Hospitalet, som med Guds Hjælp nok gaar over igen.“

Ved samme Tid skriver han hjem: „Jeg er ved Helbred, hvilket er det bedste Gode i Livet, som kan vederfares os“. Her gaar han altsaa i de kolde Nætter paa sin Post, lider og tier, søger Hjælpen hos Gud og takker for den; men han fortæller det ikke til andre, det er

en Sag mellem ham og Gud. „Alt af Gud!“ har han skrevet som Motto paa sin Dagbog. Hen paa Foraaret er han helt rask, og kan nu, synes han, fortælle dem derhjemme, at han engang i Efteraaret var paa Hospitalet for et Stød, han fik paa Hoften ved at springe over Hesten: „Da der var gaaet nogle Dage, blev jeg daarlig i Ryggen, det var ikke andet end Gigt, da jeg kom paa Hospitalet, foregav jeg, *at det var i Halsen*, jeg var daarlig, fordi de ikke skulde plasterere paa mig med Sennepsplaster eller Flueplaster; det er nogle Kvaksalvere, Lægerne paa Hospitalet. Naar nogen har Halssyge, saa bliver der bundet et vaadt Klæde om Halsen, det skal nok drive det bort! Det var gaaet over i Hoften og Ryggen, inden jeg kom ud“.

Man mærker, at Mads Voldstrup ejer megen kritisk Sans, han er derfor heller hverken stolt eller optaget af at være Soldat: „Jeg kommer taalelig igennem med Tjenesten og haaber at slippe uskadt herfra“. „Jeg er sluppet for at blive Underkorporal, som er slemt at være, da de skal ligge et Aar længer, der er ikke noget at lære eller tjene ved det. Det bliver Aar for Aar værre i Tjenesten, de finder paa saa meget nyt, saa vi næsten aldrig er fri det første Aar“. „Naar vi er raske, er det ikke saa farligt at gøre Tjenesten, men vi maa bestandig passe paa at være resolveret og gøre Honnør for Officererne, de, som er i Tjenesten, kan man sagtens kende Forskel paa, men der er fyrstelige Personer og mange Slags Officerer, som ikke er gode at kende Forskel paa. Gaar vi saa hen og gør fejl Honnør, saa melder de os straks. Man bliver saa dømt, og Dommen forkyndes paa Paraden. Straffen er forskellig, men man slipper ikke mindre end 24 Timers Brummen, for det meste 3 Dages Vand og Brød, hvilket er en haard Straf for saadan en Forseelse, det er ligesaa

meget som en Tyv første Gang bliver straffet med for Tyveri“. „Den 22. Januar var jeg paa Hovedvagten og slap heldig derfra“. „Du Broder Jørgen, haaber jeg skal slippe for at blive Soldat, der er heller ikke noget at lære ved det“. „Naar jeg engang bliver færdig, saa vil jeg aldrig lade mig leje til Soldat for 300 Rigsdaler — det er saa tvungent bestandig at staa under den militære Kommando“. „Endnu hidtildags er jeg sluppen heldig igennem og har ikke i mindste Maade været tiltalt eller straffet; naar vi passer, hvad vi skal, er vi fri for enhver Ubehagelighed; men der kan dog indløbe det Tilfælde, at vi kan blive straffet uden at sove paa vor Post!“.

Han er Oppasser hos Løjtnant Sperling og faar 2 Rigsdaler om Maaneden, han har været med ham paa Vagt i det civile Tøj. „Derved slipper jeg fri for Vagterne undtagen Kasernevagten, og jeg kan gaa ud, naar jeg vil“. „Jeg slipper godt igennem hos ham, han er ikke saa slem til at gøre sig gal, som mange Officerer plejer at være“. Da Løjtnanten bliver syg og kommer paa Hospitalet, vil han dog ikke mere være Oppasser. „Jeg skulde alligevel gøre Tjenesten som de andre“.

Lars Jørgensen spørger, „om I faar Prygl paa Skolen som tilforn, eller er det kanske aflagt? Der siges herhjemme, at det undertiden hænder, at en Karl bliver stødt meget slemt“. Hertil svarer Mads Voldstrup: „Nej, hverken maa eller tør de slaa. Der er heller ingen, der bliver stødt af Betydenhed, der kan være en enkelt, der faar nogle Stød, men ikke til at det gør ham Skade. I Stedet for Prygl kommer vi i Kasjotten, naar vi ikke gør rigtig. Hvem de træffer, naar vi paraderer, der ikke har deres Tøj i Orden, de maa blive hjemme om Søndagen“. Derimod har han truffet Lars Knudsen fra Sødinge, som har været med Skibet Gallatea paa Rejse omkring

Jorden. „Der fik de Tamp, om det saa var de allervil-
leste Matroser, saa fik de dog mange Tamp“.

I Dagbogen skriver han:

„Den 20. Februar var jeg til Kirkeparade i Garnisons-
kirken, men slig en Gudstjeneste er der ikke noget opbyg-
geligt ved, da vi skal drives dertil som en Flok Gæs. Hele
Militærstanden er kun til Latter, som ved saadanne Lejlig-
heder kommanderer, at den menige Mand ikke maa over-
lades til sig selv, men skal være under Kommando“.

„Mandag den 21. Februar var jeg vagtfri. Om For-
middagen kom jeg i Klammeri med en Underofficer, som
stødte mig for Brystet, jeg sagde, at jeg vilde melde
ham til Løjtnanten, dersom han rørte mig en Gang til,
saa løb *han* hen og meldte *mig*, men Løjtnanten var
ikke hjemme, siden var han flink“.

„Lørdag den 4. Marts var jeg paa Garnisonsskriver-
stuen for at skære Brænde, det er vist ikke den menige
Soldats Pligt at forrette saadant Arbejde, der bliver vist-
nok udgivet Penge til at leje Savskærer for, som skal
skære den Brænde, der bliver leveret til Vagterne her i
Byen, men disse Penge er der nok nogen, der putter i
Lommen, og saa bliver Soldaterne tilsagt at skære Brænde
for næsten ingenting“.

„Lørdag den 12. Marts kom jeg paa Vagt til Stok-
huset, der var jeg nær blevet meldt, fordi jeg ikke hørte,
der blev raabt „Vagt i Gevær“. Jeg slap dog med at
give 1 Flaske Brændevin og staa paa Post 2 Timer mere,
end der tilkom mig. Jeg tænkte, at det var bedre at
give den Mark end at blive meldt“.

Det er Kaptajn Wørishøffers Meddelelser om Mads
Voldstrups Heltmod, der har gjort ham berømt, og som
har inspireret Martin Kok til det smukke Digt. Mads Vold-
strup sætter ogsaa stor Pris paa Wørishøffer. Han skriver
hjem til sine Forældre om ham:

„Der er vistnok ikke saa god en Mand ved hele den danske Armè som denne Kaptajn Wørishøffer. Den Dag vi blev præsenteret for Majoren, gav han hver Mand 8 Skilling“. For disse Penge holdt de et lystigt Gilde: „Samtme Aften svirede vi alle saaledes, at de fleste var fulde og især nogle af de gamle blev svinefulde. Jeg kunde nok blive fri for at drikke mere, end jeg selv vilde“.

Denne sidste Bemærkning glæder Lars Jørgensen, der slutter, at *han* saa ikke var fuld.

Om en anden af Officererne skriver han:

„Vor Major var Kaptajn i Fjor, hvorfor han tager os saa meget paa Fælleden i Aar, hvilket er Tilfældet med Officererne, naar de nylig har avanceret, fordi de vil vise, at de er duelige“.

Felttjenesten er han meget optaget af, og naar han kommer hjem derfra, beskriver han disse Ture i sin Dagbog og noterer, hvad Løjtnanten har sagt om Stillingen.

Der er nogle Omraader, hvor Mads Voldstrup rager op over alle Kammeraterne: Han er Frisvømmer og svømmer 3 Gange længere, end det forlanges. Han er Nr. 1 til Skydning. Han lærer hurtig sin Teori og er derfor i Regelen fri for Læsning, det er nok de Ting, der allerede paa Skolen har henledt Wørishøffers Opmærksomhed paa ham.

Den 20. Januar om Aftenen Kl. 10¹/₄ dør Kristian den Ottende. Bisættelsen giver en Mængde Ekstra-Vagt-tjeneste:

„Den 25. Februar skal vi alle til Parade og stilles op i de Gader, Ligtoget kører igennem, Brandkorpset og alle Haandværkslaugene stiller ogsaa med. Gaderne har vrimlet af Mennesker, siden Kongen døde. Nu siden han er lagt i Kiste, og enhver kan komme og se ham, har der været en uhyre Trængsel i Gaderne til Amalien-

borg. Mange Folk har faaet Prygl af Politiet og Husarerne. Der er ikke stort ved Kisten at se, den stod saa højt paa Katafalken, som man omtrent kan række med en Fork; man kunde ikke se stort af Kronen og slet ikke Septeret“. „Dengang Kongen blev begravet, var jeg ikke af Klæderne i 3 Dage. I to Dage var jeg paa Vagt, den tredie var jeg med til at stille til Parade for det kongelige Lig“. Det var et ophøjet Syn at se hele Toget komme forbi“. „Det varede en Time, inden hele Toget var passeret“.

Han fortæller om Uroen imellem Befolkningen efter Kongens Død:

„Her holdes mange Forsamlinger i denne Tid. Der raadslaas om, hvordan de bedst kan faa nogen Stemmeret med i Regeringen. Konstitutionen er Borgerskabet slet ikke fornøjet med; men de forholder sig rolige, indtil Kongen er bisat, siden bliver der nok Liv blandt Borger- og Bondestanden“.

Han faar da at vide af sin Fader, at Røret hjemme har givet sig Udslag i et Møde paa Kværndrup Kro: „I Gaar var vi samlede paa Kværndrup Kro fra hele Svendborg Amt, et Par Mænd fra hvert Sogn for at underskrive en Adresse til Hans Majestæt, og til at overrække ham den blev udnævnt *Hans Kristensen af Vejstrup* og *Henrik Andersen af Lamdrup*, men de rejser nok ikke til København, før Kongen er bisat“.

Om Røret i Martsdagene skriver Mads Voldstrup: „Natten mellem 22 og 23 Marts var Borgerne forsamlede i store Masser og blev ved at raabe Hurra og synge fra om Aftenen til om Morgenen. Nu er det det tredie Ministerium, der eksisterer paa 3 Dage“. „De siger, at den forrige Minister Grev (Karl) Moltke er arresteret og sidder i Kastellet. Den ny Enkedronning skai være i Stuearrest“. Han fortæller, at der arbejdes meget paa,

„at sætte Staden i Forsvarsstand, hvis Krigen skal bryde ud, hvad vist ikke kan undgaas, efter hvad der siges. Der slæbes hver Dag Kanoner ud paa Kastellet og Langelinie, Artilleristerne har et svært Sjov med alt det Skøts, som bliver slæbt ud af Magasinerne, hvor det ligger opbevaret“.

Denne Udsigt til Krig glæder ikke Mads Voldstrup.

Der blev i de Dage udrustet 4 Orlogsskibe, eet til Ostindien, et for Kadetterne, der mest skulde opholde sig i Nordsøen, eet til Island og endelig et Vagtskib, der skal ligge i Helsingør. Det er hans første Tanke, da Krigen truer, at melde sig til at komme med et af de sidste, „saa slipper jeg for hele Kommersen, dersom der skulde blive Krig“. „Nu har jeg opgivet det, straks tænkte jeg, det var bedre, især dersom vi skulde arbejde med at opkaste Skansegrave langs Kysterne; men nu gaar det sin gamle Tur med Vagterne.

Den 24. Marts fortæller han, at „nu er Krigen udbrudt, og der gøres store Anstrengelser for at sætte alt paa Benene, alt det Vaaben, der opbevares omkring i Byen, er bragt op paa Arsenalet. Folket har flere Gange været samlet og skreget Hurra, saa det har runget over hele Byen“. „Om faa Dage skal vi over til Hertugdømmerne for at bringe dem til at være rolige, nogle er allerede rejst“. „Et Dampskib gik i Gaar til Aalborg for at bringe 11. Bataillon til Frederits“. „Her er en Deputation fra Holsten, men det er dem forbudt at rejse hjem. Ingen Skipper maa sejle til Holsten for ikke at bringe Efterretning dertil; ligeledes er der fra Postvæsenet gjort Anstalter for, at ingen Efterretning kommer denne Vej“. Han er ikke begejstret; men nu, da Loddet er kastet, er han heller ikke urolig. Han skriver derom: „Mange er forknytte, nu da det er blevet uroligt, men

jeg bryder mig ikke derom, dog kunde vi have beholdt Fred, var det ogsaa det, jeg ønskede helst“.

Dette hans sidste Brev fra København (24. Marts) slutter saaledes:

„Nu vil jeg ønske eder alle Levvel, til vi ses igen, som jeg haaber nok skal ske engang.

Mads Peder Larsen Voldstrup“.

Fire Dage efter, den 28. Marts, rejste 5. Bat. med Tog fra København til Roskilde, marcherede til Korsør, hvorfra de sejlede til Sønderborg. Den skulde tillige med 1. og 2. Jægerkorps staa under General Schleppegrell.

Af hans Moders Dagbog ser vi, hvorledes Uvejret tager sig ud fra Volstrup.

Den 20. Marts fortæller hun, at de har faaet deres Gang udvidet, det er nok en Krig, Grethe har faaet igennem, for Manden er ikke ved Humøret, eller er det den truende Fare, der gør ham trist?

Den 24. hører de, „at Rensborg er taget“. „Avisen melder, at Mandskabet vil faa Marchordre, men de har allerede faaet den, thi de rejser fort væk“.

Den 25.: „De Karle, der rejste i Gaar, sang og raabte Hurra i Kværndrup Kro, saa vi kunde høre det hertil. Mandens Vejr er opklaret“.

Den 26.: „I Dag er Dragonerne rejst fra Odense ad Holsten til“.

Den 28.: „Himlen give, at den Rejse maa falde ud, som Vejret i Begyndelsen er smukt!“

Den 29.: „Alsinger og Ærøboere er nu blevet dansk-sindede, de Svendborg Købmænd kørte til Svindinge i Tirsdags for seks a syv og tredive Soldater, som nu rejser til København“.

Den 30. om Aftenen hørte Lars Jørgensen af Posten,

at 5. Bat. skulde rejse gennem Odense næste Dag, men han faar siden at vide, at de er rejst til Søs. Den Dag har han været i Ringe efter en Indbydelse til at give til de frivillige Tropper. Den 4. April kommer der fra København en Mand fra Bondevenneselskabet om frivillig Hesteudlevering. Den 5. April hører de om de første faldne, det er 8 Dragoner, der faldt ved „Apenrade“. Dagen efter hører de ogsaa, „at der i samme Træfning er dræbt en af de Nyborg Jægere. Avisen meldte dog ikke om dræbte“. Den 8. April kører Niels for Lars Jørgensen til Faaborg, han vil til Als for at træffe Mads, som de ikke har hørt fra, siden han var kommen derover. Han skrev i sit sidste Brev fra København, at han først vilde skrive igen, naar han kunde melde, hvortil hans Breve skulde adresseres, men de venter jo spændt derhjemme. Lars Jørgensen træffer ham imidlertid ikke, Battaillonen var rejst ad Holsten til. Moderens Uro vokser, hun skriver den 11 : „Det er en sørgelig Tid, alt længe har jeg ventet en Ulykke, min Tids Strøm rullede saa jævnt i nogen Tid, jeg frygtede hver Dag. Vilde Himlen, at den Dreng maatte komme helskindet hjem“.

Den 13. April: „Rygtet gaar, at Flensborg og Slesvig er indtaget. Flensborgs Indtagelse skete i Tirsdags, det var en varm Dag. I Slesvig gik de ind i Tirsdags. Himlens Herre give, at Mads var iblandt de levendes Tal“.

Den 14.: „Give Gud, at vi snart maatte høre fra Mads“.

Den 15.: „De Karle fra Kværndrup har ikke skrevet endnu, Gud give, at vi snart maatte høre, at alle, vi kender Navn paa, er paa Benene“.

Den 17.: „I Dag er Manden til Skoleeksamen. Den 12. blev de faldne begravede i Flensborg med stor Højtidelighed. Tak ske dig Gud, de var kun 12 i Tallet paa

dansk Side. Endnu har vi ikke hørt fra Mads. Rygtet gaar, at alle fra denne Side er paa Benene“.

Den 18.: „I Gaar fik nogle Brev, jeg var lige ved at gaa ud af mit Skind, saa gik Dorthea til Egeskov, og fik den gode Efterretning, at ingen af 5. Battaillon var faldne“.

Den 20. (Skærtorsdag): „Gud være Ære, i Dag fik vi Brev fra Mads. Han er i Eckernførde og lever vel“. I dette Brev fortæller han, at de var ikke med i Ilden i Slaget ved Bov, „men vi tog en Del til Fange, der var falden mange af 4. Dragonregiment, som laa spredt omkring paa Marken. „Hans Kærlighed til Dyrene satte ham straks, da han kom til Valpladsen, i Arbejde med Heste, der for rundt uden Rytter. Han standsede dem, skar den blodige Oppakning af dem og lod dem løbe ad Skoven til Saa fortæller han om nogle Bekendte, han har truffet dernede, og videre hedder det: „Den Tid, jeg har været her, har jeg Gud ske Lov været rask. Jeg tog mine Vinterklæder med, da jeg drog fra København, og de har været mig til god Nytte“, hvad der ikke var saa underligt, eftersom de ikke havde faaet Kapper udleverede.

Ligesom han ikke fra København fortalte om sin Sygdom, saaledes fortæller han nu heller intet om det Vove-mod, han har lagt for Dagen under hele Felttoget, hvad han ved vilde gøre dem urolige der hjemme.

Kaptajn Wørishøffer fortæller*): „Voldstrup havde alt længe været vant til at tage de udsatte Stillinger: Ved Sandkro i Nærheden af Eckernførde, hvor daglige Sammenstød med Fjenden fandt Sted, traf man ham altid paa de vanskeligste og og mest udsatte Poster, hvor de fortrinligste fjendtlige Skytter efterhaanden bed Mærke i ham og rettede deres Skud imod ham, dog uden at være i

*j) Vort Forsvar Nr. 47.

Stand til at træffe ham, hvorfor han efterhaanden ansaas for usaarlig“. En Dag, de sad i Bivuakken, spurgte Sergent Harms ham om Grunden til, at han altid var saa heldig; og da svarede Mads med Bakkegaardsslægtens paa engang spøgende og lysende Blink i Øjet, at hans Moder havde sagt, *at han var født med en Sejersskjorte* (en Hinde, som Folk kaldte saaledes) og dette øgede ydermere Kammeraternes Tro paa, at han sagtens kunde være modig. Selv slutter han sit sidste Brev hjem med Hilsen til Familie og Bekendte og ønsker dem alle „Levvel, indtil vi ses, som jeg haaber med Guds Hjælp nok vil ske engang“.

Dermed slutter denne Samling Breve fra en Tid, da man hverken brugte Konvolutter eller Frimærker, da man kun skrev paa Brevets tre Sider og sammenlagde det sirligt med den blanke Side udad til Udskriften — da man ikke begyndte sit Brev med Kærlighedserklæringer, men uden noget „Kære Du“, gik lige til Sagen — i en Slægt, hvor den aandelige Blufærdighed var stor. Heller ikke den Daad, Mads Voldstrup faa Dage i Forvejen havde udført, omtaler han: Efter Slesvigs Besættelse sendes Kaptajn Wørishøffer til Slien for at besætte Overgangen og gaa til Eckernførde, men hvorledes komme over Slien, da Fjenden havde bragt Baade og Færge over til den søndre Side. Officererne holdt Raad om dette Spørgsmaal. Da kom det stolteste Øjeblik i Mads Voldstrups Liv: Han traadte frem i Officerernes Kreds med et Forslag, der bragte dem alle til at studse. Med det ejendommelige Blink i Øjet foreslog han at gaa over efter Færgen „paa en Flage“ og paatog sig at sejle over Slien paa en Ladeport, som fandtes i den nærliggende Gaard, ligesom han som Dreng havde sejlet paa Gadekæret og Mosen derhjemme paa Isflagerne. Forslaget

blev modtaget, og Mads, der, om det skulde gaa galt, var en god Svømmer, stagede nu over Slien med en lang Stang sammen med en Artillerist. Skulde de møde Fjenden, stolede han paa sin Bøsse og sin Slire. Lidt efter kom de tilbage, ikke med Færgen, den var gennemhullet, slæbt halvt op paa Bredden og for tung, men efter nogen Søgen fandt de Baade, og i dem hentede de Folk, der gjorde Færgen i Stand og førte den over, saa at Kompagniet og de 2 Kanoner Kl. 8 om Morgenen kunde komme over. Havde Mads været stolt af at komme til Skyttelav sammen med de fine Herrer fra Købstaden, saa var dette dog intet mod den Stolthed, han følte, da han hørte Hurraerne smelde imod sig, idet han lagde Baadene til Land, og Kammeraterne improviserede: „Een dansk Soldat paa en Ladeport tog hele den tyske Flaade“.

Langfredag skrev Jørgen et Brev til Mads, som han aldrig modtog, thi paa den Dag faar Mads Voldstrup sit Banesaar. Der blev fra Eckernførde, hvor de nu laa og nød en udmærket Forplejning, gjort et Fremstød mod Syd. Mads Voldstrups Kompagni gik frem ad Kielerlandevejen. Først blev Fjenden slaet; men da den fik Forstærkning maatte vore trække sig tilbage i Løb til Schnellmarkerskov, hvor de blev modtaget med en Regn af Kugler. Efter en kort Kamp i Skovkanten maatte de gaa tilbage mellem Gaas Sø og Kongevejen. Her skulde et Par Mand blive ved Stendøngerne ved Vejen for at opholde Fjenden. Mads meldte sig straks som sædvanlig. Han er ogsaa den bedste, for han skyder ikke fejl. Der fortælles, at han stillede sin Hue op paa en Sten, og mens Fjendens Kugler gennemhullede den, nedlagde han flere af sine Modstandere, han skød, og Kammeraten ladede. Men nu ser de flygtende Kammerater ham falde sammen, rejse sig igen, men atter falde. De vilde nu ikke længere

flygte, de stormede frem, Fjenden trak sig atter tilbage, og Skoven blev taget. Saa bar Kammeraterne deres saarede Ven bort paa deres Geværer. Wørishøffer takkede ham for hans Daad, og Mads takkede Kammeraterne, at de ikke lod ham ligge. Han glædede sig over den lille Sejr, — forstod nu Varslet med Sejerssærken og lukkede træt sine Øjne, han havde givet sig selv.

Der kommer ingen Meddelelse til Voldstrup om Madses Fald. Hans Moder er rolig de første Dage. Hun skriver i Dagbogen:

„Paaskedag den 23. April. Vinden er Østen og haard. Gud give, at Tiden ikke skal blive saa haard for Danmark, som Vinden til denne Højtid“.

Anden Paaskedag. „I Dag regner det og er temmelig koldt Vejr. Jørgen er gaaet op til Albrekt Skrædder, og han selv er gaaet til Herringe til Tømmermand“. Men saa kommer Ængstelsen igen ved den Tid, Mads dør af sine Saar paa Lazarettet i Sønderborg, hvor han var ført hen. En Drøm varsler for hende, hvad der er sket.

„Tirsdag den 25.: Denne Dag er mig trist og graa, jeg har drømt ondt i Nat“.

„Onsdag den 26.: Gud trøste alle dem, som bedrøvede er, min Drøm var ikke ugrundet. Paaskedag stod der atter Slag. Himlens Herre give, at Mads var iblandt de levendes Tal“.

„Torsdag den 27.: Vejret er smukt, vilde Himlens Herre lade sin Naades Sol skinne for mig og unde mig den Glæde, at Mads endnu var i Live“.

„Fredag den 28.: Himlens Herre hjælpe til en Fredens Dag, den ene Dag bringer større Ulykker end den anden. Vær barmhjertig Fader og send mig min arme Søn!“

„Lørdag den 29. Vejret er ligesom mit Sind stormende og trist. Gud vær os naadig og giv gode Tider! Røgtet gaar, at engelske og svenske skal være kommen os til Hjælp. Der siges, at de engelske har brændt Rensborg. Himlen give, at Mads endnu var i Live!“

Men der kommer ingen Efterretninger fra ham hverken i Breve eller i Stiftstidenden. Mor Grethe holder op med at føre Dagbog. Lars Jørgensen rejser atter til Sønderborg for at høre efter sin Søn og faar der den Efterretning, at han er begravet paa Sønderborg Kirkegaard. Han lader Graven grave op for at faa fuld Vished. Men Sagen er desværre sikker nok. Paa Skjortefligens ene Hjørne staar M. P. L. V., dette Hjørne lader han skære af samt en Lok af hans lyse Haar, og det er alt, hvad han kan bringe med fra deres kære Dreng. Disse to Ting gemmes endnu i Gaarden i Volstrup. Ikke engang Wørishøffers Trøst faar han med hjem, da denne ikke var i Sønderborg i de Dage. Men nogen Tid efter kommer der følgende Brev til Lars Jørgensen:

„Det har smertelig overrasket mig at se af Deres Skrivelse af 19. Maj, som jeg først har modtaget i Dag, den 6. Juni, at De, Fader af min brave alt for tidlig tabte Voldstrup, endnu er i Uvidenhed om hans Skæbne.

Han var en af de modigste Soldater, jeg har lært at kende, og foregik sine Kammerater med et herligt Eksempel.

Allerede ved Mysunde udmærkede han sig.“

Her beskriver Wørishøffer Overfarten over Slien og dernæst „Affæren“ 21. April, hvor Mads Voldstrup først blev saaret efter at have „tilføjet Fjenden følelig Skade“. Derefter fortsættes:

„I Rapporten over denne Affære har jeg fortrinsvis

SLÆGTTAVLE I.

Jørgen (Efternavn ukendt).

Kristen Jørgensen af Kjellerupgaard. 1689 -1725. ∞ Dorthea Andersdatter, Rynkeby Skovgaard.	Anders Jørgensen, Peder Jørgensen, Pederstrup. Pederstrup.	Maren Jørgensdatter, Bakkegaarden i Sdr. Højrup, † 1758. ∞ I. Mads Kristensen † 1710. ∞ II. 1710 Jørgen Poulsen.
Ane Kristensdatter, 1721 -82. ∞ Erik Hansen b. i Kjellerupgaard. (Se Tavle II.)		

Mads Jørgensen, f. 1711. Gmd. i Sdr. Højrup.	Thomas Jørgensen, f. 1713, Ladefoged paa Nordskov.	Jørgen Jørgensen, 1723-82, Bakkegaarden.	Ane Jørgensdatter, f. 1716. ∞ Mads Rasmussen, Pederstrup.
∞ I. Mette Rasmusdatter, † 1759.		∞ II. Birthe Jensdatter, † 1780.	

Maren Jørgensdatter, 1760-83, ∞ Niels Andersen, Bakkegaarden.	Jørgen Jørgensen, 1753-1822, Gdr. i Trunderup. ∞ Ane Knudsdatter.	
Hans Jørgen Jørgensen, Gdr. s. Sted, 1794-1858, ∞ Kirsten Pedersdatter, Voldstrup.		

Ane f. 1819, Gdr. i Trunderup.	Jørgen II., Gdr. i Ferreslev.	Peder II., Gdr. i Ferreslev.	Rasmus H., Gdr. i Dommestrup.	Hans II., Gdr. i Søllinge.	Sara II., Tr. Møllegaard.	Jens Kr. II., Gdr. s. Sted.
Jens Jensen, Aadal, Dyrslæge Jensen, Kværndrup.			Forstander Rasmus Jensen, Høng.			

Rasmus Jørgensen, 1761-1831, Gmd. i Kværndrup.	Niels Jørgensen, Hmd. i Gæsteley.	Johanne Jørgensdatter, 1773-1817. ∞ Gdr. Jørgen Larsen, Voldstrup, 1742-1823.
Lars Jørgensen i s. Gd. 1800-85. ∞ Ane Margrethe Nørregaard, 1801-79. Mads Voldstrup.	Jørgen.	Niels.
Karen 1802-89, ∞ Gmd. Poul Tømmermand i Lørup (Egelund).		Johanne 1806-91, ∞ Bødker Henrik Hansen i Lørup. II.

SLÆGTTAVLE II.

Lyche og Karen Poulsen paa Kjellerupgaard 1660.	Johanne Jørgensdatter (boende i Brangstrup Selvejergaard.) ∞ I. 1649 Niels Jensen. ∞ II. 1660 Mads Eriksen fra Lørup.
--	---

Niels Lychesen paa Kjellerupgaard 1717.	Ane Lychesdatter	∞ Erik Madsen 1663-1727 i samme Gaard.
Mads.	Karen,	Lyche.
1695 -1751		

∞ I. Hans Nielsen † 1725. I en Hvidkildegaard i Brangstrup (Dyrelund).		∞ II. Jesper Knudsen.	
Erik Hansen 1717-87, boende paa Kjellerupgaard. ∞ Ane Kristensdatter 1721-82. (Se Tavle I.)	Karen Jespersdatter, ∞ 1754 Hans Larsen Snedker, b. i Dyrelund		

Hans Eriksen 1753-1826, Kjellerupgaard.	Maren Eriksdatter 1758-1826.	∞ Jesper Hansen 1760-1847. i Dyrelund.
∞ Kristen Rasmussens Ane af Brangstrup, f. 1768.		

Kristen, f. 1797, boende paa Kjellerup- gaard.	Hans, 1795-1884, Gmd. i Bolteskov.	Jørgen, 1798-1885, Gmd. i Brangstrup, ∞ Johanne Rasmus- datter.	Henrik, 1802-72, Bødker i Lørup ∞ Johanne J. fra Tavle I.	Ane Katrine i Dyrelund.	∞ Hans Jespersen. 1799-1859	Anne, ∞ Peder Andersen, Voldstrup.	Maren, f. 1802, ∞ Peder Pedersen, Lørup.			
				Hmd. Hans Hansen, Brangstrup.	Gmd. Rasmus Hansen, Dyrelund.	Møller Erik Hansen, Rynkeby.	Proprietær Jesper Hansen, Lumbygaard.	Teglværksejer Jørgen Hansen, Sellebjerg.	Niels Pedersen, ∞ Kristiane Faber	Peder Pedersen, Gdr. i Bred.
						Grønvald Nielsen.				

fremført Voldstrup for hans modige Adfærd, og der kan ikke være Tvivl om, at han er blevet nævnt blandt de senere af deres Saar døde af 5 Bat.

Da jeg siden Slutningen af forrige April har været i en anden Stilling og ikke med Bataillon en eller Kompagniet, saa har jeg ikke set Dem, da De var her paa Øen, jeg hørte i Sønderborg, at De havde været der, men kunde ikke opspørge Dem. Af Kammerater har jeg hørt, at de faldne af mit Kompagni er blevet nævnt i Berlingske Tidende, har de ikke genfundet Deres Søns Navn, saa er der indløbet en Fejl, hvorom jeg straks skal søge Oglysning, naar jeg kommer til Hovedkvarteret i Sønderborg. Sluttelig vil jeg endnu tilføje, at Voldstrup ikke vilde blive i Eckernførde, skønt hans Tilstand var meget betænkelig; paa hans udtrykkelige Forlangende, blev han paa Dampskibet ført til Sønderborg. Idet jeg nu siger Dem Farvel, ved jeg ikke at sige noget bedre til Deres Trøst, end at Fædrelandet og Armeen i Mads Peder Larsen Voldstrup tabte en en af sine modigste Krigere, og at enhver Fader har Ret til at være stolt af en saa brav Søn. Vel ved jeg at denne Overbevisning om Deres Søns Værd tillige maa forhøje Smerten over hans Tab, men for saadan Smerte findes kun Trøst hos ham, der styrer Verdens og Meneskets Skæbne.

Naar jeg nogen Sinde kunde være Dem til nogen Tjeneste, da kan De sikkert regne paa Deres Søns Kompagnichef, der har kendt ham lige fra Skoletiden forrige Aar, og altid har jeg været særdeles tilfreds med hans Opførsel baade i og udenfor Tjenesten.

Deres hengivne P. WØRISHØFFER,
Kaptajn og Stabschef ved 3 Brigade.

Ulkebølle Præstegaard, den 6. Juni 1848“.

Lars Jørgensen døde 1885, og Niels Larsen fik Gaarden. Mor Grethe døde 1879. Ved hendes Begravelse beværtedes Slægt og Venner endnu paa den gammeldags Maade — efter Jordefærden — med følgende Middagsretter: Kød-suppe, Peberrodskød, sød Suppe, Steg og Sukkerbrøds-kage, og Skafferen skænkede 2 Gange Vin, men det var ogsaa det sidste af den Slags Gilder her paa Egnen.

I Ligtalen over hende sagde Pastor Madsen: „Saa vil vi ønske hende Lykke paa Rejsen, thi Rejsen er ikke til Ende endnu“. Det blev af Følget opfattet som et Udtryk for den Tanke, at vi her maatte haabe paa Omvendelse efter Døden. Hun var ikke alene et Hjemmemenneske, men en tillukket Sjæl, som andre vanskeligt saa til Bunds i. Hun smaabandede, var kort for Hovedet og spids, saa det kunde virke frastødende. Men i Dagbogen, der ikke er skrevet til nogen, og kun har været hendes egen Hemmelighed, ser vi en Kvinde, som af Naturen ikke er skabt til Deltagelse i det stærke Menighedsliv, og dog lever hun sit Liv med Gud; og uden at andre aner det, søger hun Hjælpen hos ham, ganske som sin Søn. Som Motto paa Dagbogen har hun skrevet: „Ære, Tak, Lov og Pris være Gud i al Evighed, Amen!“

Med Niels Larsen uddøde 1906 Lars Jørgensens og Margrethe Nørregaards Slægt, og de store Rigdomme, de havde samlet, deltes af den talrige Familie.

KILDER.

1. Mundtlige Overleveringer.
  2. Breve og andre Papirer i Slægtens Gemmer, navnlig i Gaarden i Voldstrup hos Ejeren Anders Kr. Andersen.
  3. Kirkebøger, Skifteprotokoller fra Boltinggaard og Nordskov samt Tingbøger, opbevaret paa Arkivet i Odense, som jeg takker for beredvillig Hjælp og Vejledning.
  4. Pastor Leerbechs „Forsøg til Beskrivelse over Ringe Sogn“.
  5. Nogle Optegnelser af afd. Dyr læge P. Jensen, Kværndrup, om hans Morfader.
-
-

Oluf Lerche.

„En anstødelig og forargelig Prest“ fra
Pietismens Dage.

Af Lærer *A. C. Thomsen*, Holbæk.

I Kong Frederik IV's sidste Regeringsaar banede den pietistiske Bevægelse sig Vej hertil fra Tyskland, hvor denne fromme, ydmyge Kristendomsopfattelse gennem Speners og Franches Forkyndelse havde vundet stor og dybtgaaende Udbredelse. I Modsætning til den ortodokse lutherske Bogstavtro hævdede Pietismen, at Kristendom ikke er en Oplysningssag, men en Hjertets og Følelsens Overbevisning, som nødvendigt maa give sig Udslag i en from Livsførelse.

Endnu stærkere end Frederik IV var Sønnen Christian VI grebet af den ny aandelige Bevægelse, der snart satte sit umiskendelige Præg paa Landets Styrelse og Lovgivning. Men der var fra Begyndelsen noget usundt i den Maade, hvorpaa Pietismen holdt sit Indtog herhjemme. I Stedet for at gaa sin frie, stille Gang ud over Menighederne og trænge sejrende igennem i Kraft af sin indre

Værdi blev den som en Art kgl. autoriseret Hof- og Statslære tvunget igennem ved Forordninger og Rescripter. Saaledes udstedte Frederik IV kort før sin Død den strenge Sabbatsforordning (1730) om Søndagens Helligholdelse, hvorved Folk fik allerhøjeste kgl. Befaling til at møde til Gudstjeneste og truedes med Bøde eller Gæbestok, hvis nogen uden Grund blev borte. Desuden blev saadanne almindelige Forløstelser som Maskerader og Julestuer forbudt paa Helligdage. Christian VI ændrede denne Sabbatsforordning 1735, men skærpede i flere Henseender Faderens Bestemmelser; saaledes forbød han Bønderne at ride Sommer i By, hvorved „Gud fortørnes, og Bonden ruineres“. Og vilde man staa vel anskreven hos Hoffet og Regeringen, maatte man desuden smukt forsage Teaterfor nøjelser, Kortspil, Dans, Selskabelighed og al anden Morskab, som lokkede Verdens Børn ved Kødets Lyster lige lukt ind i Djævelens Snare. Snart blev det derfor saaledes, at fromme, andægtige Miner, et „surt“ Syn paa Livet og mange Suk over Menneskenes Syndighed gav ydre Anseelse, respektfuld Anerkendelse og „Befordring udi Embedet“. Pietismen kom derved til at fremelske alskens utiltalende Hykleri og Dømmesyge, som trivedes frodigt under Enevældens Vinger.

Derover maa vi naturligtvis ikke glemme de to religiøst interesserede Kongers Bestræbelser for at forbedre det elendige Skolevæsen, deres Forkærlighed for Hedningemissionen, og som det til vore Dage betydningsfuldeste: Konfirmationens Indførelse 1736.

Endelig oprettede man 1736 „*General-Kirke-Inspektion-Collegiet*“ (kgl. Patent af 1. Oct.), som skulde være en øverste kirkelig Myndighed til at føre Tilsyn med Lærerne og Lærdommen i Kirkerne, Skolerne og ved Universitetet, samt udøve Censur over alle teologiske Skrif-

ter.¹⁾ „Det skal paasee, at den geistlige Stand renses for alle uduelige, uvidende og forargelige Præster“, hedder det i den kgl. Instruks.

Kristians VI's myndige Hofpræst J. B. Bluhme (1681-1753), en Discipel af Spener, var den ledende Mand indenfor Kollegiet. De andre Medlemmer var, straks efter Oprettelsen, Statsministeren Grev I. L. Holstein til Ledreborg, Stiftsprovst M. Hviid ved Frue Kirke, Etatsraad A. Højer og Kongens tidligere Lærer, I. W. Schrøder.

I Henhold til deres Instruks tog General-Kirke-Inspektørerne straks fat paa at rense ud blandt Præster og Degne; og der indløb i den første Tid en Mængde Anmeldelser om saadanne uskikkelige Kirkens Tjenere, som rettelig burde dømmes fra deres Embede. Nogle levede for stærkt og muntert, og andre havde ikke den rette Tro. Saa stævnedes de til at give Møde for Kollegiets Domstol, og adskillige mistede Kjole og Krave efter nogle ret løssky Undersøgelser, hvorved anonyme Anklager, alskens Spioneri, Sladder og Bagvaskelse spillede en mere betydelig end tiltalende Rolle. I det hele taget opnaaede Kollegiet ved sin livsfjendske, intolerante Fremgangsmaade at sprede Angst og Utryghed ud over Landets Præstegaarde; thi ingen vidste sig sikker mere; Angrebene kom jo bag fra.

Og ve den, der ikke til Punkt og Prikke kunde gøre Rede for de dogmatiske Spidsfindigheder, naar Forhørets Dag kom! Thi da var de højærværdige Herrer bag Skranken ikke Pietister i egentlig Forstand; saa spurgtes der ikke efter Hjærtets ydmyge, enfoldige Tro eller den faste

¹⁾ Kollegiets Virksomhed bestemtes ved kgl. Instruks af ^{15/11} 1737. — Det ophævedes igen 1791. — Om dets Forretningsorden m. v., se „Vejled. Arkivregistraturer“ I, 159. Desuden: Ussings Kirkeforfatning II og Helvegs Kirkehistorie II.

Overbevisning, saa var det „den rette Lære“, man lyste efter.

En af de første danske Præster, som fik Inspektionens Nidkærhed at fornemme, var Oluf Lerche, Sognepræsten til Aunslev og Bovense Menigheder i Vinding Herred.

Der er i denne Sag adskillige karakteristiske Momenter, som kaster et klart Lys, saavel over Kollegiets Fremgangsmaade i slige Affærer, som over Præstens Personlighed. Jeg vil ikke meddele Historien i fri Gengivelse, men saa vidt muligt lade Kilderne selv tale; derved opnaar vi at komme den svundne Tid paa nærmere Hold og faar desuden et mere sandt, paalideligt Indtryk af Folk og Forhold.

*

*

*

Oluf Lerche rykkede 1711 ind i Præstegaarden i Skalkendrup som sin Fars, Knud Lerches,¹ Eftermand i Embedet.

Han er antagelig født 1687; og ligesom sine Forfædre kom han efter endt Latinskoleundervisning ind til Universitetet for at studere Teologi. 1707 nævnes han som „philosophiæ baccalaureus“, den laveste akademiske Grad; den samme som Holbergs Erasmus imponerede med hjemme paa Bjærget. Og ligesom denne sin lærde samtidige har han været en flittig Deltager i Studenternes

¹) Om ham er fortalt i min lille Afh.: „Knud Lerche og hans Strid med Rytterne“ („Svendborg Amt“, 1916).

Disputereøvelser,¹⁾ hvør man gjorde „Philosophie til Fægtekonst“, som Løjtnanten siger i Komædien. Men han har sikkert ikke derover forsømt at tage kraftig Del i, hvad Hovedstaden bød paa af Lystighed og muntre Løjer, for han var alle Dage en livsglad Herre med en god Appetit paa denne Verdens Glæder.

Saa kaldte Faderen ham hjem 1711 og gjorde ham til sin Kapellan, og da Hr. Knud snart efter døde, blev den unge Mand ¹³/₄ 1711 kaldet til Menighedernes Sognepræst af Kirkepatronen, kgl. Politimester, Etatsraad Claus Rasch paa Raschenberg (Juelsberg).

Det var et stort Embede, Hr. Oluf der i saa ung en Alder skulde overtage, et af de største — og fedeste — paa Egnen. Og foruden at være Præst skulde han tillige være Landmand; for til Præstegaarden hørte dengang en 100—120 Tdr. Land. Saa der var nok at tage Vare for en driftig Mand, og det synes, som om han har arvet sin Fars Interesser for Markerne og Dyrene. Inde som ude bar alt Præg af solid Velstand. Det første Aars Tid blev Moderen, den myndige Fru Anna Sophie, boende hos Sønnen, men da kom han paa de Tanker at indtræde i den hellige Ægttestand, og d. 7. Juni 1712 stod hans Bryllup i Odense med den dydzirede Jomfrue Karen Hansdatter, hvis Far, Hans Poulsen, var Raadmand der i Byen.

En Maanedes Tids efter mødte Provst Wandall fra Nyborg med sine tvende „Assessoribus“²⁾ i Præstegaarden

¹⁾ Manuskriptet til Blochs „Den fynske Geistligheds Historie“ i Universitetsbibl. (Addim. Fol. 138). „Den Tid, han var ved Universitetet, deponerede han følgende Dissertationer: 1707, d. 16. Mai . . . . . (ulæseligt) . . . . . 1708, d. 23. Juni in Coll. Elers.: Thorlevii Haldorii diss. de harmonia coelorum pythagorica“.

²⁾ d. e. Bisiddere.

for at fastsætte den „Pension“, Oluf Lerche skulde yde sin Mor¹⁾. Og efter nogen Forhandling „blev da udi al Kiærlighed og Mindelighed paa begge Sider saaledes accorderet“, at han skulde afstaa hende 6 Tdr. Byg, 3 Tdr. Rug og 6 Tdr. Havre „godt ydefærdigt Købmands-Korn“, og desuden 4 gode Lam og 4 gode, ydefærdige Gæs til hver Mikkelsdag „naar han sin Gaasetiende imodtager“. — „Og desforuden skal han holde hende tvende Kjøer paa samme Græs om Sommeren, hvor de fleste af hans egne Kjøer gaaer fra den Tiid, at han sine egne Kjøer udslaer og igjen indtager“.

Derpaa forlod Anna Sophie sit gamle Hjem i Skalkendrup Præstegaard og drog over til en Søn (af hendes første Ægteskab), Peder Sørensen Humble, som var Sædedegn i Rønninge. Her i sin Fødeby døde hun 1737, just i de samme Dage, da Hr. Oluf stævnedes til at give Møde for Kirkeinspektionens Domstol.

— — —

Der gik ikke mange Aar, før man omkring i Egnen vidste adskillige mærkelige Historier at fortælle om „Hr. Ole“ — som Folk nævnte ham, — og hans Bedrifter satte ofte Sindene i Bevægelse, saa hans foresatte og Embedsbrødre korsede sig i Forargelse og Undren, naar de hørte de nyeste sandfærdige Efterretninger, om hvorledes man morede sig i Skalkendrup.

Oluf Lerche var en livsglad, frodig Natur og egnede sig egentlig mindst af alt til at være Præst. Han tog sig ikke sine Embedspligter særlig højtideligt, mødte sildigt til Gudstjenesterne, glemte undertiden Begravelser

¹⁾ „Vinding Herreds Provste Protokol“. 1683—1807 (Landsarkivet).

og Skriftemaal og var en daarlig Prædikant; man skyldte ham endog for, at det var hans Fars gamle skrevne Prædikener, han læste op om Søndagen.

Naturligvis varede det ikke længe, før han lagde sig ud med sine foresatte. Flere Gange var det saaledes galt med de aarlige Indberetninger, som han ikke indsendte i rette Tid. Allerede i 1715 skriver Provsten, Mag, Christoffer Nyrop, til Biskoppen, at flere af Præsterne endnu ikke har leveret deres aarlige Indberetning om Aarets fødte og døde, men . . .

„ingen er saa nachlessig [forsømmelig, smølagtig] „som Skalkendrup Præst, der dog, som den nær- „meste, allerførst kunde præstere sin obediencie [gøre „sin Pligt]; men der tages jagten bedre udi agt, „end Embedets Sager; hvilket jeg og har sat mig for, „ved visitatzen at sige ham“.

Aaret i Forvejen var det galt med en anden Indberetning, nemlig om de svenske Fanger, som — under den store nordiske Krig — var anbragt rundt i Sognene.

Men det var, som Provsten skrev: Jagten toges bedre i Agt end Embedets Sager. Oluf Lerche var en ivrig Jæger; i et og alt en Friluftsnatur. Højt til Hest red han og hans Venner ud paa Jagt; lystigt gik det med Hundene foran udover de store Overdrev og ind i de mange Smaaskove. Eller han vandrede i lune Sommeraftener ved Mosens Kant og røgtede sine Snører, stillede sine Ruser. Kom der saa stundom Bud til Præstegaarden efter ham, vidste man aldrig, hvor han var at finde.

Højt til Hest kom han jagende ned gennem Landsbyernes Gader, saa Høns og Gæs forskræmte fløj til alle

Sider. — Man red jo i det hele taget meget mere dengang. Vejenes Tilstand indbød ikke til Spadsereture. — I et af de gamle Træer paa Aunslev Kirkegaard havde han en svær Jernring til at binde sin Hest ved. Ringen sad der endnu for faa Aar siden.

Hjemme i den gamle Præstegaard gik det undertiden lystigt til med Drik og Dobbel, naar Præsten pokulerede med sine gode Venner. Man traf ham ogsaa rundt paa Egnens mange Smugkroer, naar hans Vej faldt der forbi. Der var adskillige Jacob Skomagere ogsaa her paa Egnen.

Og han passede ikke tilbørligt paa sin Mund. Det var ikke lutter Velsignelser, der udgik af den. „Han svær og bander, skæmter groveligen og har tilforn ladet sig se drukken i Selskab; han skjælder og klamres med Bønderne“, saaledes berettes der om ham. Nej, han var vist ingen blid Hyrde for Faarene i sin Menighed. Han brugte sin Ridepisk eller sine Næver, saa det suste og sang om Ørene paa dem, naar han var i det Humør.

Som vi før bemærkede, stod han ikke paa nogen venkabelig Fod med sin Provst, men desto glædeligere var det for ham, at hans Forhold til Fyens Biskop, Christian Ramus, var af en mere forsonlig Natur. Om de ligefrem var personlige Venner, ved jeg ikke; Bispens skriver: „min meget gode Ven“ til ham, men det behøver jo ikke at være andet end den Tids Høflighed. Sikkert er det dog, at Rasmus stedse søgte at holde Haanden over ham, da det trak op til Uvej i 1737.

Sidst i Januar 1733 kom Bispens hertil paa Visitats. Det fremgaar af hans Protokol¹⁾, at han var vel tilfreds baade med Præst og Menighed. Der var „ingen Klagemaal fra de fattiges Side, de nød deres Almisse ef-

¹⁾ Visitatsprotokollen 1732—1803 i Bispearkivet.

ter den første Inddeling“. „Menigheden befandtes forsvareligen oplyst . . . . . Imellem Præsten og Menigheden var alle Ting vel og hørtes paa ingen af siderne nogen Klagemaal“.

Saa det synes jo at have været saare godt altsammen. Og har Folk haft noget at kære paa den Dag i Aunslev Kirke, saa har vel Frygt og Undseelse for Biskoppen og en vis Respekt for Hr. Ole holdt dem tilbage. Derfor kunde Bisp og Præst med frelst Samvittighed undertegne Protokollen, da de kom hjem til Middagen i Præstegaarden.

*

*

*

EN Aaret efter, Nytaarsdags Aften 1734, var en Del unge „JULE- Karle og Piger samlede for at „lege Jul“ hos en Mand STUE“. i Aunslev. De havde mange Slags Løjer for (jfr. Holbergs Komædie „Jule-Stue“), og blandt andet foretog en Karl en „Vielse“ af to af de tilstedeværende. Sagen kom siden Hr. Oluf for Øre, og han blev meget fortørnet over dette Indgreb i hans Rettigheder, især da man fortalte vidt og bredt, hvor livagtig Karlen, som agerede Præst, havde efterlignet Hr. Olufs Manerer og Udtryksmaade. Det er vist ikke umuligt, at de unge med deres Karikeren af Vielsesceremonien har sigtet til en eller anden Lejlighed, hvor Præsten havde været mindre korrekt i sin Brug af Ritualiet. Nok er det, han blev gram i Hu, og da han havde faaet opspurgt, hvem der havde foretaget den fatale „Vielse“, lod han ham stævne til at møde

for Provsteretten, anklaget for „Misbrug af Kirkens Ceremonier og Foragt for Præsteembedet“.

Man skulde tro, at de unge vilde være blevet anklaget for Overtrædelse af Sabbatsforordningen af 1730, hvori Julestuers Afholdelse om Helligdage var forbudt, men det skete ikke, saa det synes, som om man ikke alle Steder tog det lige strengt. — Men Vidneførelsen for Provsteretten er i sig selv et ganske interessant lille kulturhistorisk Træk, som vi derfor et Øjeblik vil dvæle ved.

Provsteretten blev sat d. 17. Dec. 1734 i Aunslev Kirkes Kapel (Taarnrummet) under den ny Provsts, Hans Frick's, Forsæde.¹⁾ Oluf Lerche mødte med en „Førwandt“, Mon^{sr} Andreas Bryndlund, Ridefoged paa Hindema, men i Stedet for den indstævnedes Karl, Hans Jørgensen, mødte Fogden paa Raschenberg, Mon^{sr} Kallager. Karlen — „Landsoldat for Raschenberg Gods“ — var nemlig „Senge liggende nermere Døden en livet i Kissendrup“. Og Kallager paastaar paa hans Vegne, at han „ikke haver udtalt noget, som han weed med sin Samvittighed, der enten kunde være Kirkens Ceremonier eller det H. Præste Embede til Forklejnelse“.

Begge Parter er villige til billig Forligelse for at undgaa videre Proces. Men som en Betingelse kræver Oluf Lerche, at Karlen for sin Forseelse skal „udstaa Kirkens Disciplin,²⁾ saa og efter hans Tilstand bøde noget til Sognets Fattige samt som Sagvolder betale denne Processes Bekostning, ... „saa vilde hand af Kierlighed til ham som et lam af sin Menighed frafalde Sagen i alle Maader“.

1) Vinding Herreds Provste Protokol 1684—1807. (Landsarkivet.)

2) Det aabenbare Skriftemaal.

Kallager erklærede dertil, at Karlen forlængst havde tilbudt, at han gerne vilde udstaa Kirkens Disciplin for den Jule-Leg og give lidet til de fattige efter hans Lejlighed, men Procesomkostningerne hverken kan eller vil han betale; og han bebrejder Præsten hans Uforsonlighed; han havde endog nægtet den unge Mand Adgang til at nyde Alterens hellige Sakrament. Og da Præsten derpaa tager sit Forligstilbud tilbage, gør Kallager det samme, idet han spydigt tilføjer, at han „lod det saa ankomme paa Hr. Ole Lerqves Christen Kierlighed, hand haver be-robet sig paa at have til ham, som nu kand sees, hvor vidt den strekker sig“.

Som Vidne indkaldtes da for Retten Præstens Karl, Poul Eriksen, som „efter sin Eed med opragte Fingere“ blev udspurgt af Hr. Olufs „Prokurator“, Mon^{sr} Brynd-lund, om følgende Poster:

1. om ikke indstefnede Hans Jørgensen sidstleden Nyt-Aars-Dag om Aftenen tillige med eendeel flere var i Christen Hansens Huus i Aventslev?

Hvortil Vidnet svarede: Ja!

2. om Vidnet ikke samme Tiid saae og hørte, at bem. Hans Jørgensen viede eller copulerede 2de Personer tilsammen af de i Huuset værende?

Hvortil Vidnet svarede: At hand saae, at bem. Hans Jørgensen stillede en Mands og Qvindis Person for sig og sagde: *

Jeg vier eder sammen med Hawre og Høe,
kand I ikke leve saae maa i døe!

Set dig paa Stok og Sten

..... 1)

1) Fjerde Linie lader sig ikke ret vel gengive paa Tryk.

Hvad Ord videre passert, kunde hand ikke erindre sig.

3. om Vidnet ikke saae, at den indstefnede . . . . . og de andre tilstedeværende brugte saadan Skik som Folk, naar de ofrer i Kirkerne, og om ikke til Hans Jørgensen efter saadan Vielse blev ofret?

Hvortil Vidnet svarede: Ja! at da hand hafde viet dem, saed hand for Enden af Bordet, og nogle gik op ligesom at ofre ham nogle Nøder, nogle Ebler. Imidlertid blev der siunget, men hvad Sang viste Vidnet ikke at forklare.

4. om Vidnet ikke saae, at Hans Jørgensen samme Aften var forklædt og hafde eet Skiørdt paa Skuldrene baade imidlertid Vielsen varede, saa og da der ofredes?

Hvortil Vidnet svarede: At hand hafde noget om Skuldrene . . . . .

5. om ikke Degnen Jens Thorsager¹⁾ indkom og var overværendis, da dette blev forretted uden at tale noget til dem derom?

[Vidnet bekræfter det, men ved ikke om Degnen bebrejdede dem noget; heller ikke, om han sang med.]

— Derefter spurgte Kallager Vidnet ud og fik oplyst, at der ikke var blevet brugt noget Guds Ord eller talt til nogens Forklejning. Da han spørger Karlen, om der blev anvendt saadanne Ceremonier eller Udtryk „som af Hr. O. L. blifver forretted, naar hand Wier folck sammen“, svarede denne undvigende. Paa Spørgsmaalet, om Vidnet har set lignende Julelege før, svarede han, at han havde set Juleleg saa ofte,

¹⁾ Sogndegn i Aunslev og Bovense 1729—60.

men ingen som denne. — Degnen læste ikke med eller begik noget usømmeligt.

Da Degnen imidlertid ikke var mødt personlig, udsattes Domsafsigelsen til Mandag den 10. Jan. 1735 i Kirkens Kapel. De to Prokuratorer fortsætter deres Diskussion, men man mærker, at Kallager nødigt vil have Dom over sin Klient, og da han intet Held har med sine Bestræbelser, giver han sin Fortrydelighed Luft: „dog . . . haver Hr. O. L. fundet behag i at forfølge den fattige Bonde-Karl til Dato, hvilket Kallager vilde ligne ved den gamle Tale-maade, som plejer at sigis: Hvor Gjerdet er lavist, vil hver Mand over! Ikke dismindre vilde dog Kallager vente, at Hr. O. L. som en bekjendt retsindig Præste-Mand lader see Christen Kierlighed og Medlidenhed imod denne fattige og af ham forfulgte Lam i hans Menighed“.

Sluttelig indlodes Sagen til Doms, og blev da saaledes „accorderet“:

„ — at Hans Jørgensen udstaar Kirckens Disciplin og betaler til Sognets Fattige 1 Rdlr. saa og betaler Sagens Bekostning med 4 Rdlr.“

Præsten vandt saaledes sin Sag, og Godset har sandsynligvis maattet udrede Bøderne for den „til Senge liggende“ Landsoldat.

Hvilke Motiver Hr. Oluf har haft til at forfølge dette „Lam“ af sin Menighed, er uvist, men man fristes næsten til at mene, at hans Iver i Sagen snarere skyldes personlig Hævnlyst end gejstlig Nidkærhed.

*

*

*

Imens fortsatte den Skalkendrup-Præst sit muntre Liv til Forargelse for hele Egnen. Flere af de gamle her i Sognet har fortalt mig følgende Historie, der — overleveret fra Slægt til Slægt — endnu bevarer Oluf Lerches Navn fra Forglemmelse.

Det var en Lørdag Eftermiddag, da der som sædvanlig skulde være Skriftemaal. „Hr. Ole“, der var paa Jagt og havde glemt det hele, kom tilfældigvis sammen med en god Ven ridende oppe paa Bakken N. f. Aunslev Kirke. Da siger Vennen pludselig til ham: „Hvad er det vel for en Hoben Folk, som staar der nede paa Kirkegaarden“? — „Jo, det er sandt“! svarede Præsten „de venter paa Skriftemaal, men jeg skal den Onde lyne mig give dem en Ulykke i en Hast!“ Saa sporede han Hesten, red derved og gik for Alteret, hvor han holdt et Skriftemaal, som aldrig gik i Glemme, og til Slut lagde han sin Ridepisk henover de knælendes Hoveder, saa langt den kunde række; det var den Haandspaalæggelse og Velsignelse, de fik!

Saaledes fortæller man. Og fri Digtning er den Art Sagn jo aldrig.

Imidlertid bredte den pietistiske Bevægelse sig ud over Landet, vandt flere og flere Tilhængere, og det blev derfor stedse vanskeligere for Præster af Oluf Lerches Støbning at begaa sig. Man nøjedes ikke mere med hovedrystende at misbillige deres uskikkelige Levnet, man forargedes og harmedes over, at de, som skulde være Menigheden et Mønster paa Gudsfrygt og gode Sæder til Efterligning, førte an i alle Slags verdslige Udskejelser.

Da General-Kirke-Inspektions-Kollegiet derfor

oprettedes 1737, blev det en af dets fornemste Opgaver at føre et effektivt Tilsyn med Præsternes og Degnenes Liv og Lære.

*

*

*

Allerede to Maaneder efter Kollegiets Oprettelse indløb der til Kongen en udførlig Klageskrivelse, hvor alle Oluf Lerches Synder opregnedes. Det var en saakaldt Klage „uden Haand“; den manglede baade Underskrift og Af-sendelsesadresse, men var dateret den 3. Dec.¹⁾

Kollegiet tog straks fat paa Sagen, og for at indhente nærmere Oplysninger skrev man — 7. Jan. 1738 — til Biskop Ramus, bad ham „med al Forsigtighed“ foretage en Undersøgelse af Præstens Forhold og derefter indsende sin Betænkning om Sagen. Brevet lyder:

Velædle og højeværdige
højtærede Herr Biskop.

Indlagte til Hans Kongelige Majestæt indkomne Memorial uden Haand tilsende Vi hermed Eders Høy-

---

¹⁾ I Rigsarkivet findes „Dokumenter ang. Sognepræst Oluf Lerche til Aunslev og Bogense Menigheder 1738“. — „Her indsluttet følger Acta i Hr. Lerches Sag: 1. Angivelse til Hans Majestæt uden Haand. 2. Mr. Foghs Bref. 3. Biskop Ramus Erklæring. 4. Spørmaal til Hr. Lerche. 5. dito om hans Forhold i Embede, Lif og Lefnet. 6. Den om hans Udsigende holdte Protocol“. — Desværre mangler Nr. 1. og 3. — I Saml. til Fyens Hist. og Top.“ har Pastor G. Strøm meddelt tre af Kollegiets Breve til Bispen, samt de „Erindringer“, som Lerche fik med hjem.

ærværdighed, med tjenstligst Begjæring, at De vilde behage, med all Forsigtighed saaledes at erkyndige sig om de deri imod Præsten Herr Olle Lerche angifne Posters Rigtighed eller Urigtighed, som Sagens Vigtighed det udkræver, og Os siden den befindende Beskaffenhed tillige med Deres gode Betænkning saaledes at tilmelde, at Vi derefter kunde gjøre allerunderdanigst Forestilling til Hans Majestæt. Til hvilken Ende Eders Høyærværdighed behager at sende Os Memorialen self tillige tilbage.

Vi forbliver stedse med Consideration.

Kiøbenhavn, den 7 January 1738.

Eders Høyærværdigheds
Tienstberedvillige Tienere,

I. L. v. HOLSTEIN.   I. W. SCHRØDER.
A. HØJER.   I. B. BLUHME.   M. HVIID.

Men man havde ingen særlig Tillid til Bispens Iver og Nidkærlighed i saadanne Affærer. Han yndede ikke den ny geistlige Over-Domstol og stod ofte paa Præsternes Side, naar det kneb. Tillige maa man til hans Ære sige, at han ingen Ven var af hemmelige Undersøgelser bag Folks Ryg og nødig befordrede de mange Klageskrivelser, som blot havde Sladder og Bagvaskelse til Grundlag. Disse Principper var ofte i Strid med Kollegiets. Man var f. Eks. højst utilfreds med hans Indberetninger om Præsternes Forhold. Han gik ikke tilstrækkeligt i Detailler i disse „fortrolige Meddelelser.

*

*

*

FOG'S Derfor indhentede Kollegiet samtidig sine Oplysninger
 BREV. paa Hr. Olufs Hjemegn; saaledes vistnok hos Provst Frick i Nyborg. Men blandt Sagens Akter findes ogsaa et Privatbrev, underskrevet af en vis I. R. Fog og dateret Rørbæk d. 22. Jan. 1738. Det er desværre ikke lykkedes mig at opklare, hvem han er; jeg har uden Resultat forsøgt adskillige Kilder. Men maaske det maa være mig tilladt at opstille følgende Hypotese. Jeg kunde tænke mig, at Brevskriveren er en ung teologisk Kandidat, der har Condition paa Rørbæk som Huslærer hos Commerceraad Otto I. Engelsted. For at bringe sig i Erinding hos Kollegiet med Henblik paa kommende ledige Præsteembeder har han — som Brevet viser — aflagt en Visit hos en af Kirkeinspektørerne, sandsynligvis Bluhme, og denne har da besluttet at benytte den tjenstivrige unge Mand som fortrolig Undersøger i Sagen mod Lerche. Den servile Tone i Brevet og Taksigelsen „for den mig, da jeg var i Kiøbenh. beviste Affectation og Raadgivelse“, taler til Støtte for denne Opfattelse. Og den eneste af Slægten Fog der kan være Tale om i denne Forbindelse, synes at være den Jørgen Rasmussen Fog, f. 1713, som blev Student 1730 og i 1738 udnævntes til Kateket ved Holmens Kirke.¹⁾

Brevet indeholder adskillig, som er af den største Interesse for os i denne Sag, og jeg vil derfor meddele Hovedparten af det.

„Velædle og højærværdige

Min i Herren meget højtærede Velynder!

„Da Deres Højærværdigheds meget respective Skri-

¹⁾ Hiort-Lorenzen: Slægten Fog. S. 22. — Han døde 1769 som Sognepræst til Højelse og Lellinge.

velse . . . har paalagt mig at indgive en sandfærdig og udførlig Beretning om Hr. Oluf Lerche i Skalkendrup . . . samt hans Omstændigheder efter den Kundskab, jeg derom baade havde og kunde forskaffe mig, har jeg, efterdi det er mig saaledes alvorligen befalet, hverken kunnet eller villet undslaa mig for følgende . . . at indberette.

„Hvad denne Mands Forhold i Lærdommen angaar, da er det vitterligt for alle, som kender ham noget grant, at han er en udelig Lærer, som meget ilde forestaar de ham betroede Menigheder, og i Embedets Forretninger skødesløs og uordentlig, saa at han vel ikke har gjort sig Betænkning at lade Syges Betjening, Skriftemaal etc. staa tilbage for en Jagts og Fiskeris Skyld, hvortil han mest har været hengiven, hvorom een og anden Historie fortælles, endogsaa af gemene Folk, som er skrækkeligt at høre.

„Paa bogstavelig Kundskab haver han en stor Mangel, som jeg selv prøvede, da jeg nogle Dage for Julen talte med ham her paa Gaarden om den sande Christendom og om hans Embede; da jeg erindrer mig, at han iblandt andet sagde: Gud kræver ikke mere af os, end hvad vi ved menneskelige Kræfter nogenlunde kan afstedkomme; og da jeg i samme Samtale fremførte nogle af vor Frelseres dyrebare Ord, svarede han skæmtevis: Vor Frelser var en god ærlig Mand, han sagde vel saa, men vidste vel, hvordan vi var, og derfor mente eller regnede han det ikke saa nøje med os, foruden andre flere Ord og Talemaader, hvorved han røbede en stor Vanvittighed, over hvilken endog de, som havde liden Kundskab og hørte derpaa, forundrede sig; saa at dersom han nogensinde skulde

blive æsket til noget grundigt og nøje Eksamen, skulde der vel findes hos ham en hos en Præst uventelig Vankundighed.

„Af dette kan lettelig sluttet, hvorledes hans Prædiken er kan være, over hvilke man hører endogsaa de vankundigste i Menighederne paa deres Vis at klage; men selv har jeg ikke hørt ham før end i Gaar, da jeg ved Lejlighed, som jeg søgte for at kunne skrive noget vist derom, fik uformærkt en af ham at høre, som var uden al baade ret nyttig Undervisning og Overbevisning, saa at det fast er at holde for umuligt at vankundige Mennesker, som hans Tilhørere er, ved saadan Prædiken skulde kunne komme til nogen Eftertanke; dog kunde jeg høre, at han havde den skreven for sig, kan vel være af hans Formand, som Folk ved at sige, thi ihvordan den end var, kan jeg dog næppelig tro, at han selv kunde sammenskrive en saadan.

„Hans Forhold i Liv og Levnet er aabenbare forargelig, saa at naar nogen her paa Egnen, hvor han er bekendt, vil nævne en ugudelig Præst, plejer *han* først at nævnes. Han svær og bander, taler foragtelig om den sande Christendom, skæmter groveligen, har og tilforn (*nu*, kan jeg ikke skrive, thi efter min Hjemkomst fra København har jeg ikke set ham uden tvende Gange, og det her paa Gaarden) ladet sig se drukken i Selskab; han skjældes og klamres med Bønderne etc., saa at han er en af de forargelige Lemmer i Lærestanden, som billigen burde afskediges, andre hans Lige til Eftersyn.

„O, min meget højtærede Velynder! Det staar jammerligen til med Lærerne her næsten overalt! Vankundige er de, og Fordærvelsen er hos dem, hvad kan

man da haabe om Tilhørerne? Dog Herrens Navn være priset, som begynder at revse Levi Børn! Og |: Gud ske Lov :| her er dog en og anden, som dels arbejder, dels begynder paa det gode. Jesus give Velsignelse og Fremgang!

„Benævnte Hr. Oluf Lerche skulde, som her siges, i disse Dage være blevet stævnet for sin ulovlige Jagt-Riden af Jægermesteren, men hvorvidt Sagen er kommen til Tinge, ved jeg ikke.

„Og at jeg skal skrive alle hans Omstændigheder, maa jeg ogsaa melde dette, at han er Enkemand og haver mange u-opdragne Børn, over hvilke man maa ynkes.

„Saa har jeg da, som min Pligt udkrævede, efterkommet Deres Højærværdigheds højagtede, alvorlige Befaling og skrevet som for Herrens Ansigt med Frygt og Hjærtets Æmhed, hvad som — til forlangt Oplysning udi denne Sag — af mig i et Brev kunde skrives . . . . .

„Iøvrigt gives mig og herved Lejlighed til at aflægge min allerydmygste og hjærteligste Taksigelse for den imod mig, da jeg var i Kiøbenh. beviste Affectation og Raadgivelse. Den viseste Raadgiver, Jesus selv, give Dennem igen Raad udi alle Dem udi Deres vigtige Embedes forefaldende Vanskeligheder til hans Ords og Riges Udbredelse fremdeles!

Med saadan Forbøn og megen Hengivenhed jeg er en

Velædle og Højærværdige
Min i Herren meget højtæret Velynders
allerydmygste
og saa ringe Tjenere

J. R. FOG.

Rørbeck, d 22. Janr. 1738.

P. S. Saa hastig som jeg havde læst Deres respec-
tive Brev, brændte jeg det efter Befaling.“

— — —

Kommentarer er egentlig overflødige.

Brevet taler sit tydelige Sprog om, hvorledes man her paa Egnen estimerede Hr. Oluf. Meget karakteristiske er hans Udtalelser til Fog om Kristi Krav til Mennesker; de skulde nok forskaffe ham Kollegiets Bevaagenhed!

• Men karakteristisk er ogsaa den Metode, vi her ser Kirkeinspektionen og dens tjenstivrige Redskaber anvende, naar der foretoges Undersøgelser „med al Forsigtighed“ og indberettes „med Hjærtets Ømhed“, som Fog skriver. En lignende Fremgangsmaade kendes fra andre Tilfælde.

Imidlertid havde Biskop Ramus foretaget Undersøgelsen paa sin Maade. Vi har ikke hans Erklæring, men det fremgaar af Kollegiets Svar, at han havde benyttet sin sædvanlige Fremgangsmaade og gjort Oluf Lerche bekendt med de Anklager, man rettede mod ham, og efter mundtlig eller skriftlig Forhandling med ham svarede Kollegiet, at Præsten nægtede det meste og søgte at undskylde Resten.

*

*

*

TIL I København var man ikke tilfreds med dette Svar og KØBEN- besluttede at beordre Hr. Oluf derover, saa han kunde HAVN! staa til Regnskab for sine Bedrifter. Man skrev derfor under 15. Marts til Bispem:

„ . . . . . Af Eders Høyærværdigheds under 14. February sidstleden til General-Kircke-Inspectionen indsendte Relation om Præsten Ole Lerche, have Vi seet, hvorviit samme Præst formeener sig at kunde enten nægte eller undskylde sin hidtil brugte Opførsel. Men som Os fra fleere Stæder er tilkommen bedrøvelige Efterretninger om denne Præstes baade store Uviidenhed og forargelige Levemaade: saa finde Vi uforbigiængeligen fornøden, hannem self derover nøyere at fornemme. Vi anmode altsaa Eders Høyærværdighed, at befale Præsten Hr. Ole Lerche, at han Ugen efter Quasimodogeniti¹⁾ ufeilbarligen sig her i Kiøbenhavn personligen indfinder, og, efter Ankomsten, strax ved General-Kircke-Inspectionen anmelder . . . . . “

Der hjalp altsaa ingen Udflugter længer. Han havde faaet sin Indkaldelsesordre og havde smukt at give Møde. Der var en Maanedes Tid til at overveje og fortryde i, saa skulde Madposen skæres og Rejsesækken pakkes, saa bød han med et tungt Hjærte Farvel og steg op i Vognen, der rask rumlede ud af Gaarden Syd paa efter Nyborg, — saa rejste Oluf Lerche til Kongens København.

Og undervejs, paa den drøje Sejlur med Smakken over Storebælt og under den langsommelige Køretur tværs igennem Sjælland, havde han gode Stunder til at overveje sin Stilling. Den var ikke lystelig. Naar han skulde være ganske ærlig, var han vist mest tilbøjelig til at tro, at denne Affære vilde koste ham hans Embede. For ganske vist — han var jo ikke af den Slags Folk, der let lader sig dupere, men alligevel var det nok ikke fri for, at det

¹⁾ 1ste Søndag efter Paaske.

løb ham koldt ned ad Ryggen, naar han tænkte paa, hvad et teologisk Krydsforhør kunde føre til. Dels var det jo mere end 25 Aar siden, han sad ved Eksamensbordet, og dels var der efter den Tid sket en religiøs Strømkæntring herhjemme, og han kunde ikke siges at staa i et særlig intimt Forhold til den pietistiske Bevægelse og dens Mænd.

Da han naaede til København, opsøgte han sagtens først sine Slægtninge derinde for at puste lidt ud efter Rejsens Strabadser. Men efter sin Instruks skulde han jo straks melde sin Ankomst til Kirkeinspektions-Kollegiet, og derfra modtog han saa en Ordre til at give Møde i Kollegiet Tirsdag d. 29. April.

Saa sad han da Ansigt til Ansigt med de fem højerværdige Herrer General-Kirke-Inspektører, der alvorlige og bekymrede betragtede den slemme Præst fra Fyen, som de nu havde faaet paa Anklagebænken.

Først paalagde man ham at svare oprigtigen, „den reene Sandhed paa de til ham gjørende Spørgsmaale . . . og blef han da først af Hans Exellenze Hr. Geheime Raad og Ober Secretaire von Holstein underrettet om Anledningen og Aarsagen til denne Indkaldelse, og blef derpaa tilspurgt efter de Spørgsmaale, som af Collegio tilforn vare forfattede . . . .“

Nu fulgte der et teologisk Krydsforhør, der varede i i adskillige Timer. Man stillede ham ialt 76 Spørgsmaal,¹⁾ det ene efter det andet, udelukkende om hans Lære, og mange af dem vilde have været vanskelige nok at gøre Rede for, selv for større Teologer end Oluf Lerche. Vi vil imidlertid ikke her gaa nærmere ind paa hans Besvarelser; vi skal siden stifte Bekendtskab med de vigtigste

¹⁾ Der var nu egentlig 80, men „disse 77, 78, 79, og 80. Spørgsmaale bliver for Tidens Skyld forbigaaede. — A. Højer“.

af dem; vi vil kun nævne, at han opnaaede til Gavns „at viise og røbe Hans uforventede stoore og ynkelige Van-kundighed, endog i Christendommens allernødvendigste Stykker.“ Det gik kort sagt, saa daarligt, saa elendigt, som det kunde gaa.

Man forstaar i Grunden godt, naar det i Forhørsprotokollen til Slut bemærkes, at Hr. Lerche bad, at de vilde „for hans Frygt og Undseelses Skyld“ holde ham til Gode, hvis hans Svar ikke var udtrykt tydeligt nok.

Inden han slap fri, maatte han love at møde om Torsdagen Kl. 5. hos Højer, hvor han vilde blive krævet til Regnskab for, hvad der om hans Uskikkelighed i Liv og Levnet var indberettet.

Og dermed endte saa I. Akt.

*

*

*

Torsdag d. 1. Maj mødte Oluf Lerche saa hos Etats- LIV OG raad Højer, hvor de 44 Spørgsmaal om hans Liv og Lev- LEFNET. ned eet efter andet blev foreholdt ham og derpaa „af ham egenhændig ad protocollum beswaret.“ Nedenfor vil vi gengive disse Spørgsmaal og hans Besvarelser; idet vi efter hvert Spørgsmaal lader det dertil hørende Svar følge.¹⁾

1. At han læser sin Prædiken op af Papiret.

¹⁾ For at lette Læsningen er der flere Steder indskudt en [ ] med de manglende Ord, ligesom ogsaa Retskrivningen i alt væsentligt er Nutidens.

— „Jeg nægter ikke, at jeg jo om Søndagen, naar jeg gaar paa Prædikestolen, ligger min skrevne Prædiken udi Altar-Bogen, for i Nøds-Fald at hjælpe min Hukommelse, som af mange store, ustandne Svagheder er saaledes svækket, at jeg ikke aldeles kan fidere paa den.“

2. At han snart aldrig holder fuld Messe, men udelukker Evangelium for Alteret, og „Nu bede vi den Hellig-Aand;“ iblant og Troen.

— „Om Vinteren, naar Dagen er kort, da for ikke at give Menigheden Anledning til — i [hvert] Fald dem, som er langt fra Kirken liggende, saa som over en halv Mil — [at] blive ganske borte fra Kirken, saa har jeg undertiden ladet holde halv Messe.“

3. Tager mest alletider bort efter Prædiken i Compagnie og er ofte hele Ugen, ja 14 Dage tillige borte; da Embedsforretningerne maa bie efter hans Hjemkomst.

— Dette er aldrig af mig begaaet, at jeg har rejst anden Steder end lige fra Kirken og til mit Hus, [ikke heller] at jeg har været saa længe fra mit Hus uden Biskoppens og Provstens Forvidende; og imidlertid har jeg udi min Fraværelse ladet Embedet saaledes forsøne, at jeg er vis, der er intet forsømt.“

4. Bruger generale [almindelige, ens] Formularer i Skrifte-Stolen, Barselkvinders Indledning og Forbønner for syge, frugtsommelige, Børn etc., uden Forskel paa Omstændighederne.

— „Hvad Skriftetalen angaar, da, saa mange Bekennelser, som der forekommer mig . . . . ., derefter retter jeg min Tale, ligeledes med at bede for Syge, som begærer Kirkens Forbøn, og jeg ved, at deres Svaghed er til, [og] hvor jeg ved, at saa mange, som er anførte at blive bedet for, er ikke med nogen sær-

deles Svaghed af Gud hjemsøgt, — saa er min Formular ungefær af denne korte Indhold:

„Christe Jesus, du sande Israels Læge, og under
 „hvis Vinger der er Lægedom at finde, du som selv
 „haver baaret vor Sygdom og taget vor Pine paa
 „dig! Se dog i Naade til disse dine nødlidende
 „Korsdragere! Læg dem ikke Byrder haardere paa,
 „end som du selv ved, at de formaar at bære dem!
 „Linder deres Sygdom og Smerter, om dig saa
 „behager! Formerer deres Tro og Taalmodighed,
 „og udfør det saaledes med dem, at det kan være
 „dig til Ære og dem til Sjælenes Salighed!“

5. Læser sjældnen den forordnede Kirkebøn efter Prædiken.

— „Iblandt naar Tiden ikke tillader det, nødes jeg til undertiden at udelade denne Bøn.

6. Er u-villig at komme til de syge, helst [saadanne] som ej kan skaffe ham Vogn;

— „I denne Beskyldning er jeg ganske fri, hvorom min Menighed selv maa vidne; men tværtimod mange Gange befærdet mig selv med mine egne Heste og Vogn.“

7. — hvorfor ogsaa nogle er uden hans Betjening bortdøet,

8. som e. g. Jørgen Hansen af Rejstrup og

9. David Sadelmagers Hustru af Aunslev (omendskønt Manden var 2de Gange hos Præsten derom. Men da han ingen Vogn i Høstens Tid kunde skaffe, var det forgæves).

Til 7—8—9: „Hos mig, saavidt jeg ved, er aldrig nogen død bort uden at have betjent med Sakramentet. Hvad David Sadelmagers Kone angaar, da er hun

endnu i Live [!] Jørgen Hansen af Rejstrup har ikke begæret min Tjeneste.“

10. At han antager og afviser Folk ved Skriftestolen, uden Reflexion om de ved noget eller ikke,

11. afviser dem, han hader, aabenbare for Menighedens Øjne og beskæmmer dem, imod Loven og Ritualen.

Til 10—11: „Naar jeg om Løverdagen catechiserer og finder da nogen, som er saa grove, at de hverken kender Gud eller dem selv, langt mindre ved, hvad Gavn de har af Sakramentet, saa beder jeg dem, at de hellere vil blive derfra for denne Gang, og imidlertid lade sig bedre oplyse; da de gerne og uvægerlig skal blive antagne.“

12. At Menigheden maa bie mange Gange 2, 3 a 4 Timer efter ham med Gudstjenesten, —

— „Jeg ved ikke, at dette sker, og om det undertiden skulde ske, at de noget skulde komme førend jeg, saa sker det formedelst Forretninger udi Embedet, som kan forefalde.“

13. — og udsætter han ofte baade Skriftemaal og Alttergang uden ringeste Fornødenhed.

— „Er aldrig sket uden Fornødenhed, og [kun] naar ingen har ladet sig tegne.“

14. Hvorledes han handler med Confitentibus ?

„Med Confitentibus [d. e. „Skriftebørnene“] forhandles, at naar der har været catechiseret, da fremkommer til Skriftemaalet først dem, som er gamle og gifte Folk, som naar de har begæret at faa Afløsning, saa først forestiller jeg dem Syndens Straf, og hvad den opvækker for os, som er Guds Vrede, og dernæst formaner dem til sand Anger og Ruelse, en stadig Tro og til Forbedring herefter.“

15. Hvor mange Communicanter han vel paa een-gang antager?
16. Om han i Aunslev Kirke ej tager over 40 Communicanter tillige, og viser alle øvrige bort?
 Til 15—16: „Tallet paa Communicanter (Altergæster) udi Aunslev Sogn er 40 a 50. Er flere end dette Tal, holder jeg Altergang i samme Kirke næste Søndag, paa det ingen skal have Aarsag at klage over Ophold; over dette Tal har jeg ikke villet tage for dis bedre at have Tid at handle med dem.“
17. Hvorfor han til den 15. Søndag Post Trin. 1737 lod Confitenterne bie fra Kl. 10 til imod Aften?
18. Hvad der hindrede ham den Dag?
19. Om han ikke brændte imidlertid sine Svin paa Skov?¹⁾
 Til 17—18—19: „Forholder sig aldeles ikke saaledes og er aldrig sket.“
20. Om han ikke til den 21. Post. Trin. lod Confitenterne bie fra Kl. 10 til Kl. 2, da han lod dem sige ved sin Dreng, at de maatte kuns tage hjem?
 — „Dette ved jeg ikke at være sket, men kan vel være muligt, at det kan være sket eengang, at jeg er af Svaghed bleven overilet og derfor har maatt bede Confitenterne at bie til Søndagen Morgen; dog ved jeg ikke at erindre mig nogen vis Tid.“
21. At have ved Ligbegængelse eengang glemt at læse Testamentet paa Prædikestolen,²⁾ hvorfor han læste det paa Kirke-Gulvet.

---

¹⁾ Det var ved den Tid, da Svinene skulde brændemærkes og drives til Skovs for at fedes ved Olden.

²⁾ Den dødes „Testamente og yderste Villie“ skulde oplæses fra Prædikestolen.

— „Dette tilstaas eengang at være sket, men ikke af nogen Foragt til den døde eller hans efterlevende Venner, men aleneste af en Glemsomhed.“

22. Om ikke en andengang biede Lig efter ham ved Kirken over en halv Dag, indtil en Soldat maatte hente ham?

23. Hvor han da var? Og om han ikke fandtes at drive sine Svin ud?

22—23: Jeg ved ikke, at det er sket, og om saa var var det umuligt for mig at vide, naar Liget var kommet i Jorden, saasom det ikke er brugeligt at altid ringes med Klokkerne, og Kirken ligger ude paa vild Mark fra alle Byer.“

24. Om han ikke eengang glemte et Lig, hvorover skulde prædiktes, indtil imod i Aften? |: som Kromanden i Korkendrup kan vidne med sine Folk. :;

25. Hvorledes gik det til?

26. Om han ikke var paa Jagt i Kissendrup Hauge?

Til 25—25—26: „Om dette er jeg aldeles intet vidende, og at jeg udi mange Aar ikke har været paa Jagt paa de Steder.“

27. Om han bruger Medhjælpere, naar han sætter Menigheden an til fattiges Penge og deler Pengene ud?

„Jeg har aldrig taxeret Menigheden eller Sognefolket for noget vist at give til de fattige, men hvad som gives af dem er enten deres egen udlovede og frivillig Løfte udi Provstens Overværelse, eller det er det af Kongen allernaadigst paa budne, og for disse Ting ligger hos Inspectørerne mine aarlig aflagte Regnskaber un-

der min og mine adjungerede Medhjælperes Hænder og af Inspektørerne approberet.“¹⁾)

28. Hvorfor han ivrede saa Dom. 16. Post. Trin, 1737, da Confirmationen holdtes, saavel over Børnene som andre?
29. Om han ikke løb efter nogle Koner, der gik af Kirken, i Messe Skjorten, og holdt en stor Allarm paa Kirke-Gaarden?

Til 28—29: „Jeg ved ikke at have brugt den Talemaade, som Spørgsmaalet melder om, men kan vel være muligt, at da jeg har ved Overhørelsen fundet en Del af Ungdommen ganske intet at kunne gøre nogen Rede for Prædiken, har sagt, at Satan har taget Ordet fra dem, at de ikke skulde tro og blive salige, og da jeg saa, at en stor Del af Menigheden udi Hobetal gik ud af Kirken og ikke vilde blive til Stede, endskønt jeg 2 a 3 Gange bad dem med gode [Ord], da blev overilet og selv gik ud og lukkede Kirkedøren, som jeg ikke kunde faa andre til at gøre.“

30. Om han ikke siden forbandede dem, som var gaæn bort?

— „Dette ved jeg ikke at erindre mig. Men er det sket saa er det af en Overilelse. da jeg saa [dan] . . . . .
. . . . . Uforskammethed [fornam?].“

31. Om han catechiserer i Kirken?

Undertiden catechiserer jeg, men ikke altid; ligesom mine Kræfter og Helbred tillader.

¹⁾ Iflg. kgl. Forordn. af ^{24/9} 1708 underlagdes Fattigvæsenet i hvert Herred de to „Inspektører“, Provsten og Herredsfogden, men det lokale Tilsyn med de fattige udførtes af Sognepræsten og hans Medhjælper, 3—4 af „de vittigste og bedste Sognemænd“.

32. Eller tager Confirmandos for sig i Huset til Undervisning?

— „De som skal til Konfirmation, tager jeg hjem til mig her udi [Huset?], førend Konfirmationen sker.“

33. Hvad der passerede paa Skjærtorsdag 1737 med en Dreng af Rejstrup, som han paa Kirke-Vejen fandt at have kørt en Gen-Vej?

34. Om han ikke ilde slog denne Dreng og næsten ihjel?

Til 33—34: „Dette er aldrig sket!“

35. Hvorledes han handlede imod de fattige og Tiggere?

36. Om han slaar dem?

Til 35—36: „I Følge Hans Majs. allernaadigste Forordning nægter jeg ikke, at jeg lader fremmede og omløbende Betlere udi Sognet bortføre til Nyborg, og videre har jeg ikke haft med dem at handle.“¹⁾

37. Hvad der passerede imellem ham og Urtegaards-Manden fra Raschenberg, som truede ham med Proces?

38. I hvad Ærinde Hr. Pastor var kommet ind i Aunslev Kro²⁾ den Tid?

39. Om han ikke slog denne Mand ilde og skældte ham for Tyv?

¹⁾ Sandsynligvis iflg. kgl. Reskr. ^{14/9} 1736 og Forordn. ^{6/10} 1731. — I denne Tid, da Betleriuvæsenet florerede, havde man ofte Besøg af en 8—10 Tiggere daglig. Disse skulde indfanges og føres til et „Arbejds- og Rasphus“.

²⁾ Foruden de privillig. Kroer, som f. Eks. Langeskov Kro, fandtes der Smugkroer i Snesevis, saaledes de to, som her nævnes i Aunslev og Korkendrup.

Til 37—38 - 39: „Da jeg var udi Aunslev for at betale nogle Penge for tilkøbt Ildebrand, tog Urtegaardsmanden min Hest, som stod udenfor Mandens Dør, hvor jeg var inde, og red bort med den, baade imod min Vilje og Vidende, og beholdt den borte udi 3 Dage, da jeg imidlertid med stor Umage og Bekostning lade lede efter den omkring i Landet, i Tanker, at den af et tyvagtigt Menneske var bortstjaalet, og da jeg omsider fandt den hos ham saaledes tilredt af Hunger, at det var baade Ynk og Skam, blev jeg fortrydelig og maaske vel gav ham et Pr. Ørefigen udi Hastighed, i Stedet for at give ham Tyve-Sag. Men det blev straks uden Proces og Vidtløftighed bilagt, og dette er over 8te Aar siden.“

40. Om han ikke ved Langeskov Kro med en Kølle slog en Karl, som var kommen i Klammeri med en anden? |: Omstændighederne og Aarsagen kan Krofolkene bevidne. :|

— „Dette, som er sket over for 20 Aar siden, kan jeg ikke omstændelig gøre nogen Forklaring om, siden det alt er gaaet mig af Glemme.“

41. Om han elsker og bruger Jagt?
 41. Om han aldrig har brugt ulovlig Jagt i Kongens Vildbane¹⁾ med Hest og Hunde?

Til 41—42: „Udi mine unge Aar nægter jeg ikke, at jeg jo vel har haft nogen Inclination for Jagten. Men nu udi nogle Aar, da jeg ved mig selv har befundet [det] ikke at være anstændig, har jeg ganske og aldeles abandoneret det; men aldrig jaget udi Kongens Vildbane.“

¹⁾ I en Indberetning af $\frac{1}{8}$ 1743 til Lente-Adeler skriver Lerche saaledes: „Her udi Sognet ejer Kongen ingen Skove; de faa, som han ejede, er solgte til adskillige Proprietarier; vel er her en liden Vildbane, ungefær af $\frac{1}{4}$ Mils Længde og $\frac{1}{4}$ Mil udi Bredden.“

43. Om hans Skolemester Hans Fiilstrup ligeledes jager?
44. Hvor han jager, og med hvis Tilladelse?

Til 43—44: „Jeg har vel en Person udi min Tjeneste, som har hidtil lært mine Børn at regne og skrive. samme Karls Navn er Hans Fiilstrup;¹⁾ men han har aldrig jaget efter min Begæring eller for mig udi min Hjemmевærelse. Om han undertiden, naar jeg ikke har været til Stede, for at forslaa Tiden [har] redet ud paa Jagt enten med en eller anden af de omliggende Proprietari-Skytter, det har været en Sag, som jeg ikke har saa nøje observeret.“

Dette er mit sandfærdige og underdanigste Svar paa de 44 Spørgsmaal, som mig i Dag er forelagt.

Kjøbenhavn, d. 1. Mai. Ao. 1738.

OLUF LERCHE.

„Ovenstaaende Besvarelser er af Hr. Lerche .. selv, i min Overværelse her egenhændigt indført.

A. HØJER.

— — —

Det er en mærkelig Samling af stort og smaat, Kollegiet har faaet samlet i disse 44 Spørgsmaal, og man faar det Indtryk, at meget skyldes løs og ondsindet Sladder og hidrører fra saa uvederhæftige Kilder, at Kirkens høje Styrelse ikke burde have benyttet det. Derfor faar Hr. Oluf ogsaa flere Steder let Spil med at gendrivé Beskyldningerne. Andre Steder nøje; han med en lige-

¹⁾ 1745 nævnes Fiilstrup som „Hollænder“ paa Rørbæk; en Søn bliver døbt Jens Oluf.

frem Benægtelse eller paaberaaber sig sin svigtende Hukommelse. Men som en Helhed betragtet, klarede han sig adskilligt bedre ved denne Lejlighed end ved Mødet om Tirsdagen.

I den følgende Uges Tid overvejede man indenfor Kollegiet, hvad man skulde gøre ved Oluf Lerche. Det synes at have være overladt til Stiftsprovst Hviid at gøre et Udkast til en Betænkning over hans elendige, „vanvittige“ Svar m. H. t. den kristelige Lære og Præsteembedets Forvaltning. Schrøder foreslog, at man skulde nøjes med at give ham en alvorlig Advarsel med Tilføjelser af nogle „emphatiske¹⁾ Trusler“, samt give ham en eller anden god, kristelig Bog med hjem at læse i. Deri samtykkede Hviid; og det synes, som om man er mest tilbøjelig til at lade Naade gaa for Ret. Tirsdag d. 6. Maj skulde Kollegiet paany samles for at tage sin endelige Beslutning. — Dagen i Forvejen skrev Bluhme til Stiftsprovsten og bad ham komme „i Morgen Eftermiddag, for vi gaar i Collegium,“ for at de kan konferere med hinanden om Sagen. Ved Mødet den 6. bestemte man da at lade Hr. Oluf slippe for denne Gang, og man udarbejdede nogle „Erindringer,“ som han skulde have med hjem til alvorlig Overvejelse.

Men man kaldte ham ogsaa op for sig endnu engang og formanede ham strengt til at skikke sig vel her efter, som det sømmer sig en Præst og Guds Ord's Tjener, og og truede ham med Dom og Afsættelse, hvis der hørtes Klager paany, og lod ham sluttelig vide, at man agtede at holde Øje med ham for Fremtiden!

Han slap saaledes billigere, end man med Grund kunde have ventet. Maaske fordi Kollegiet nok fandt Anklagen mod ham alvorlig og beklagelig, men dog ikke tilstræk-

¹⁾ eftertrykkelige.

kelig graverende til at medføre Embedsfortabelse. Maa-
ske fordi Præsten har haft — os ukendte — Vel-
yndere, der har talt hans Sag hos Inspektionen. Og
maaske hans strenge Dommere har ladet sig bevæge af
hans angerfulde Løfter om „Forbedring i Kundskab og
Omgængelse,“ saaledes som det nævnes i følgende Brev
til Biskop Ramus.

Da man havde demitteret Oluf Lerche, som med let-
tet Hjærte kunde rejse hjem med sine „Erindringer“, skrev
man saaledes til Bispen:

„ . . . . . Vi have den Ære herhos at tilsende
Eders Høyærværdighed in Copia de Erindringer,
som vi have eragtet nødvendige at give Hr. Oluf
Lerche, efterat Vi have nøye examineret ham, om
de imod ham saavel i Henseende til hans Lærdom,
som hans hidtil førde Liv og Levnet indkomne Poster
og udi samme Examine befundet hans Kundskab om
de allernødvendigste, og den christelige Religions
Grund egentlig vedkommende Lærdomme saa slet,
som vi aldrig af en Lærere, allermindst saadan een,
der i saa mange Aar har staaet udi Embedet og
lært andre, havde ventet, eller Os kundet forestille;
saa og med Smerte erfaret, at de om hans Opfør-
sel indklagede Puncter, efter hans egen Tilstaaelse,
til største Deel at være ikke ugrundede. Vi communi-
cere Eders Høyærværdighed dette i den Henseende, at
De vilde behage at have et agtsomt Øye, saa vel
paa andre i slige Omstændigheder, maae skee, staa-
ende Lærere i Deres Stift, som og in specie paa
bemeldte Hr. Oluf Lerche, med tjenstlig Begje-
ring, at De vilde nøye paa agte, om og hvor viit
han efterdags maatte efterkomme de Os, som vi ef-
ter Kierligheden formode, oprigtig givne Løfter og

Forsikringer om Forbedring i Kundskab og Omgængelse. Skulde han i Fremtiden imod Formodning fremture i sin Blindhed og øvrige slette Forhold, saa at Menigheden derved i Steden for at opbygges meere skulde nedbrydes, vil vi udbede os derom betimelig Underretning. . . . . “

(Dat. Kbh. 13 Maj 1738.)

De „Erindringer“, han fik med hjem, og som Bispen fik Kopi af, var af følgende Indhold: „ERIN-DRINGER“.

„General-Kircke-Inspectionen har af de endog til hans Kongelige Majestæt indkomne Klager over Præstens til Avensleff og Bogense i Fyen Hr. Oluf Lerches Vankundighed og slette Forhold i Embedet saavel som i Liv og Lefnet, saa og af de derpaa fra Vedkommende indhentede Oplysninger, og endelig af Hr. Oluf Lerches egne Besvarelser her for General-Kircke-Inspections-Collegio med Bedrøvelse befunden, at Hand hidtil hvercken i Lærdom ei heller i Lefnet har været saaledes skikket, som det en retsindig Lærere i den Evangeliske Kircke baade efter Guds Ord og Kongens Lov tilkommer.

„Hans Besvarelser paa de Ham forelagde enfoldige, tydelige og enhver Lærere og Skoleholdere uforbigængeligen fornødne Catechetiske og practiske Spørrmaale, som af Collegio med Fliid ere overvejede, viise og røbe Hans uforventede stoore og ynkelige Vankundighed, endog i Christendommens allernødvendigste Stykker; idet Hand f. E. skyld

ad quæstionem 1.) ey iblant en ret Evangelisk Læ-

1) d. e.: til Spørrmaal 1.

reris tilhørende Requisita og fornemmeste Pligter regner et opbyggeligt og Christeligt Lefnet, men det ganske forbigaar, som noget der ei har lagt Ham hidtil paa Hjertet.

- ad quæstionem 2 dam. meener, at det indvortes Kald af Gud til Lære-Embedet bestaar paa Vocandi¹⁾ Side i hans gode Intention,²⁾ og ved saa elendigt et Svar viiser, aldrig at have haft Kundskab om dette indvortes Kald eller nogen Bekymring derom.
- ad 12 mam. og andre Spørsmåale ey veed ret, hvad Anfegtning er, og hvorleedis en ret Troende og tro Lærere med Anfegtede bør handle, og kand trøste dem med den Trøst, Hand self er trøstet med af Gud; men heri alleene refererer³⁾ sig til Ritualen.
- ad 15 mam. At hand ei kiender nogen Pligt at paa-ligge en retsindig Lærere i henseende til Hans Meenighed og de ham betroede Siæle uden for Kircken og dens Guds tjeneste samt Catechisation og Repetition, som der kand skee.
- ad 19 et 20 viiser sig gandske uviidendis i den forskjæl der er paa Naturens og Naadens Krafft og Virkninger, og hvorleedis begge ytre sig endog i Omvendelsens baade Begyndelse og Fremgang; saa og
- ad 24 tam. hvori en falsk Omvendelse bestaaer, og hvori den fra den sande Omvendelse er adskilt og kand kiendis?

---

1) Den Kaldedes.

2) Forsæt.

3) Henholder sig til Kirkereglerne.

- ad 26 et 27 mam. ey veed noget kiendetegn hvorpaa en uomvendt ærbar Hedning eller Mund-Christen kand skilles fra et sand omvendt Guds Barn, mindre, hvad han skal foreholde eller raade begge.
- ad 29 er i den uszle Tancke, at en Christen her ey kand efterkomme ey alleene Loven, men ey endgang Guds Villie i Evangelio; om endskjønt Hand bør stræbe derefter saa viit mueligt.
- ad 31—33. Viiser sig gandske uviidendis og uerfaren, hvad en sønderknuset Aand og et angergivet Hjerte er?
- ad 61. Confundeerer¹⁾ Igjenfødelisen med Helligjørelsen.
- ad 49. 50. 55. 57. og 69: og ellers mange andre Spørsmåale svarer saa slet og urigtigt, at det noksom skønnes, at Hand ey kiender Troens Art, Krafft og Virckning, hvorleedis den rensar Hieretet og overvinder Verden; hvorleedis en Syndere igjenfødis ved den Hellig Aand, og bliver et nyt Creatuur; hvem der kand gaae værdig eller uværdig til Herrens Nadvere; hvorleedis de Uværdige om deris Uværdighed bør overbeviises; hvortil de bør anviises, og hvad Raad en retskaffen Christi Ords Tienere bør give slig en Siæl til dens Frelse. — Hvilken Blindhed og Vankundighed er desmindre at undskylde hos en saa gammel Præst, der i 20 til 30 Aar har forestaaet sin Meenighed, og altsaa burde have forhvervet sig saa stor en Erfarenhed, som hand nu viiser en bedrøvelig Uviidenhed.

---

¹⁾ sammenblander.

„Ligeleedis maa General-Kircke-Inspectionen af Hans egenhændige Erklæring paa de Ham forelagde Poster om hans Forhold i Embede, Liv og Lefnet med Smerte see, at uanseet Hand negter de fleeste imod ham indklagede Poster, Hand dog ey kand fragaae mange ting, som tillige med de om Ham indhentede troeværdige beretninger nok som viise, at han hidtil ey har tænckt paa, at være Meenighedens Forbillede, og at lære dem med sit eget gode og gudelige Exempel, men langt meere med Slagsmaal, Eeder og Bander, hengivenhed til verdslige lyster og bekymringer og derimod uforsvarlig Skiødesløshed i det Ham betrodde vigtige Embede været en anstødelig og forargelig Præst baade inden og uden Kircken.¹⁾

„Men i hvor stoer end denne Hr. Oluf Lerkes Van-kundighed, og i hvor anstødelig Hans Forhold hidtil kand have været; saa dog siden Hand self lover at bedre sig ved Guds naade efterdags i begge deele: saa vil General-Kircke-Inspectionen dennegang antage saadant Hans gjordte Løfte, og hermed formane og erindre Ham, for sin egen Persohn med Petro alvorligen og redeligen at vende sig til Gud i Christo, da Hand siden med ret krafft og Velsignelse kand lære, omvende, trøste og styrcke sine Brødre; og at lade en

---

¹⁾ I den bevarede Kladde til disse Erindringer er det sidste Stykke næsten skarpere i Tonen; Hviid — som efter Skriften at dømme er Forfatteren — skriver saaledes: „Skønt han vel nægter den største Del, saa dog af det, hand self tilstaar og man veed tilvisse af troværdige folks beretning er det aabenbar, at han har været til Dato en meget forargelig Præst i ord og gierning, i Kirken, og uden Kirken med æder, bander, slagsmaal og andre saa danne ting, som ere en ærbar Soldat end siden en Præst uanstændig.“ —

sand Gudsfrøgt i Troen og hiertelig Længsel efter Guds Riiges Formeerelse være sit eeniste Øyemaal, hans korte øvrige leve tiid igennem til den Ende at stræbe efter at faae en lefvendis og sand kundskab om Sandheden til Gudelighed, og Guds Raad, Vey, Orden og Virkninger til Menniskens Saliggjørelse, og dertil at skaffe sig en og anden Bog, som dertil kand være Hannem fornøden og tienlig; at vorde en troe og flittig Lærere og Hyrde for sin Menighed, heldst med ufortrydelig at catechisere dem baade i Kircken og Hjemme, at søge dem i Hans og deris Huuse, men fornemmelig i Sygdom og Nød, og ingen af dem at forsømme; at udbeede sig dertil Guds Aand og Naade, og aldrig at rive sig i sit Hierte løs fra dens Opsigt og Regiering men just ved dens Frygt lyst og krafft at vogte sig fra al Overiilelse og Anstød, samt at overvinde alle paakommende Fristelser og Vanskeligheder. Da General-Kircke Inspectionen vil af hiertet glæde sig, naar han saadant sit Løffte efterkommer, og ey alleene derom indhente Biskoppens underretning tiid efter anden, men endog paa anden Maade erkyndige sig, hvorleedis Deris forhaabning af Hr. Lerke opfyldis. Da skulde det inderlig bedrøve samtlige General-Kircke-Inspectores, om de imod Forventning skulde fremdelis see sig nødt til at handle alvorligere imod ham, i saa vigtig en Sag, der angaar Guds Ære, saa mange Siælis Salighed og deriblant Hans eegen Frelse.“

(Underskrifterne.)

— — —

— Det ses tydeligt i det sidste Stykke, at man heller

ikke for Fremtiden vilde nøjes med de Efterretninger, som man kunde faa gennem Biskop Ramus, men ogsaa fremdeles vilde skaffe sig fornøden Underretning gennem private, „fortrolige Hjælpere. —

Det var saaledes egentlig et bedrøveligt Skudsmaal, Oluf Lerche havde med sig hjem til Skalkendrup fra den Eksamen. Han havde jo klaret sig fri af Dom og Straf, men alligevel — ! Han havde saa sandelig ikke høstet Laurbær paa den Københavnstur!

Jeg tror næsten, den skrappe Kur tog Modet fra ham. Jeg kender i alt Fald ingen „Historier“ om ham fra hans sidste tolv Leveaar; der blev mere stille om hans Navn. Dermed er selvfølgelig ikke sagt, at han som en angrende Synder begyndte et nyt og bedre Liv og blev et andet Menneske fra den Stund af. Dertil var de gamle Lyster ham vist for mægtige. Og i Grunden betød Københavnsrejsen vist nærmere en veloverstaaet Forskrækkelse end Indledningen til en Omvendelse. Han passede sine Kirker, saa han ikke kunde anklages fra den Side; han vogtede bedre paa sin Mund end før og passede paa ikke at komme i Strid og Proces med Folk; men hjemme i Præstegaarden er der nok alligevel nu og da pokuleret og jubileret lidt efter gammel Sædvane; det gik blot mere stille af end før.

— — —

I forskellige Embedssager fra de følgende Aar støder vi paa hans Navn, men han gør sig ikke særlig bemærket i nogen Retning. Vi har saaledes hans Indberetning 1743 til Lente Adelers „Tilstanden i Nyborg Amt 1743“,¹⁾

¹⁾ Manuskript i Landsarkivet. — Uddrag aftrykt i „Svendborg Amt“, 1916.

hvor han tørt og ganske uinteresseret besvarer de givne Spørgsmaal I Modsætning til mange af sine Embedsbrødre, som med Iver og Interesse satte sig hen og skrev udførlige Redegørelser for alle Forhold paa deres Egne (til stor Glæde for Efterslægten), tog han det som en besværlig, højst uvelkommen Embedssag, der snarest skulde ekspederes ud af Døren igen. Og medens mange Landsbypræster dengang var flittige Granskere, hver paa sit Omraade, saa havde Oluf Lerche vist aldeles ingen aandelige Interesser. Han foretrak sandsynligvis Bøssen for Bogen, Mark og Skov for Studerekammeret.

Kort efter hans Hjemkomst fra København begyndte man at arbejde paa en Forbedring af Skolevæsenets usle Tilstand paa Landet; Forordningen af ²³/₁ 1739 bestemte jo, at hver Degn skulde holde Skole under Præstens Tilsyn, derfor tog den Aunslev-Degn, Jens Torsager, straks fat paa Undervisningen; men i Bovense, hvor der skulde ansættes en Skoleholder, varede det noget, inden Sagen gik i Orden. Oluf Lerche vilde have Skolen op til sig i Skalkendrup, for at kunne have „fornøden og jefnlig tilsyn med Skolen“.

1742 bestemtes det i kgl Rescript, at der skulde holdes person. Kapellan her i det store Præsteembede. Maaske har Regeringens Kendskab til Hr. Olufs Forhold været medvirkende til denne Beslutning. Men det traadte først i Kraft i 1747, da Kancelliraaden paa Raschenberg kaldte L o r e n t z Peter Dreyer (f. 1715 i Hesselager, cand. teol. 1742) til residerende Kapellan ved disse Menigheder, „som der-til eragtedes høiligen at trænge“. ¹⁾ Ved Lerches Død tre

¹⁾ Blochs Manusk. til d. fynske Gejstligheds Historie (Universitetsbibl.) Kirkebogen siger, at han blev „Huskapellan“ 1747, og W i b e r g nævner ham som resid. Cap. ¹⁴/₁₀ 1746.

Aar efter rykkede Drejer ind som hans Eftermand i Embedet og døde her 1763.

— — —

Hvorledes Oluf Lerches Familieforhold egentlig har været, lader sig vanskelig oplyse; jeg har saa godt som intet fundet optegnet derom, og vi har ingen Kirkebog bevaret før 1763. Allerede i 1738 var han, som nævnt i Fogs Brev — Enkemand „og haver mange u-opdragne Børn, over hvilke man maa ynkes“. Han holdt dog Skolemester til dem, ved vi, selv om det maaske ikke var stort beventd med Undervisningen, de fik. Af disse Børn nævnes en Datter, Margaretha; en anden, der hed Anna Sophie efter sin Farmor, var født 1714 og blev gift med Sogndegnen, Jens Torsager.. Hun døde som hans Enke 1773 i Aunslev.¹⁾

Oluf Lerche havde et „Fruentimmer“ i Huset, en Husholderske, hvilket jo var meget nødvendigt i den store Gaard, hvor en rigtig Husmoder, der myndigt og bestemt kunde have Indseende med alt ude og inde og med Børnenes Opdragelse, vist ofte savnedes.

— — —

Oluf Lerche blev ikke nogen gammel Mand, maaske

¹⁾ Hun lignede i meget sin Far. Der fortælles om hende, at hun ved sin Munterhed, sit gode Humør, var godt lidt af Skolebørnene. F. Eks. morede det hende at faa de barbenede Skoledrenge til at trække sig rundt i et Dejgtrug paa de store Fladvande ved Bymosen i Middagsstunden. Det gik storartet, til Knægtene en Dag væltede Madammen ud af Truget.

63 Aar; men det ser ud til, at han har levet saa stærkt i sine unge Aar, at han tidlig er blevet ældet og svagelig.

Og lige saa uroligt og omskiftende som hans Liv havde været, ligesaa ufredelig, ja uhyggelig blev hans Bortgang herfra.

Han døde midt om Vinteren, d. 14. Januar 1750. Og fire Dage efter „da den Sal. Mand stod Liig“, opkom der en Ildebrand „mulig ved onde Mennesker“ (Bloch), saa hele Præstegaarden stod ompændt af Flammerne. De gamle fortæller endnu, at Branden opstod derved, at Husholdersken var ved at brænde nogle Breve og Papirer, som kunde være til Ulejlighed, og de brændende Papirstumper fløj ovenud af Skorstenen og tændte i Taget.

Der opstod naturligvis skrækkelig Forvirring, alle for sanseløse omkring, men Husholdersken var alligevel den mest resolute: hun løb ind i Storstuen, hvor Liget stod, tog den døde paa Skuldrene og bar ham ud gennem Haven og ind i Mosegaarden ved Siden af.

Forøvrigt fortælles der ogsaa, at medens han laa Lig, kom Folk langvejs fra — „ja helt ude fra Odense — Læger og alle Slags“, for at se det mærkelige Syn, at den døde svedte! I klare Draaber! Tre Gange hver Dag! Og det var for hans store Ugudeligheds Skyld! Derom var alle enige; man vidste jo da, hvilket gudsforgaaende Liv han havde ført tilforn!

Et Par Dage efter blev han gravlagt, sandsynligvis i Aunslev Kirke, hvor hans Forældre hviler.

Men det varede længe, inden hans Navn gik ad Glemme rundt i Egnen. Endnu hører man undertiden en og anden af de gamle fortælle lidt om Hr. Ole i Skalkendrup.

„Bidrag til Nørre-Broby Sogns Historie“.

(Udfyldende Oplysninger.)

„Lundegaards Stiftelse“.

- 1.) Den Sum, der i Henhold til Fundatsens Bestemmelser uddeles til Folk — mest Kvinder — som Direktionen finder at være værdig trængende, andrager nu aarlig 63000 Kr. At Stiftelsen paa den Maade bliver et stort Gode for mange Mennesker, siger sig jo selv.
  - 2.) Foruden dette store, almindelige Legat, stiftede Kancelliraad Peder Smidt et Legat paa 50 Kr. til Uddeling blandt værdig trængende i Nørre-Broby Sogn. Dette Legat, der senere af Direktionen er forhøjet til 100 Kr., uddeles efter Bestemmelsen af Godsforvalteren og Sognepræsten ved Juletid.
  - 3.) Der har i Aarenes Løb været trængende Personer i Nørre-Broby Sogn, der i Henhold til Livsstilling ikke kunde komme ind under Fundatsens Bestemmelser; men som desuagtet har modtaget nogen Understøttelse fra Stiftelsen. Direktionen har nu vedtaget, at denne Form for Understøttelse maa naa til 1000 Kr. aarlig.
  - 4.) Direktionen har ogsaa vedtaget at yde nogen Understøttelse til unge, men ubemidlede Mennesker fra Sognet, der har Lyst og Evner til at læse.
-

Pastor *Gad*, der døde 1900, og som nogle Aar før sin Død skænkede 4 dejlige Lysekroner og en syvarmet Lysestage m. m. til Nørre-Broby Kirke, stiftede ogsaa før sin Død et Legat paa 5000 Kr. Af Renterne af denne Sum anvendes en Femtedel — 40 Kr. — til Belysning af Kirken Juleaften og ved andre festlige Lejligheder efter Sognepræstens Bestemmelse. Resten af Renterne uddeles af Sognepræsten til saadanne trængende i Sognet, der ikke nyder Fattigunderstøttelse.

Nørre-Broby.

M. J. Lomholt.